

RIMSKI
KATOLIK.

PRVI TEČAJ.

IV. ZVEZEK.

VREJUJE IN IZDAJA
dr. ANTON MAHNIČ,
profesor bogoslovja.

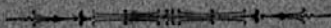

V GORICI.
HILARIJANSKA TISKARNA.
1889.

Izhaja vsake tri mesece po enkrat. Velja cel tečaj 2 gol.

Obseg.

Katoliški shod na Dunaji	str. 337
1789 - 1889. Avtoriteta	" 349
Več luči. O krščanskem idealizmu. Stritar pa Schopenhauer	" 354
Katoliški liberalizem — pestis perniciosissima. Kaj nam je tedaj storiti? Slovenci, pazimo, s kom se bratimo. (Mladočesko pismo)	" 380
Pisma o vzgoji	" 392
Strossmayer o namenu postnih okrožnic in o papeževih okrožnicah	" 397
Listek. — Iz dnevnika Štefana Hodulje	" 402
— <i>Ponočni zbor</i>	" 409
Slovstvo. — Dr. Vošnjakovi Pobratini	" 416
— <i>«Ljubljanski Zvon»</i>	" 424
— <i>J. Trdina</i>	" 425
— <i>«Ljubljanski Zvon» in slovenska duhovščina</i>	" 427
— <i>Vz spet «Gorazd». Pa «Zvon»</i>	" 438
Raznoterosti. — Nekaj iz masonskega katekizma. — Pravoslaven o pravoslavju. — Grof Tolstoj o veri. — Spreobrnitev Leona Taxila. — Molitev k Devici preč. Spoletja za povrnitev ruske cerkve k katoliški	" 433

Listnica vredništva.

Č. g. A. K. v Lj. — Kaker vidite, sem se mej tem premislil; tako upam da bo boljše. Ravnajte se po tem; menim, da nam bo mogoče v ostalih dveh zvezkih primesti cell spis. Sicer pa mislim, da bodo letos vsi slovenski liberalci opravili velikonočno spoved. Res, o primernem času jim ta pot dohaja Strossmayerjev opomin.

Č. g. J. D. v Lj. — Vaša filozofska razprava mi precej vgaja. Znabiti jo porabim še v tem letniku. Ponavljam tu željo, katero sem Vam vže izrazil po pismu.

Katoliški shod na Dunaji.

„Vse za vero, cesarja in domovino.“

Po dolgem obotavljanji, pomišljanji, odnašanji smo slednjič vendar prišli do katoliškega shoda.

Po celih 11 letih, reci: enajstih letih, spet en shod, v tem ko obhaja katoliška Nemčija vsako leto enega. No, pa počasnost je zgodovinski znak avstrijstva; kaker môra nas tlačiti, tako da je treba vedno klicati, drezati, zbadati, predno se iz prirojene zaspanosti zdramimo za kako podjetje.

In gotovo, odkar Avstrija stoji, nikdar še se niso čuli resnejši glasovi, nikdar se videla na avstrijskem obzorji osodniša znamenja, kaker dandanes; ostati še dalje mirnim in neskrbnim bi bilo isto, kar drviti brezmarno v gotov pogin.

Ob enajsti uri vstajamo. Kasno sicer, a vendar boljše nego nikdar; ker akoravno je vže dosti zamujenega, imajo vendar shodi avstrijskih katoličanov neprecenljivo važnost: po njih, edino po njih je mogoče obuditi v narodih velikega cesarstva katoliški in avstrijski čut ter jih pripraviti na odločiven boj z liberalizmom, ki razjeda avstrijsko telo vže nad sto let; brez boja ni več rešitve; le zmaga katoliške ideje nad liberalizmom more avstrijskega orla rešiti.

Ne pomišljamo se avstrijske domoljube, ki so v stolici habsburškega carstva pzdignili katoliški prapor, ter jeli okol njega zbirati narode katoliške Avstrije, pozdraviti z besedami, katere je baje v viharnih dneh slavni Radecki izrekel o avstrijski vojski: V vašem taboru je Avstrija!

* *
*

Da pa nam bo mogoče pristojno ceniti pomenljivost občnih shodov avstrijskih katoličanov, si moramo pred vsem predočiti velevažno, težavno nalogo, ki jo imajo rešiti.

Ideja, ki je dala avstrijski državi početek, se je vže v

prvi dobi srednjega veka javljala ter večkrat se skušala v-resničiti. Vže razvoj svetovne zgodovine je tako nanašal. Podonavske pokrajine so bile od davnih časov terišče, čez katero so se barbari eden za drugim suvali od izhoda in severja na zapad in jug. Nobenemu narodu ni bilo mogoče stalno naseliti se po plodovitih podonavskih zemljiščih. V združenji je moč — česar niso mogli posamezni narodi, se je dalo doseči združenim — ta ideja je ljudstva ta-in onkraj Donave kaker navlečna moč drugo drugemu zblížavala. Kraljestvo Samovo, država veliko-moravska, Otokarjeve težnje v 13. stoletji, poskusi, ki so jih Ogri v srednjem veku delali, da bi razširili meje svojega kraljestva na eno stran do Adrije, na drugo pa daleč na Poljsko in Česko, še več, da so se jim narodi, kaker n. pr. Hrvatje v 12. veku, celó radovoljno pridruževali, vse to nam pričuje dovolj, kako živo so podonavska plemena čutila potrebo po oži zvezi.

Ideja podonavske države je konečno prodrila in se vtelesila. Zmaga Rudolfova nad Otokarjem je določila, da je hiša Habsburška postala nositeljica te ideje. Njegovega in njegovih naslednikov prestola so se jeli narodi ože in ože oklepati, tu so našli najvarnišega zavetišča, poroštva za stalen mir.

Najbolj se je pa avstrijska ideja večrstila in vtrdila ter podonavske narode spojila v nerazdevno skupino, ko so jeli Turki pritiskati na zapad. Zdaj še le so narodi sprevideli, da jim je posameznim popolnoma nemogoče vspešno se vstavljati silnemu navalu. Zavest te nezmožnosti jih je vlekla k skupnemu središču. Proti Dunaju so se valile brezštevne turške čete, proti srcu habsburške Avstrije, tu vidimo večkrat krščanske vojske zbirati se iz mnogoštevilnih narodov od Adrije do Karpatov, tu pod zidovjem dunajskim se odločuje osoda Evropina, osoda krščanskega zapada.

Dvesto let se bije ljuti boj. V njem rešuje Avstrija svojo nalogo; a v njem se tudi najjasniše pojavlja, v čim obstoji velikost in slava, v čim poklič Avstrije. Šlo je v tem boji za omiko krščansko, za vero. In kaker je fanatičnega Turka v boj gnal prorokov duh, kaker ga je delalo silnega v boji fatalistično versko naziranje, tako se je tudi na strani avstrijskih narodov svetil Kristusov križ, ideja

krščanska se je nad vsemi družimi požarjala, ona narode družila, ona vnemala, ona k zmagi vodila.

V turških vojskah ste si ideja krščanska in avstrijska poistovetili. Kaj je zgodovina, kaj slava Avstrije, recimo, kaj je Avstrija brez lavorik, katere si je nabrala v turških vojskah? A slavne junake, kdo je vžigal, ako ne krščanska ideja?

Da, Avstrija je Avstrija le po tej ideji, ta jo je vtrdila, ta ji dala poklic, pomen v svetovni zgodovini, ta jo pripeljala do najvišje slave.

S to idejo Avstrija stoji in pade.

To so pač najboljše sprevideli framasoni, kateri vse moči naperajo proti katoliški cerkvi in družbinskemu redu, ki ga je ona vtemeljila. A Avstrijo so spoznali za državo, ki je po ideji najbolj katoliška, prva zaščitnica katoliške cerkve.

Še nekaj je, radi cesar mora masonstvo Avstrijo smrtno črtiti. Avstrijska monarhija je steber legitimnosti; ta princip je v nji najbolj častitljiv, najbolj vtrjen, ker ga ni stvarila fizična sila niti krivične vojske, ampak volja, ljubezen narodov prosto pristopivših pod habsburško žezlo. Slednjič se v državni oblasti avstrijskih vladarjev isto tako izraža najčistejše, nedotakljivo svet princip avtoritete. „Cesar“ pomenja avstrijskim narodom isto kar Avstrijo, državo.

Na principih legitimnosti in avtoritete pa sloni cerkev in država, sloni krščanski red, in ker se je framasonstvo proti temu redu zarotilo, je obrnilo svoje kladvo proti prestolu habsburškemu. Vže sto let leti na ta prestol vdarec za vdarcem.

Vže sto let je namreč, odkar so se prosti zidarji vtihotapili v Avstrijo. Sè sladkimi besedami, z blestečimi frazami, s hinavskim prilizovanjem so se znali Jožefu II. prikupiti, da jih je trpel, da, omrežili so ga kmalu tako, da so ga vodili kaker jim je vgajalo, ter odločivno vplivali na notranje in zunanje zadeve. Napravljali so Avstriji vsakotere zadrege ter vže takrat nič manj namerjali kaker razrušiti jo. Res sicer, da je blagi cesar zasledil njihove peklenške nakane, opominala je nadalje francoska revolucija, kako malo e zaupati možem Rousseau-ove šole; in to je včinilo, da

se je tudi v Avstriji framasonstvo javno prepovedalo; zdelo se je celó, da hoče Avstrija po Jožefovi smrti reagirati. A žalibog, da ta reakcija ni bila radikalna; policija se je prevstrojila, državne vradnike so oborožili z naočniki, da so videli od spredej iz zadej — birokrat in žendar, menilo se je, bosta Avstrijo rešila.

Osodepolna prevara! Še toliko se ni razumelo, da ideje, ne bajoneti, države snujejo in rušijo. V žilah avstrijskih narodov ostal je in se nadalje pretakal strup, ki jim ga je zavdala loža, ter je kužil zdravi ljudski sok. Framasoni pa, iz javnosti pregnani, so rili na skrivnem, in sicer tem nevarniše in pogubniše, čim manj so se dali zasačiti. Avstrija je navzlic vsemu zvenanjemu blesku na znotraj hirala, gnjila.

Še le leto 1848 je dalo odušek notranjim silam ter pokazalo državnikom, kako smrdljive snovi in smrtni strupi so se toliko časa kuhali v trebuhu birokratske Avstrije.

Svariven opomin osodepolnega leta, zdelo se je, da spravi Avstrijo na edino rešivni pot katoliške tradicije in zgodovinskega prava. Toda pozabilo se je kmalu vse. Po nesrečni vojski l. 1866 je masonstvo pod imenom liberalizma imelo v starodavno katoliško Avstrijo slovesen vhod; postavnim potom modernega konstitucionalizma se je vgnezdilo v šoli, v javnem časopisji, v sodstvu, osmelilo se skruniti sveti zakon, strlo konkordat!

Pregnavši vero iz javnega življenja je vrglo masonstvo gorečo bakljo nacionálnih prepírov mej narode, da so se začeli mej seboj kavšati in vjedati. Zvesto in dosledno se je jelo zvrševati geslo velikega rovarja: *Delenda est Austria!* Mazzini-ja pravim, ki je v svojem glasovitem manifestu l. 1851, objavljenem v „*Journal des débats*,“ naglašal, da najzdatniše sredstvo v pogubo Avstrije obstoji v tem, da se zna loža okoristiti narodnostnega prepíra: „*l'exploitation de la rivalité des nationalités diverses*“. S tem se ruši skupna vez, ki sklepa narode mej seboj in s habsburško dinastijo. Ob enem pa ni opustila loža narodov pozornost obračati ven čez avstrijske meje ter jim vplojati centrifugalne težnje. Oklicala je narodnost za najvišo postavo, za izvor vsakega prava. Vrhunec narodnostnega kulta je pa politiško zedinjenje narodov. Temu se vpirati nima nihče pravice. „*Zirkel*“,

glasilo dunajske lože „Humanitas“, smel je l. 1874 v Avstriji pisati: „Das Einheits- und Freiheitsstreben hochbegabter Völker ist ein ewig berechtigtes... Das Legitimitätsprincip ist veraltet und dem neuen Zeitalter unverständlich.“

Kaj čuda potemtakem, da iredentizem, pangermanizem, panslavizem vzdigajo čedalje ponosniše glavo? Da ideja avstrijska zatemneva, vmira?

Zadnjih let zdi se, da bi spet radi krenili na desno. Tudi lože so se postavno zaprle — vsaj v tostranski polovici države. Toda vsi poskusi godé se le polovičarsko, pomišljavno — sploh po staro-avstrijsko! Iz mo virja prirojene nam letargije se ne moremo še zdaj izplezati!

Pač malo pomaga, da smo zaprli ložo, mej tem ko dajemo še vedno isti loži gospodovati v šoli, v slovstvu, v časopisji, skoraj v vseh strokah javnega življenja? Ne bodimo tako otročji. Mason ni toliko tisti, ki se je dal vpisati v to ali ono ložo, ampak veliko bolj tisti, ki izpoveda načela framasonstva. Duh je, ki velja, črka, beseda ne zda nič. Temeljni nauk framasonstva je pa čista človečnost, naturalizem v najširšem pomenu, ki se javlja kot zanikanje pozitivnega krščanstva v katoliški cerkvi. Naturalizem v svoji vporabi na javno življenje v državi in družini se pa imenuje liberalizem. Razširjanje naturalizma je pa dandanes delo tako zvane „modre lože“, ki svojo nalogo izvršuje po neodvisni znanosti, po raznih, navidezno večkrat neškodljivih društvih in po brezverskem tisku. „Die blaue Loge ist immer da, wo der Liberalismus auch ist.“¹⁾ Modra loža pripravlja tla rudeči; tako se je godilo na Francoskem pred revolucijo, tako na Laškem v našem stoletju, tako godi se — pri nas.

Modra loža gospoduje pri nas, ker smo raztrgali zvezo s katoliško cerkvijo, ker smo proglasili svobodo vesti in znanstva, ker smo se vrgli v naročje liberalizmu! V našem šolstvu nosijo zvonec aposteljni novejšega humanizma: Lessing, Schiller, Göthe. Naše razumništvo po visokih šolah se klanja filozofom čiste človečnosti: Kantu, Herbartu itd. Javno mnenje nam delajo židje, slovstvo nam navdihuje

¹⁾ Hammer d. Freimaurerei. Osseg. 71.

Heine, Rousseau. Modre lože poslušni učenci smo, dokler slepo verujemo na nezmotljivost moderne kulture; lože učenci tudi Slovenci, dokler se klanjamo imenu Stritarjevemu, Turgenjevovemu, dokler se damo vnemati za ljubezen, za napredek, za bratstvo, ki ne pozna vere.

Recimo, kar hočemo, Avstrija je skoz in skoz prešinjena od framasonskega duha, da bi tudi nihče v ložo ne bil vpisan. Avstrija je pomasonjena, ker je poliberaljena, ker je mejnarodno razhujskana, ker se dinastični čut zadušuje in zataplja v absolutno-narodnostnem, slednjič, ker je nenaravno centralizovana. Da, tudi centralizovala se je Avstrija po zmislu, po želji ložini: „Ein Hauptbestreben der blauen und der rothen Revolution ist die Centralisation“ — tako piše A. Osseg v gore navedeni knjigi.

Zakaj vgaja centralizem loži? Ker vsako centralizovanje je izvrstno sredstvo za povspešitev narodnostnega prepira, za katerim mora Avstrija po prorokovanji Mazzinijevem poginiti. 1)

Kdo bo razpadajoče telo skup zdržal, kdo otrpnelim udom vdihnil novega življenja, kdo bo Avstrijo rešil?

* *
*

V vaših vrstah je Avstrija, pogumni junaki, ki ste se osrčili katoliški prapor razviti v središči mnogonarodne Avstrije, na starodavnem Dunaji. Res sicer, da ni ga več poznati nekdanjega katoliškega Dunaja, žid gospodari po njem, lahkoživni rod, ki je zatajil vero slavnih očetov, se sprehaja po širokih ulicah. Vender nekaj ima še Dunaj: še moli visoko v oblake sivi zvonik sv. Štefana, priča nekdanjih stisk, še se sveti na njem križ; še stoji častitljivi očrneli grad Habsburžanov; veliko viharjev je prihrulo vže čez - nj, branila ga je zvestoba avstrijskih narodov; še stoji!

Ti dve ste znamenji, ki nas vežeti vse, koliker nas biva po prostrani Avstriji, znamenji, po katerih se ozirajo naše oči.

Pogumno! Na delo!

Avstrija se mora pomladiti, skoz in skoz preroditi. Pre-

1) Hammer itd. 108.

rojenje pa se mora pričeti od znotraj, v razumu, v srci avstrijskih državljanov. Pred vsem treba tedaj razgnati megle racijonalizma in liberalizma, da nam spet jasno, čisto zasije solnce katoliške resnice. V to moramo javno zavračati laži in napade na katoliško cerkev ter pobijati liberalne zmote; ob enem pa tudi razjasnjevati krščanska načela ter jih vpo-trebljevati na razne stroke javnega in privatnega življenja. Čistost načelnega naziranja in odločnost, ki si ostane dosledna do zadnje pičice, v tem ob- stoji dandanes rešivno geslo katoliške Avstrije.

Da se duševno preporodimo, moramo od države zahte- vati, da vrne šolo cerkvi. Prostost in neodvisnost poduka in vzgoje, to je druga točka, od katere ne smemo odjenjati niti za pičico. Od najniže ljudske šole do vseučilišča tiče cerkvi vodstvo v podučevanju. Pričnimo s tem, da spravimo enkrat v veljavo vsaj Liechtensteinov pred- log; katoliško vseučilišče v Solnogradu pa mora biti za zdaj smoter, za katerim moramo težiti vsi avstrijski ka- toličani.

Avstrijsko razumništvo je skoraj skoz in skoz versko indiferentno ali celó cerkvi izrecno sovražno, zato ker nima- mo le enega javnega višega učilišča, ki bi bilo osnovano po duhu katoliške cerkve.

Osnovati moramo javno katoliško stranko, Francija, Italija, Nemčija imajo dobro organizovane katoliške stranke, katoliška Avstrija — sramota! — nima je še. Pa kaj — katoliška stranka?! Katoličani v Avstriji niso stran- ka, ker Avstrija je po početku, po ideji, po poklici, po ogromni večini skoz in skoz katoliška, tako da neka- toliški elementi niso opravičeni, največ, kar se more zah- tevati je, da se jih trpi. Toda ker je zavest katoliška vže toliko zatemnela, ker smo tako daleč prišli, do v resnici liberalec in žid več vkažeta, kaker katoličan, moramo raču- niti z dejanskimi razmerami, in te nam res nalagajo, nas pozivljejo, da si osnujemo katoliško stranko v javnem živ- ljenji, ker ni je še. V državnem zboru mora ta dobiti kon- kretno obliko ter od tu vplivati na postavodajstvo in na preporod katoliške Avstrije.

Toda pri tem se nikdar ne ločujmo od desnice, ki

dandanes gospoduje v naši parlamentarni borbi. Nje se oklenimo, saj v nji sedi precejšnje število odličnih katolikov, nji dovažajmo po novih volitvah katoliških mož iz avstrijskega ljudstva, da se katoliško prerodi in ojači, da počasi prodre v nji katoliška ideja, da mine iz nje pomišljavost, ozirljivost in znana bojazljivost, ki se vsakrat razodeva, ko gre za katoliško stvar.

Pri tem pa si moramo globoko vtisniti resnico, da je javno življenje in politika v najožji, v bistveni zvezi z vero. Ne bodimo one vrste katoliki, kaker tisti državni poslanec, ki je nedavno v državnem zboru svet prepričaval, da sedanja liberalna, radikalna levica ni sovražna Kristusu in cerkvi, češ, ona deluje le v politiki, ta pa nima ničesar opraviti z vero! To je eden tistih nazorov, po katerih se od pravih katolikov ločijo tako zvani liberalni. Ne, pamet in še bolj skušnja nas uči, da politična vprašanja, posebno pa dandanes, ko država steza roke po šoli, po zakonu, po konkordatih, segajo globoko v vero in cerkev. Vera je moč, ki prešinja kaker vsega človeka, tako tudi vse človeške zadeve, zasobne in javne. Kaker ni nasproti Bogu mogoče človeku indiferentnemu biti v nobeni reči, tako se tudi veri in njenemu vplivanju ne more izogniti. Vse, kar se v politiki včini in vkreni, je, dasi še tako neznemito, vendar končno ali v zmislu verskem, ali protiverskem, tudi če so čisto socialne in narodno-gospodarsvene reforme.

Zapomnimo si zlate besede: „**Die heutigen politischen Parteien gruppieren sich nach den religiösen Anschauungen**“. 1) Tako je bilo in tako bo. Kristus, ki je vzkazal dati Bogu, kar je Božjega, je ob enem vzkazal dati tudi cesarju, kar je cesarjevega. Tako so tudi delali in on i njegovi aposteljni; tako so ravnali pravi kristijani vseh časov, ki so bili vedno najzvetejši državljani. Nasprotniki Kristusovi pa, farizeji, kaker niso služili Bogu, tako so se puntali tudi cesarju. In mislite, da je dandanes v Avstriji drugači? Kdo škilja čez avstrijske meje? Morda katoliški Tirolci? Kje je bilo l. 1848 ognjišče revolucije, ki je žu-

1) Hammer itd. Osseg. 87.

gala prevreči cesarjev prestol? Odgovorite, liberalci! No, kdo bi se temu pač čudil? Liberalec, ki zametuje najsvetejšo, najbolj častitljivo avktoriteto, božjo avktoriteto katoliške cerkve, se bo klanjal človeški, posvetni avktoriteti? Njemu bo avstrijski cesar več nego Bog?!

Ker vže o tem govorimo, se mi zdi skoraj greh, da ne bi sèm postavil iz večkrat omenjene zlate knjige še naslednje besede:

„Die moderne Irrlehre hat sich in der Politik concentrirt und krystallisirt, und der humanistische Gott-Staat ist die Ketzerei geworden. Daher sorgt die blaue und die rothe Meute so ängstlich dafür, dass sich die Priester doch ja beileibe nicht mit Politik befassen, und nimmt, trotz ihrer sonstigen Begeisterung für Denk- und Redefreiheit, den Prediger, welcher ein Wort wagt, kriminalistisch in's Gebet.

Ganz dieselbe Scheidung der Geister ist in Oesterreich eingetreten. **Gut-kaiserlich ist der christlich geliebene Kern** der Völker, die Bastarden-Zucht des Josephinismus bevölkert die Redehallen der Liberalen und den Tempel der blauen Loge, die beschnittenen und unbeschnittenen Feinde des Christenthumes harren des Augenblickes, in dem sie auf die Hofburg die Inschrift „National-Eigenthum“ setzen, die im Kämmerlein gehütete rothe Fahne aus den Mansarden aushängen dürfen, und die Gross-Beamten des schottischen Gross-Orients die Erbschaft der Habsburger antreten sollen.

Der tiefste Grund des europäischen Sturmes der Maurerei gegen die katholische Kirche ist der satanische Hass gegen Gott, gegen die natürliche Gesellschaft oder den Staat und gegen die übernatürliche Gesellschaft, die Kirche. Dieser Hass ist nicht blos ein antireligiöser, sondern ganz besonders ein politischer. Ueber die Altäre weg zu den Thronen! Das ist der Schlachtruf.“

Te resnice si moramo katoličani živo predočevati. Smo edini v glavnih nazorih, po tem smo nepremagljivi. In hoc signo vinces!

Sicer je pa neobhodno potrebno, da se po drugem katoliškem shodu ne vležemo ter spimo morda spet enajst let, predno se zdramimo na tretji shod. Občni katoliški shodi se imajo obhajati odslej naprej vsako leto. Le ako se bomo večkrat videli ter razgovarjali, se nam vjasnijo načela, se nam po mejsebojnem prijateljskem občevanju obudi katoliški čut, zaupnost, ljubezen.

Na katoliških shodih se mora po posvetovanji priti do sklepov, tudi če bi bil vsako leto en sam.

Ti sklepi pa nimajo ostati v zapisniku na Dunaji, ampak zadobiti morajo konkretno vresničenje po vsej Avstriji.

V to bi se moral postaviti stalen osrednji odbor, da bi izvrševal vkrepe vsakoletnega katoliškega shoda. Po posamnih pokrajinah bi se ustanovili podobori, s katerimi bi neposredno občeval osrednji odbor na Dunaji. Podoborov naloga bi bila skrbeti, kako bi se v dotični pokrajini dali najprimerniše izvesti vkrepi splošnega katoliškega shoda.

Vstanoviti bi se moralo osrednje glasilo, v katerem bi se objavljali i vkrepi katoliškega shoda i določbe ter delovanje stalnega odbora in podoborov. Ravno tako bi se morali po provincijah vstanoviti novi ali pa naprositi v že izhajajoči listi, da bodo objavljali kar bo potrebno v tej zadevi, ter sploh pisali v zmyslu vkrepov katoliškega shoda. Naloga tega časopisja bi bila pred vsem ločiti se ter prerezati vsako nit z liberalizmom v javnem življenji, brezobzirno obsojati liberalne zmote, razkrivati skrivne nakane liberalcev in narodnjakov brez vere in Boga.

Da, slovesno bi se morali zavezati vsi katoličani, prvič, da se nikdar in nikoli ne naročajo, niti kakerkoli podpirajo ne le liberalnih listov, ampak tudi družih ne, ki ne nosijo jasno na čelu katoliškega „Credo“, ki kakerkoli koke-tujejo z liberalizmom ali smrdijo po kugi, katero je sv. Stolica obsodila za „najpogubnišo.“

Zavezati bi se morali nadalje, da bodo ali po katoliških listih ali po društvi ali pa po cerkvah kratkovidno ljudstvo v tem zmyslu tudi podučevali, kažoč jim liberalno hidro v žurnalistiki in slovstvu, ter opominajoč jih, da so pod grehom dolžni opustiti branje takih listov. Ker pi-

javke našega liberalnega časništva životarijo edino le iz krvi katoliškega ljudstva, jih gotovo v enem letu vsaj polovica pocrkne, kaker brž se to ljudstvo jasno zave svojega katoliškega imena in poklica. Ko bi danes večina naročnikov in bravcev „Slovenskega Naroda“ pomen tiste „vere“, ki so jo pri krstu izpovedali in s katero v srci želijo tudi vmreti, raztegnili do podlistka radikalnega dnevnika, stavim glavo, da mu je v malo dneh odklenkalo, na veke odklenkalo na Slovenskem, ter si bo moral v kratkem napisati nagrobnico: fuit Ilion! Skušnja uči, da se liberalcu kmalu pero posuši, ako ni naročbe ali kake od drugod dohajajoče „podpore“. Odvisno je tedaj edino od nas, da se jih enkrat za vselej odkrižamo in jim na vsa usta povemo, da hočemo biti katoličani ne le doma, ne le v cerkvi, ampak tudi v politiki, v šoli, v slovstvu: povsod in vselej! Povedati jim: kdor hoče zobati iz slovenskih jasel, ako sam nima vere, drži vsaj jezik za zobmi in ne skruni naših najdražih biserov! Ena sama odločna beseda, in srce jim vpade čez noč; jutre bodo na kolenih pred nami molili „vero“. Ker, ko gre liberalcu za kruh, se kmalu spameti, liberalec se za vse svoje „prepričanje“ in „ideje“ še en dan ne bo postil! Tako bi se liberalni hidri vsaj želo iztrgalo ter bi se naredila neškodljiva.

Sicer bi se moralo delovanje katoliških shodov in njegovih odborov raztezati na vse stroke javnega življenja: na razmere mej cerkvijo in državo, na šolstvo, na časopisje, na razna slovstva, posebno pa na volitve v državni in deželne zборе. Pred vsem in najprej bi moralo vse delovanje za zdaj meriti na to, da se zdravi, katoliški elementi v sedanji državnozbornski desnici ohranijo in ščistijo ter po novih volitvah pomnožijo in vkrepijo, dokler se iz nje porodi prava t. j. odločno katoliška desnica; potem je Avstrija v malo letih spet katoliška.

Tej bratovski zvezi bi morali pristopiti vsi avstrijski narodi brez izjeme. Samo ob sebi se razume, da kaker bi katoliška ideja stala na prvem mestu v programu, tako bi morala drugo mesto zavzemati ideja federalizma in jezikovne enakopravnosti. Hvala Bogu, da se nahaja tudi mej Nemci konservativna stranka, ki zna narav-

ne pravice spoštovati tudi pri tujih narodih. S temi poštenjaki pobratimo se. Nemcem pa, dasi katoličani, Nemcev iz vrste Lienbacherjev itd., ki se ne morejo toliko povzdigniti, da bi razumeli pomen znanega krščanskega stavka: kar nečeš, da ti drugi storé, tudi ti drugim ne stori — takim ne podajajmo rok v zvezo, ker sè svojimi ponemčujočimi, centralizatoričnimi težnjami netijo prepir in delajo spor mej narodi, Avstrijo razdirajo v zmislu Mazzinjevem, v zmislu ložinem. Nič ne dé, ako bi vsled tega stranka federalistično-katoliškega programa imela biti šibkejša. Tu ne gre za to, koliko nas je, ampak le za to, da se združimo na zdravi, neomajljivi podlagi resnice in pravice. Kjer je resnica, tam je konečno zmaga, tako gotovo, kakor je Bog v nebesih, tudi ko bi imela priti še le po več stoletjih.

Slednjič se samo ob sebi razume, da bi občni katoliški shodi, tudi vsakoletni, malo zdali; snovati bi se morali enaki shodi tudi po raznih pokrajinah prostranega cesarstva, da bi se tako ogenj katoliškega in avstrijskega čustva z osrednjega ognjišča daleč okrog zanesel ter v duhovih užgal ljubezen do cerkve in cesarske Avstrije.

In kaj, ko bi tudi mi Slovenci sklicali tak katoliški shod, in sicer vže letos! Če se ne motim, je neki odličen pisatelj naš, odločen, nevstrašljiv boritelj za katoliško reč, v svojem listu to misel vže sprožil. Premislimo tedaj, ali bi ne kazalo. Morda bi bilo vendar koristno naše javne zadeve malo prevejati ter liberalne pleve ločiti od zlatega katoliškega zrnja.

Dr. Mahnič.

1789 - 1889.

Avktoriteta.

Avktoriteta — čestitljiva beseda! Izraža nam princip, ki je eden najsvetejših, večno nedotakljivih. Blagor narodom, dokler se avktoriteti v svetem strahu klanjajo; a gorje, stokrat gorje jim, ko se osmelijo z bogoskrunsko roko suvati jo v božje obličje.

Francoska revolucija se dá določiti kot vojska proti avktoriteti; revolucije, ki so za njo sledile v našem veku, so nadaljevanje iste vojske, katere konečni izid ima biti grob avktoritete. Reakcija proti razdevajočim idejam leta 1789 se ne more vršiti drugači, kakor na podlagi avktoritetnega principa. Evropa stoji neizogibno pred alternativo: ali avktoriteti spet priboriti splošno priznanje, ali izgubiti vodstvo vesoljnega človeštva in pogrezniti se v barbarstvo.

Kaj je avktoriteta?

Avktoriteta je nekako formalni princip družbe. Forma določuje rečem bistvo, pogaja njihovo notranjo sestavo in obstoj; forma tedaj izraža ob enem enovitost, narazdeljivost. Snovni deli, iz katerih se družba sestavlja, so posamezni ljudje; kar tedaj posameznike tako spaja, da se dejstvenjejo kot družba, ena in nerazdeljiva, ter jih nagiblje, da vsi težé po vresničenji enega in istega smotra, imenuje se avktoriteta.

Avktoriteta je tedaj moč, ki posamne dele sklepa v skupno celoto; vkoliker si pa posameznike pokori, se javlja avktoriteta kot pravica posamezne ude voditi k dosegi skupnega smotra. To je avktoriteta, ako jo vzamemo abstraktno.

Ona moč ali pravica pa se ne more v resnici drugači dejstvovati, kakor da jo kdo kot njen lastnik ali nositelj izvršuje. Takega imenujemo avktoriteto v konkretnem zmislu, On je v družbi prvi in najviši, zastopa jo kot eno in tako na zunaj, na znotraj pa vse določuje v zmislu osnovnih zakonov, ne da bi bil podložnim odgovoren za svoje čine. In

ako je družba tako samosvoja, da ni več odvisna od druge, više oblasti, je tak nositelj avktoritetne pravice suverên.

Do tu smo vsi edini; Rousseau sam in njegovi privrženci podpišejo brez izjeme vse te trditve.

A nekaj drugega je, ko vprašamo po izvoru pravice, ki jo zovemo avktoriteto. To vprašanje pa moremo rešiti še le, ako odgovorimo, k d o j e p o č e t n i k človeškega in družbinskega reda.

Tu gremo z Rousseau-om na razen. Ločuje nas trditev, ki jo je postavil precej v prvem poglavji svojega „Contract social“ :

„Družbinski red je sicer sveto pravo, na katerem sloné vsa druga, vender n e n a r a v n o, marveč njegov izvor je p r o s t a p o g o d b a.“

Po krščanskem naziranju smatra se družbinski red kot naraven t. j. človeška narava je bistveno taka, da ga zahteva in se iz nje sam ob sebi razvije. K družinski zvezi nagiblje in vodi človeka narava sama, ki se spolovno razlikuje. To druženje je tako potrebno, da se brez njega človeštvo ne more niti množiti niti ohraniti. Kar pa iz narave neposredno izvira in je v ohranitev njeno potrebno, se mora smatrati kot naravno.

Da je pa človeška narava taka t. j. družbinska, ni odvisno od proste volje človekove; na svojem bistvu ne moremo ničesar spremeniti; marveč odvisno je edino od Boga, ki nas je hotel stvariti t a k e in n e d r u g a č n e. Potemtakem je Bog tudi včinitelj družbinskega reda. Družbinski red pa se ne more vzdržavati brez pravice, ki jo imenujemo avktoriteto; stvarivši torej Bog človeško naravo kot družbinsko je z istim činom vstanovil avktoriteto. Ta tedaj izvira iz Boga, je pravica B o ž j a, kaker človek stvar Božja. V s a o b l a s t o d B o g a — tako uči krščanstvo. Kdor je torej nositelj in izvršitelj te pravice, je ne more od drugega prejeti, kaker od Boga samega, bodisi posredno ali neposredno. P o m e n i k r a l j i v l a d a j o.

Rousseau je pa izrekel, da družbinski red je nastal vsled proste pogodbe mej ljudmi. Prvotni ljudje v naravnem stanu so bili vsak za se, popolnoma enakopravni mej seboj. Čim dalje pa se je človeštvo razvijalo, tem teže je prihajalo

vzdržati se v naravnem pristanu. In ker posamezniki niso mogli več novih moči v svojo ohranitev iz sebe obuditi, ni drugega ostalo kakor se družiti ter po zedinjenji stvarjati više sile. Tako se je rodila državna sila ali oblast, ki potemtakem ni nič nego sestava posameznih sil v eno skupno, kakor število nastane iz več enot, ki se ena k drugi prištejejo. To je početek društva in društvenega reda.

Osodepolne so posledice, ki se izvajajo iz te trditve!

Prvič. Ako društven red nima izvora in podlage v naravi človeški, ampak je delo prostega sporazumljenja ljudi, potem je tudi najviša društvena oblast ali pravica, kateri pravimo avktoriteta, neopustljiva last ljudstva samega. Niti vzeti se mu ne more niti omejiti.

Drugič. Pravi vladar ali suverén v Rousseau-ovem društvu je le ljudstvo. Kdo drug zamore biti vpravitelj ali nositelj državne oblasti le s pooblaščenjem in v imenu ljudstva, kot vradnik njegov, od katerega je vselej in v vsakem oziru odvisen. Potem pa izgubé besede: „pomilosti Božji“ v naslovu vladarjev vso zmisel in opravičbo; na njihovo mesto stopi: „povolji narodovi.“

Tretjič. Kakor je razvidno, se s tem vpor proti obstoječi vladi načelno opravičuje, da, revolucija je ravno tako, kakor najviša oblast, neopustljiva pravica ljudstva.

Četrtič. Društvena avktoriteta izgubi popolnoma božji značaj ter postane čisto človeška. Iz tega sledi, da društvene, državne postave ne vežejo več v vesti, pod grehom, ampak le zunanje pod kaznijo. V državi Rousseau-ovi se javna npravstvenost zamenja s policijsko postavnostjo.

Potemtakem ne ostaja državi drugega sredstva, da si pokori podložnike, kakor fizična sila. Na mesto božjega prava stopi pravo moči. Le iz strahu pred to bodo posamezniki klanjali svojo voljo občni, državni. Ta državna moč se pa javlja v konkretnosti kot večina glasov. Da se zve, kaj je zapoved, kaj je prav, dovoljeno, in kaj prepovedano, se imajo šteti glasovi ljudstva ali njegovih zastopnikov: kjer je večina, tam je pravo, je oblast. „Avktoriteta ni nič drugega, kakor sestava števil in gmotnih sil.“ — tako je označil Pij IX. s kratkimi besedami državno pravo Rousseau-ovo.

Potem pa lahko zavlada v taki državi, ki bi se zdela o prvem pogledu najsvobodniša, najkrutiše tiranstvo. Manjšina se mora na milost nemilost podvreči večini; in taka manjšina mogoče, da znaša polovico ali vsaj malo manj državljanov. Toda jutre se zna vže zgoditi, da manjšina si pribori večino, in tako mora druga polovica plesati po njenem taktu. Tako se stranke druga drugo tiranizujejo in čim več je morala ena trpeti, tem bolj se kasneje maščuje nad nasprotno. To pa je tem hujše in neznosniše, čim bolj vpliva pri volitvah politiška strast ali celó vmazana dobičkarija; večine v ljudskih zastopstvih se ne redkokrat vmetno, nepošteno snujejo, s podkupovanjem ali terorizovanjem. In takim večinam se mora pokoriti prepričanje in vest milijonov „prostih“ državljanov!

Slednjič. Prav za prav bi se v Rousseau-ovi teoriji o avktoriteti ne moglo še govoriti. Avktoriteta je namreč pravica, s katero se podložniki prisilijo, do tako živé in delajo, kaker je potreba v dosego splošnega smotra društvenega. Ker so pa vir in nositelj te pravice državljani sami, so oni ob enem podložni in vladarji; to je pa nezmisel. Nadalje; ako le to postavno velja, kar in vkoliker, in zato, ker državljani sklenejo, tako da ni nad njimi više volje, potem se tudi vsak v posamnih slučajih sme odtegniti postavi, ker po katerih vzrokih kaj nastane, po istih tudi neha. Tako pa postane pravica avktoritetna gola fikcija. Avktoriteta Rousseau-ovega „socijalnega kontrakta“ je popolna negacija vsakateré društvene avktoritete.

Človek je po naravi socijalno bitje; Aristotel ga je zval *πολιτικὸν ζῶον*. To resnico zatajivši je Rousseau društvenost narave prenesel v prosto sporazumljenje. Tako je odvzel avktoriteti višjo, nadčloveško zavezavnost, državo in kar se dotika javnega življenja, postavil na princip neodvisnosti od Boga in njegove postave. Na mesto večnih, nespremenljivih zakonov stopi sila, ki stvarja in določuje pravo po tem, kaker po glasovanji prehaja od ene skupine na drugo. Neprenehno preminjevanje nazorov v javnem postavodajstvu, breznačelnost v državnem življenji pa mora v narodih omajati vero na objektivno veljavnost prava, a ob enem tudi spoštovanje do tistih, ki so nositelji društvene oblasti in vpra-

vitelji javnega prava. Rousseau-ov kontrakt sezarja narode za zaničevanje avktoritete, za revolucijo in anarhijo.

Kaker so rovarji leta 1789 s knjigo genskega filozofa v rokah obdelovali pariško drupal, omikano in neomikano, da je korak za korakom se približala nedotakljivi osebi in prestolu „najbolj krščanskega“ kralja, maziljenca Božjega, da je strgala ž njega, v prah steptala častitljive insignije, ter ga nazadnje mej ukanjem na sramotno morišče spremljala, tako so tudi v našem veku revolucijski prekucuhi po istem evangeliji tu izpodkopali starodavne kraljevske prestole, tam vladarjem vsilili liberalni konstitucionalizem, v katerem določuje pravo večina glasov; po istem evangeliji vzgajajo dandanes posebno v slovstvu in šolah narode za občečloveško socialistično republiko, konečni ideal Rousseau-ove države, pod katero bi na vekomaj imela biti pokopana prestol in oltar, ki sta zidana na en in isti temelj — nadčloveške, Božje avktoritete!

Počasi, le počasi smo začeli oči odpirati ter zreti v globoki brezen, kraj katerega je ta nauk privedel moderno državo in društvo. Po sto letih tako britkih skušenj se je Evropa toliko streznila, da se vsaj oficijalno ne dá zastopati na razstavi, ki jo novi Babilon ob Seni prireja v proslavljenje nesrečnih principov in prekucije, v proslavljanje Rousseau-ovega „socialnega kontrakta.“

Dr. Mahnič.

VEČ LUČI!

ALI

NEKOLIKO POGLAVIJ O IDEALIZMU.

Dr. A. Mahnič.

*Dragih nam nekđaj svetinj teptali ne bodemo v blato,
Kar nam novi sedaj, krivi proroki velé!*

Stritar.

XVI. — Še nekaj o dveh slikah sv. Luke.

Dve obliki, v katerih čutno stvarstvo biva in se razvija, sta prostor in čas. In ker je umetnosti naloga lepoto čutno vpodabljati, se tudi ona po prostoru in času dejstvuje. Od tod se izvaja glavna razdelitev v umetnji: v obrazovno in slovesno.

V Jezusu Kristusu je nevstvarjena lepota, včlovečivši se, stopila v dvojno obliko prostora in časa. Tako je umetnost v človeški podobi Sinu Božjega dobila najpopolniji vzor, po katerem se ima oblikovno vzgledovati in dovrševati: obrazovna umetnost v potezah njegovega človeško-božjega obličja, slovesna po njegovem najsvetejšem življenju, ki se je, kaker naše, časovno razvijalo.

Toda še drug moment nam je omeniti v sliki evangelistovi, ta je, rekel bi, socialni moment: Marija se nam predočuje v družbi sè svojim Detetom.

Človek ni le duhovno-čutno, ampak tudi socialno bitje. Kaker v vsem človeškem, tako se mora socialnost izražati in vveljavljati tudi v umetnosti. In ravno ona vdihuje umetnijam pravo nežnost in milobo, ter jim podeljuje gracijo in človeški mik, kaker jim ideja daje nebeško vzvišenost.

Iz socialnega nagona se poraja namreč ona ljubezen, ki se duhovno-čutno, torej človeško javlja, ljubezen, ki druž

osobe v nerazvezljivo družbo, ki je vir, iz kojega se človeški rod dopolnjuje in ohranjuje, ki nagiba mater, da skrbi za otroka; ona socijalna ljubezen, ki spaja ljudi v družine, občine in države, brez katere človeštvo ne more obstati. Ljubezen od znotraj vse ogreva, vse goni, k vsemu nagiblje, brez nje se nič blagega, nič resnično velikega ne zgodi.

Ta ljubezen pa najnežniše klije v srci materinem do lastnega deteta ter se najmilše odseva iz nedolžnih otrokovih oči do matere.

Toda v izvorno popačeni naravi je ta najblaži čut skajljen, zaliva, zataplja ga mesenost.

Le v Mariji, ki je bila prosta od neredne mesene pohotnosti bil je ta čut neskaljen in čist. Kaker je Besedo z duhom spočela in deviško rodila, tako je bilo tudi njena materina ljubezen do Deteta čisto deviška, vzvišena nad vso nižo poželjivost.

Marija in Jezus! — Kolikokrat sta se z očmi srečala; a ta vzajemen pogled kako nežno - mil, kako deviško - jasen, kako naravno - neprisiljen, nebeško - človešk! Njuni poljubi kako čisti in ljubki!

Ljubeče srce je pa vir in gojišče vseh družih socijalnih kreposti: hvaležnosti, spoštljivosti, potrpežljivosti, pokorščine. V borni hišici v Nazaretu so vse te čednosti klile in cvele, od prve otročje do zrele možke dobe je Sin Božji z deviško materjo živeč človeško življenje in občevanje v vseh različnih položajih vzorno osvetil, življenje svete družine v Nazaretu je najviši socijalen vzor.

Iz zasebnega kroga svojih starišev je Jezus Kristus stopil v javno življenje in začel ljudem svetiti z najvzornim vzgledom tistih čednosti, ki dičijo človeka v javnih cerkvenih in državnih odnošajih. O njegovem vzgledu so se povzarjali aposteljni in učenci ter se od njega priučevali z Bogom in ljudmi tako občevati, kaker je človeku pristojno.

Jezus Kristus je sicer šel v nebesa; toda življenje svoje nadaljuje v sv. cerkvi. V tej je krščanska tradicija ohranila v glavnih potezah spomin in sled njegovega življenja in družbinskega občevanja. To življenje Kristusovo se pa posebno predočuje v katoliškem bogočastju, katerega središče je on sam skrivnostno bivajoč na oltarji. Kaker je bila v njem včlovečena večna lepota, tako so tudi obredi v katoliškem bogočastju nekako čutno vpodobljenje božjih idej, katerih nositelj in oznanovavec je bil Kristus. Bogočastje katoliško je velika umetnijska predstava, v kateri nebeške ideje prešinjajo, oživljajo čutnost prostorno in časovno ter človeškega duha vznášajo v nebesa!

In res, prav iz predstavljanja Kristusovega trpljenja, ki se v cerkvi vrši veliki teden, se je vže v srednjem veku izcimila novejša dramatika in žaloigra, porodilo se je novejše gledališče, v katerem se edinijo slovesne in obrazne umetnije. Cerkve same so bile nekaj gledališča, dokler so se igralci držali verskih, нравstveno dostojnih predmetov.

Še le kasneje, ko je začel verski čut zamirati ter življenje, veda in umetnost cerkvi se odtujevati, postavilo se je gledališče zunaj cerkve, akoprav še dolgo v ozki zvezi z vero in cerkvijo.

Dandanes seveda je gledališče popolnoma ločeno od vere, da celó njej sovražno; a vemo tudi, da čim bolj se je odtujilo cerkvi in krščanskim resnicam, tem niže je padlo iz idealne visočine in se za naših časov skoraj povsod valja po blatu mesene poltenosti.

* *
*

Iz dveh slik evangelistovih je krščanska umetnost zajemala svoje ideale, o njih se vzgledovala, o njih, ko je jela pešati, se pomlajala, povspevala do najvišje dovršnosti. Marija z Jezusom je bila od prvih časov do dandanes, posebno pa za zlate dobe krščanske umetnosti, slikarjem glavni

predmet. Vsak si je smatral za posebno nalogo „Madonno“ z Detetom koliker mogoče idealno naslikati. Krščanski umetniki so kar tekmovali, kdo bo globoče zajel iz morja tiste lepote, ki se nam je pojavila po včlovečeni Besedi, ki se najčistejše in milejše odseva iz materinsko-deviškega obličja Marijinega.

Kar pa odpira umetniku oči, da mu je moč zreti lepoto teh slik, je vera. Zatorej najdemo, do so največi veleumi krščanske umetnosti bili verni, pobožni kristijani. Predno so se poprijemali dela, so se z vernim duhom zamikali v premišljevanje verskih resnic ter v molitvi ogrevali si srce. Vzveličani Angelico je vsakrat, predno je začel slikati, goreče molil in Boga prosil, naj ga navdihne; solze pobožnosti so mu polivale lice, mej tem ko je slikal Kristusovo križanje. Lippo Dalmazio se je ta dan pred ko je začel slikati, navadno postil, v jutro pa molil in prejel sv. sakramente; zatorej je pa svojim podobam vdihnil toliko milobo in čistost, da njegova idealnost preseza vse, kar vstvarja novejša umetnost, ki se izneverja duhu Kristusovemu.

XVII. — Dva dni v Louvru. Museo cristiano. Venera pred Madonno.

Kdo ni vže slišal o imenitni zbirki umetnijskih proizvodov, ki se hranijo v Pariškem Louvru? Tudi jaz sem srčno želel Louvre kdaj obiskati. In ko sem se pred tremi leti nekoliko časa v Parizu mudil, posvetil sem tudi Louvru dva dni.

Dolenji, pozemeljski prostori so odmenjeni starim klasičnim umotvorom, gorenji pa hranijo izdelke kristijanske in novejše dobe.

Pač nikjer nima človek lepše prilike bistveno razliko mej staro in kristijansko umetnostjo bliže in mirniše opazovati in določevati, kaker v Louvru.

Kar oko pred vsem družim zapazi, so stari skoraj iz-

ključljivo, ali vsaj s posebnim pristrastjem v vpodabljanje svojih idej vporabljali tvorstvo ali plastiko; slikarstvo se jim ni nikdar priljubilo, niti ga niso posebno dovršili. Ravno nasprotno nahajamo pri kristijanskih umetnikih; oni so se pred vsem poprijeli slikarstva ter je najviše vsovršili; tvorstvo v primeri sè slikarstvom je v krščanski umetnosti neznamenito, najvzornije umetnijske tvorbe občudujemo v slikarstvu.

Ni težko to prikazen si raztolmačiti. V poganski umetnosti se nam zvesto javlja propalo človeštvo, v katerem mesena čutnost prevladuje duhovnosti. Ker se pa telesnost resničnije in očitnije izraža v plastiki kaker v slikarstvu, je naravno, da so ji stari dali prednost. Še le krščanstvo je prineslo milost ter ž njo čutnost podredilo duhovnosti, materija se je povduhovila. Zatorej je pa krščanstvu plastično oblikovanje pretvarno ali preočutno, vgaja mu bolj slikarstvo, ker se v njem snovnost menj čutno t. j. le v ravnici (Ebene) izraža, je bolj gibko in more duhovno idejo različnije vsprejeti in predočiti kaker trd, brezbarven kamen.

Do kolike dovršnosti se je povspelo staro obrazništvo! Kako čudovita somernost v delih, prirodnost v potezah, različnost v položajih, bujnost v oblikah!

Toda neprimerno više stoji krščansko slikarstvo. V barvah kaka živost, v obličji dostojnost z ljubkostjo, nežnost z resnostjo, kako se priličijo posamni deli celoti! Kolišna otenjava, nasprotja kako se spajajo, brve lijó ena v drugo!

A pustimo zunanje lice, duh je, ki oživlja.

In tega duha, kako malo, kako revnega nam kažejo stari! Ako je resnično, da je obraz, da so oči živ izraz duševnega življenja, vprimo pogled v stare kipe, ki so v nepreglednih vrstah pred nami postavljeni. Karkoli sem vže starih obrazov videl, sem pogrešal odprte jasnosti in veselosti; pogled je starim mračen in temen, resen, v sé obr-

nen. Poznejše rimske in grške dobe kipi se dajo gledé dušnega pojava razdeliti v dve vrsti: pri enih prevlada neka v sebi mirujoča resnost, ki se od druge strani javlja kot najviša ošabnost, ki nad človekom ne priznava viših moči. V tem se lahko zasledi vpliv tedanje stoične šole. V druge vrste kipih pa se izraža bolj mirna veselost, lastna posvetnim lehkoživcem, ki le v trenutnem pohlepu najdejo najvišo srečo, ne da bi poznali viših teženj. Ti so učenci Epikurovi. Vsekako se v obrazih zvesto izraža umstveno in versko naziranje poznejše dobe: dušno življenje razjedajoč dvom, ki napolnjuje srce z obupom ter odvrča pogled od neba proti zemlji.

Iz starejše grške dobe se očitno še kažejo sledovi starih tradicij; vera na viša bitja nam tu več ali manj jasno govori. Ne vidimo še brezbožne stoične ošabnosti, človek se še čuti v oblasti viših sil. A tudi tu jasno vidiš, da ni ljubezen sladka vez mej nebom in zemljo; ne, marveč kruta vsodina moč (fatum) tlači kaker môra te postave; zato je ni en žarek blagega upanja ne prisije iz onega sveta, da bi razvedril njih obraz; strah in obupnost jih preganjata. Najjasniše se to pač vidi v Laokoontovi skupini v Vatikanu; kako temno-obupno se bori nesrečni oče za svoje in svojih otrok življenje! Kdo tu ne vidi, kako strašan, ker negotov, mu je prehod iz tega življenja v drugo!

Da, resnica se imenuje duhovna luč; kjer sveti luč, tam je jasnost, je gotovost. A luč tudi ogreva; kjer je resnica, tam je ob enem ogenj ljubezni, življenje. Vse to pogrešamo v stari umetnosti, ker po grehu je človeštvu zatono solnce resnice. Zdi se mi stara umetnost, kaker nebeska hči, katero so pesniki zvalili iz Olimpa ter jo obdali s zemeljskimi oblikami, tako da je le težko več na nji spoznati njen božji izvir. Ne le torej, da ne povzdigne srca v viši svet, marveč je pusti prazno, je potlači ter duhu za-

vira idealen vzlet. Zatorej pa je resnično, kar piše nekdo, da poganstvo je človeka navezalo le na to zemljo in je celó bogove na zemljo ponižalo, da bi jim nadelo človeške slabosti in strasti. K temu je moral človeštvo dosledno pripeljati odpad od Boga: ta namreč doseže svoj vrhunec v obožanji človeka in v pokorstvu božanstvenega pod človeštvom.

V primeri s to duševno revščino starega poganstva, kako veličastno, zmagovito se nam kaže v umetnosti ideja krščanska. Naj se mi dovoli, da tu mimogredé omenim, kar sem l. 1882 imel priložnost opazovati v lateranskem „Museo cristiano“ v Rimu. Hranijo se tu razni ostanki starokrščanske umetnosti iz drugega in tretjega stoletja, iz tiste dobe torej, ko se je Kristusova cerkev večidel še skrivala po podzemeljskih katakombah. Vidi se več raznih reliefov in malih kipov, v katerih se pripodablja najsvetejša Trojica, Jezus Kristus, dobri pastir; nadalje več prizorov iz življenja preroka Jone, očaka Abrahama itd. Res, ne dá se tajiti, zunanja oblika je precej nepopolna, a ideja tako mogočno prevlada mrtvo snov, tako je vse polno izraza, da duha kar prevzame, in se človek čuti prenesenega v ono sveto starodavnost; skrivnost čuti ga prešinja in globoko se zamisli v čeznaravni svet, kaker da bi videl verske skrivnosti same pred seboj vtelešene.

Kaj bomo še le rekli o vzornih proizvodih krščanske umetnosti, katere so proti koncu srednjega in v novejšem veku stvarili velcumi, kaker Michelangelo, Raffael, Rubens in drugi? Postani pred takim umotvorom. Komaj si začel posamne dele primerjati in zlagati, ko se ti oko pase o živosti barv, o somerji harmonično zloženih udov, vže ti od vseh strani zasije duhovno-žarna ideja, ter stopi pred te tako oblastno in čarobno, da ti telesno oko kmalu otpne ter duh ves zavzet vzleti v svet najviših idej. Dalje ko

gledaš, tem više se potaplja duh v neizmerno morje idej. In tako oblastno premaguje duhovno vživanje, da postaneš brezčuten za prostor in čas; ne vidiš, ne slišiš, kaj se okol tebe godi, hipoma kaker blisk prejde ura za uro!

Najimnitniši kip v vsem Louvru je Venera Milonska. Akoravno so jej roke do ramen odbite, je vendar somernost ostalih udov tolika, da oko ničesar ne pogreša, ker si samo ob sebi domišlja, kar manjka. S povzdigneno glavo stoji pred nami boginja v popolni samosvesti, gotova si zmage. Obleka se ji muza s telesa, do bedra je vže vsa naga. Kmalu, kmalu . . . in potem? . . . . Da, v Veneri, dasi so poteze njene tako mило - nežne, tako mojstersko vpriličene, vidimo meseno poltenost v najpopolniji umetnostni obliki obožano, recimo — vživanje mesa je zakrito v meglo svitnega veličastva božanstvenega.

Kaka razlika mej to Venero in Murillovo Marijo v istem Louvru! S hvaležno ponižnim očesom v nebo obrnena zdi se, kaker bi hotela reči: storil mi je veliko, on, ki je mogočen. Z njenega obličja ti nasproti veje dih nebeške čistosti, da se pred njo v udih ugaša strast in se o njenem deviškem čelu razženejo znad duše vse megle niže čutnosti. Zaročenje z Božjim duhom požarja z nestvarjeno lučjo celo njeno prikazen, tako da se odsvitajo iz nje vse skrivnosti naše najsvetejše vere. Mogočno se čuti duh povzdignenega v nebeške višine, srce ogreto od nebeške lepote!

* *
*

Stritar pa Schopenhauer.

„Gospod doktor Junij si je naredil neko strašilo, na katero si je obesil različne zaplate iz vseh filozofičnih zistem ter pod nje zapisal moje ime.“ -- Stritar. — V. 371.

„Pustite me vendar v miru sè svojim Schopenhauerjem, svojim darvinizmom in svojo „nirvano“! Zopet besede, same besede! Jaz za nikomer stopinje ne pobiram.“ — V. 371.

„Kar mi podajemo in prodajemo, je raslo na našem zelniku.“ -- Stritar. Zvon 1876. 256.

In vender Stritar hoče biti idealist! Saj svoj idealizem povsod odločno povdarja. Moramo mu verjeti. Toda po vsem, kar smo doslej rekli, ne ostane mu drug idealizem, kakor tisti, ki se je v novejšem času porodil zlasti iz nemške filozofije. Ta idealizem je prvi zaplodil Kartezij sè svojim subjektivizmom; filozofično spočel ga je Spinoza v nauku o eni substanci z dvema pridevkoma; nadalje ga je razvil Kant in njegova šola, dokler ni dospel v logičnem pojmu Hegelovem do vrhunca svojega razvoja. Toda v slednjem času se je ta idealizem po Schopenhauerji in Hartmannu sprevrigel v pesimizem.

Ako se tedaj Stritarju zljubi ta pesimizem imenovati idealizem, potem se ne pomišljam več tudi njega zvati idealista. In prav ta Schopenhauer je v pesimizem sem mu očital v „Dvanajstih večerih.“ Zatorej ni več moj namen niti Schopenhauerjeve zisteme načelno razlagati niti samo na sebi dokazovati, da se Stritarjevo naziranje bistveno ne loči od Schopenhauerjevega. Marveč gre mi tukaj pred vsem iz Schopenhauerjevih del samih pokazati, da je Stritar popolnoma njegov otrok in poslušen učenec, ter da je zelje, katero so Slovenci dvakrat tako drago kupili od njega, raslo ne na njegovem, ampak na Schopenhauerjem zelniku.

V to sem si omislil temeljna dela Schopenhauerjeva, ter jih skoraj popolnoma premotril. So pa — ako se želi kdo sam o resničnosti mojih trditev prepričati — naslednja: „Die Welt als Wille und Vorstellung.“ I. u. II. Band, 1879; „Parerga und Paralipomena.“ I. u. II. Band, 1878; „Die beiden Grundprobleme der Ethik.“ 1881. Vse izišlo pri: F. A. Brockhaus, Leipzig. Seveda nam bo to primerjanje ob enem še bolje posvetilo v globok propad, v koji je Stritar zavozil naše leposlovje.

Primerjajmo tedaj.

*Schopenhauer.**Stritar.*

Pesimizem obstoji bistveno v tem, da priznava le eno realnost, namreč neskončno hlepečo voljo, ki se v človeku in drugih bitjih javlja kot bolečina :

„Nur der Schmerz ist positiv und real.“
— Na brezštevilnih krajih.

„Gotovo je samó, kar me boli.“
— Bolečina je resnica,
Edine nje tajiti ni mogoče.“
I. 96

Vse drugo izven bolečine je nično :

„Das durchaus nichtige Dasein der Dinge und unserer selbst.“ — Parerga II. 309.

„Vse nično.“ — I. 96.

Kar se nam zdi bivanje (Dasein), je prav za prav le postajanje (Werden) :

„Das Dasein hat wesentlich die beständige Bewegung zur Form! Unruhe ist der Typus des Daseins.“ — Parerga II. 304.

Bitje je gibanje. — V. 373.

Pesimizem Schopenhauerjev, sloneč na Kantovem subjektivizmu, smatra vse spoznanje kot ničevno, brez vsake predmetnostne veljave, ker ne dojme nikdar stvari same na sebi.

„Die Materie, nackt u. isolirt, hat noch kein Auge gesehen.“
— Welt als W. I. 21.

„Človeško oko ni še videlo stvari, kakoršna je sama na sebi (das Ding an sich); mi vidimo stvari, ne kakoršne so, nego kakor nam se vidijo.“ — V. 368.

„Die gesammte Erfahrung ist nur Erkenntniss der Erscheinung, nicht des Dinges an sich.“
— Welt als Wille. I. 201

Zatorej

„Alles Objective... ist durch das erkennende Subjekt auf mannigfaltige Weise bedingt, und hat sie zur Voraussetzung, mithin verschwindet es ganz, wenn man das Subjekt wegdenkt.“ — Welt als Wille I. 33.

„Lepota je v nas, iz sebe jo pokladamo v zunanje stvari.“ — II. 155.

Ker so vse stvari nič drugega kakor prikazen ene in iste pravolje, zato ni mej njimi bistvene razlike. Potemtakem je tudi človek sè živaljo iste narave. Ta točka je ena najpoglavitnejših v Schopenhauerji kakor v Stritarji.

„Das Wesentliche und Hauptsächliche im Thiere und im Menschen ist das Selbe, und das, was Beide unterscheidet, liegt nicht im Primären, im Prinzip, im innern Wesen... sondern allein im Secundären, im Grad der Erkenntnisskraft, welcher beim Menschen ein ungleich höherer ist, jedoch erweislich nur vermöge ei-

Stritar najde razliko mej človekom in živaljo v tem „da je človek srečnejši, da ima vsled svoje pameti, ali recimo svojega boljšega razuma več moči nego žival.“ Zatorej pa nima pravice „da bi delal z njo kakor je mu ljubo. To bi bilo čudna pravica! Bodimo dosledni. Po taki pravici bi smel močnejši sè slašimi delati ka-

ner grössern cerebralen Entwicklung des Gehirns.“ — Ethik 241.
 „Eine vielleicht nicht viel geringere Kluft, als zwischen einem sehr klugen Thiere und einem sehr beschränkten Menschen, liegt zwischen einem Dummkopf und einem Genie.“

Welt als Wille. II. 228.

kor ga je volja, višji s podložnikom, gospodar s poslom, da celó oče z otrokom! Kam pridemo s tem zakonom! Tudi ljudje nimamo vsi enoliko razuma. Celó takih nesrečnih ljudi je na svetu, da nimajo skoraj nič pameti... ali nimajo taki nesrečni ljudje nobene pravice.“

„S takimi ljudmi imamo vsmiljenje... zakaj pa ne tudi sè živaljo?“ — VI. 60.

Sklep je torej jasen: človek in žival — enega bistva

Potemtakem :

„Hätten wir die Thiere als unsere Brüder zu betrachten, und demgemäss zu behandeln.“

Ethik. 245.

„Du führst die Reihen der Lebendigen vor mir vorbei, und lehrst mich meine Brüder im stillen Busch, in Luft und Wasser kennen.“

Welt als Wille II. 199.

Stritar pa kot puščavnik na Golovci „z mirne višine gleda človeški rod, ki pod njim gomazi in teka in lazi — drobne živalice! Mirno gleda, kako se sujejo in koljejo za drobno drobtinico.... Kratkočasno je puščavniku to opazovanje, vendar spomni se časi, da so te živalice — bratje njegovi, in tedaj se vtegne zgoditi, da mu solzica, drobna solzica priigrava oko!“ — Zvon 1876. str. 77. 78.

Žival je osebnost kaker človek, ima kaker ta svojo pravice; sami sužni niso imeli odločniših zagovornikov svojih človeških pravic, kaker jih imajo živali v Schopenhauerji in Stritarji. Dosledno pa imamo kaker do bližnega, ravno tako tudi do živali dolžnosti, katerih vestno izvršitev Schopenhauer in Stritar povsod gorko priporočata.

Da, ljubezen do živali jima je edino merilo za npravstveno popolnost:

„Mitleid mit den Thieren hängt mit der Güte des Charakters so genau zusammen, dass man zuversichtlich behaupten darf, wer gegen Thiere grausam ist, könne kein guter Mensch sein.“ — Ethik 242.

„Wir sehen bei den Hindu... dass unter den Tugenden das Mitleid mit Menschen und Thieren die erste Stelle einnehmen.“

Ethik. 248.

Odločniše Stritar:

„Ko sem vam govoril o psu — o gospod, dobro oko imam; opazoval sem in spoznaval človeške obraze — gineni ste bili, zastoj ste se premagovali, z a to pravim, da ste dober mož in vem kaj pravim

II. 239.

In:

Kdor nima vsmiljenja do živali, tak človek je — hinavec.

Ako so nam pa živali bratske, nimamo potem več pravice jih vbivati ter jesti njih meso. Vender v tej točki prekosi Stritar Schopenhauerja, kateri — po svoji zistemi nedosledno — dovoljuje ljudem, posebno na mrzlem severji, rediti se od živali. le se jih mora končati „durch einen schnellen und stets unvorhergesehenen

Tod, welchen man jedoch mittelst Chloroform noch mehr erleichtern sollte.“ — Ethik. 245.

Stritar pa meni: ... „da človek nima n i k a k o r š n e pravice, klati in jesti živali, katere imajo r a v n o tisto pravico živeti in svojega življenja se veseliti kakor on. Grda sirovost in brezerčnost je ta, da si hrani človek s posiljeno, prezgodnjo smrtjo nedolžnih živalij svoje življenje.“

In: „S r a m b o d i vsakega, kateri drobne tice je.“

Bravcu se pri Schopenhauerji in Stritarji povelicevanje živali večkrat kar pristudi. Zmožnosti živalske so tako popolne, da izgine mej njo in človekom vsa razlika. One živalske osebnosti pa, o katerih najrajša govorita, so: pes, konj in tice.

„Den Hund, seinen treuesten
Freund, den so intelligenten
Hund legt der Mensch an die
Kette!“

Parerga II. 318.

„Welch ein unergründliches Mysterium
liegt doch in jedem Thiere! Seht
euern Hund an, wie wohlge-
muth und ruhig er darsteht!“

Welt als Wille II. 553

„Woran sollte man sich von der end-
losen Falschheit und Heim-
tücke der Menschen erho-
len, wenn die Hunde nicht wären,
in deren ehrliches Gesicht
man ohne Misstrauen schauen
kann? — Parerga II. 225.“

„Kje je moj pes?... Zakaj ne pustite
k meni mojega zvestega tova-
riša, mojega jedinega prija-
telja!... Lep res ni moj Brutus,
a zlata duša, blaga pasja
duša“.....

„Brutus, duše moje polovica, bolj-
ša polovica.“

„Gledal me bo sè svojim zvestim
očesom. O gospod, vi niste še
videli takega očesa?“

„Brutus je pošten pes, ne člo-
vek.“

II. „G. Mirod.“

Najbolj pa sta naša filozofa naklonjena — tičem. Kaker Schopenhauer ne more odpustiti onim, ki tiče levé in jih v kletke zapirajo, kajti: — „Vögel im Käfig zu halten ist Thierquälerei — ist egoistisch und herzlos“ — tako tudi Stritar imenuje „trdovratnega grešnika“ vsakega človeka „ki ne ljubi teh nedolžnih, veselih živalic.“ — II. 196.

V tičih se najčistejše javlja naravna neposiljenost in breznamenjenost. Zatorej Schopenhauer in za njim — Stritar postavljata tičje petje pesniku v posnemo.

Schopenhauer z besedami pesnikovimi:

Stritar pa:

„Ich singe, wie der Vogel singt,
Der in den Zweigen wohnt.
Das Lied, das aus der Kelle dringt,
Ist Lohn, der reichlich lohnet,
— sei der Wahlspruch des Dich-
ters.“

Parerga II. 461.

„Kdor ne poje tako... kaker poje
tič na veji, za to in samo za
to, da si lajša srce, njega ne mo-
rem imenovati pesnika.“ — V. 265.

Ker:

„Tič poje neposiljeno.... brez vnanjega
namena.“ — V. 266.

In ravno ta brezsmernost, brezhotnost je v pesizmu Schopenhauerjem najviša modrost in konečni smoter našega biva-

nja — absoluten nič v nirvani. In da ravno zarad te breznamernosti toliko hvalita tičeje petje, razvidno je iz modrovanja Schopenhauerjevega in za njim — Stritarjevega :

„Das Anziehende, Gratiöse, Einnehmende des Betragens... darf nicht aus dem Begriff (Absicht) hervorgegangen sein: sonst fühlt man die Absicht, und man ist verstimmt.“ — Welt als Wille I. 63.

Stritar pa govore o primadoni in pesniku, ki ne poje brez vnanjega namena kakor tič, ponavlja za Schopenhauerjem iste pesnikove besede: „Man fühlt die Absicht, und man wird verstimmt.“ — V. 266.

Ne tajim sicer, da ima nazor o naravnem, neposiljenem občevanji in pesnikovanji veliko resnice v sebi; toda tu mi ne gre za nauk sam na sebi, marveč za to, da dokažem, s kakimi razlogi ga je Schopenhauer v stiku sè svojo filozofijo vtrjeval, in kako zvesto Stritar „stopnjice za njim pobira.“

Pesimizem Schopenhauerjev pa Stritarjev. Prešeren Stritarjev — iz Schopenhauerja.

„O živeljenji sem mislil tako, kakor mislum sedaj, ko nisem še vedel, da je kak Schopenhauer na svetu.“ — Stritar. V. 137.

„Stritar je prvi preziranemu Prešernu z nedosežno, izborno oceno svojo priboril zasluženno slavo.“ — Lj. Zb. 1886. str. 447.

Vruimo se k svetovni pravolji. Čin, po katerem se je prevrgla v vesoljnost pojedink, je bil za njo osoden, nesrečen, ker s tem ni našla sreče in miru, po katerem je od vekoma hlepela, ampak ravno nasprotno. Neskončno neomejena, se je v edinkah vklenila v ozke meje končne individualnosti. Bivanje v končnosti provzročuje pravolji neskončno boleost in nesrečo, pravi pekel, iz katerega ji ni rešitve, kakor s tem, da stre spono končne individualnosti ter se povrne v prvotno brezčutni, brezvestni stan — v nirvano. Račun je bil slabo prevdarjen, korak prenašlo storjen! Zatorej :

„Warum nicht lieber gar Nichts als diese Welt?“

Welt als Vorst. II. 664.

„Das (menschliche) Dasein ist eine Art Verirrung, ein Fehltritt.“ — „ein desenganno,“ „eine Enttäuschung.“ —

Parerga II. 307, 308.

„Das Leben ist ein Traum.“

„Kaj pa je treba bilo, kaj sveta?“ I. 97.

„Vse dim nad streho, senca, nično sanje, prikazen . . . .“

Ta „Fehltritt,“ ki ga je pravolja storila prevrgši se v pojedinke, je Schopenhauerju — Sünde; kjer je greh, je tudi dolg, za dolg pa pokora.

Tako navaja Schopenhauer — za njim Stritar — besede iz Calderona :

„Dass die grösste Schuld des Menschen
Ist, dass er geboren ward.“ — Parerga.
II. 216.

„Quid superbit homo? cuius conceptio culpa,
Nasci p o e n a? ...? — Parerga II. 216.

„Da smo rojeni, to nesreča,
To greh, pokora je največa.“

Zatorej pa Schopenhauer — za njim Stritar — ponavlja besede Sofoklejeve :

„Natum non esse sortes vincit alias omnes: proxima autem est, ubi quis in lucem editus fuerit, eodem redire, unde venit, quam ocissime.“
Welt als Wille II. 87.

„Roditi se ne — najbolje
Človeku je to; če pride na svet,
Pustiti hitro ga spet —
To pak je za prvim najbolje.“

Vse, karkoli biva in živi, se mora pokoriti, ali prav za prav, pravolja sama se v posamnih stvareh, v katerih se je pojedinila, za oni veliki greh — Schopenhauer ga imenuje „Ersünde — pokori: vesoljno stvarstvo je pogrezneno v neizmerno morje trpljenja. Ker je pa individualna omejenost vzrok temu trpljenju, tedaj je ono tem silovitejše in neznoniše, čim popolniša in enotniša je individualnost. Zatorej doseže bolest v človeku najviši vrhunec; v njem dospe neskončna pravolja do samosvesti in tako

„Zavest nesreči pot odpre široko“ — I. 32.

Ker pa žival nima zavesti, lahko razumemo, kar uči Schopenhauer in za njim ponavlja Stritar, da je žival srečnejša od človeka

„Dem Thiere fehlt nämlich, mit der Reflexion, der Condensator der Freuden u. Leiden, welche daher sich nicht anhäufen können, wie dies beim Menschen mittelst Erinnerung und Vorhersehung geschieht, sondern beim Thiere bleibt das Leiden der Gegenwart, auch wenn es unzählige Male hintereinander wiederkehrt, doch immer nur... das Leiden der Gegenwart, und kann sich nicht aufsummiren. Daher die beneidenswerthe Sorglosigkeit und Gemütsruhe der Thiere. Hingegen mittelst der Reflexion, und dem, was an ihr hängt... entwickelt sich im Menschen eine Steigerung der Empfindung des Unglücks.....“

Parerga II. 314.

„Žival bolest boli samo sedanja,
A nas prihodnja straši bolečina,
Trenotje kratko mirnega vživanja,
Britkost greni nesrečnega
spomina,
Grjé nam, da je srcu dan spomin,
Da v tesni zvezi z njim je neprestani.“
I. 165.

V človeku samem pa je boleš tem večja, čim jasnejša je za-
vest in popolnše spoznanje:

„In gleichem Maasse, wie die Erkenntniss zur Deutlichkeit gelangt, das Bewusstsein sich steigert, wächst auch die Qual, welche sogleich ihren höchsten Grad im Menschen erreicht, und dort wieder um so mehr, je deutlicher das Erkennen, je intelligenter der Mensch ist: der, in welchem der Genius lebt, leidet am meisten.“

Welt als Wille I. 366.

Zatorej je bajé Aristotel rekel:

„Omnes ingeniosos, melancholicos esse.“

Welt als Wille II. 438.

Stritar meni, da „človeka bolj osrečuje nevednost, preprostost, kratkovidnost“ kaker „tako zvana viša izobraženost polna nemira, bolesti, nevršnega hrepenenja.“ — V. 245.

Lehko je dokazati iz slovstev vseh narodov, da ni bilo.... sploh nikoli velikega duha, da bi ne bil bolj ali manj čutil „svetožalja.“ — V. 270.

V najtesniši zvezi s tem naukom stoji Schopenhauerjevo nazoranje o spolovni ljubezni, kot predmetu pesništva. Vedno hlepeča pravolja se skuša v raznih človeških bitjih vpredmetiti (objektivirati). Ta pohlep je oni plemenski genij — „Geist“, „Genius der Gattung“, kaker ga Schopenhauer imenuje. V komur se ta genij pojavi, ga nevršno žene k združenju s to ali ono osebo. S tem se vname v srei oni čut, kateremu pravimo ljubezen. Toda ta ljubezen odpre le vir onemu neskončnemu, nesrečnemu hrepenenju, ki se ima smatrati prav za prav kot jek večno zastoj po miru hlepeče pravolje; tako da je opevanje spolovne ljubezni le nekako bolj simbolična oblika, v katero zliva svetovna volja svoje tužne glasove. Duh pesnikov postane nekako žarišče, v katerem se shaja in prikljuje do vrhunca bol vesoljnega stvarstva, kaker je pravolje vse v vsem. V njem, da govorim sè Stritarjem, „vsaka imenitnejša prikazen življenja krepko odmeva.“ In „kaker čebela iz slednje cvetice med, srce on strup in otožnost iz vsake stvari in prikazni.“ To bol imenuje Stritar svetožalje ter trdi, da ni bilo nikoli velikega pesnika brez njega! To vrsto poezije smatra on za najvišo, da, prav za prav za edino vredno tega imena. „Tak pesnik,“ da govorim dalje sè Stritarjem, „je pravi mučenik človeškega rodu, ker vzame náse vse naše gorje.“ (V. 83.)

Jaz ne bi sicer o tej točki tako obširno govoril, ako bi ne imel za to posebnega razloga. Vemo namreč, da je Stritar v vvodu k Prešernovim poezijam, katere je z Jurčičem izdal leta 1866, tega pesnika tolmačil v ravno razloženem zmislu ter ga naredil za mučenika osodnega svetožalja. Ta ocena Prešernovega duha se je smatrala in se še smatra kot posebno genijalna in izvirna ter kot posebna slovstvena zasluga Stritarjeva. G. Levec sam jo imenuje „korenito,“ „bistro in jasno,“ tako da se sam, potem ko je Stritar govoril, ne upa več dalje govoriti o tej točki. (Zvon

1879. 69.) Jaz sem dokazal vže v „Dvanajsterih večerih,“ da se Stritarjeva razlaga dá popolnoma izvajati in načel idealističnega pan-teizma, kaker ga je posebno Hegel vtemeljil. S tem je seveda Stritar izgubil vže nekaj izvirnosti. Toda akoravno je moja trditev, kar se tiče splošnih razlogov, popolnoma prava, sem vendar še le neposredni studenec, iz katerega je Stritar zajel svoje „korenite“ razloge, našel v — Schopenhauerji. Da pa ne bo kdo mislil, da ni Stritar resnično nič več storil, kaker omenjeno oceno v glavnih točkah iz Schopenhauerja posnel ali bolje „prepisal,“ navedem tu dotične besede obeh:

Schopenhauer :

„Die Sehnsucht der Liebe, welche an den Besitz eines bestimmten Weibes die Vorstellung einer unendlichen Seligkeit knüpft und einen unaussprechlichen Schmerz an den Gedanken, dass er nicht zu erlangen sei — diese Sehnsucht und dieser Schmerz der Liebe, können nicht ihren Stoff entnehmen aus den Bedürfnissen eines ephemeren Individuums; sondern sie sind der Seufzer des Geistes der Gattung.... Die Gattung allein hat unendliches Leben und ist daher unendlicher Wünsche, unendlicher Befriedigung und unendlicher Schmerzen fähig. Diese aber sind hier in der engen Brust eines Sterblichen eingekerkert.....

Dies also giebt den Stoff zu aller erotischen Poesie erhabener Gattung, die sich demgemäss in transcendente, alles Irdische überfliegende Metaphern versteigt. Dies ist das Thema des Petrarca, der Stoff zu den St. Preux, Werthern und Jakopo Ortis, die ausserdem nicht zu verstehen noch zu erklären sein würden. Denn auf etwaigen..... Vorzügen der Geliebten kann jene unendliche Werthschätzung derselben nicht beruhen, schon weil si dazu dem Liebenden oft nicht genau genug bekannt ist, wie dies Petrarca's Fall war....“

Welt als Wille II. 632.

Stritar :

„Nevslišano hrepenenje pesnikovo po devici, katero mu doseči ni moči, počasi se mu je razširilo v hrepenenje po idealu.“

„Kdo bi verjel pesniku... če nam trdi, da nima drugega hrepenjenja na svetu, kaker da bi mu v last prišla ženska.... naj bo ta ženska v resnici nad vse Delije, Korine, Cintije in Lavre....?“

„Ta ljubezen je — le poetiška fikcija, to hrepenenje po izvoljeni devici, je simbol (Schopenhauer: „Metapher“) hrepenjenja po nedosežnem idealu!“

.....„Ljubezen je čisto človeški čut.... soroden in podoben je čutu, o katerem govorimo, vanj je torej zlil naš pesnik, kaker v najpripravnejšo obliko, čut, ki se ne dá tako lepo vpodabljati sam na sebi.“

Zatorej :

„Nesreča njegove domovine in lastna nesreča, so le posamezni deli vesoljne (Schop: der Gattung) nesreče.“ Potemtakem mora ta nesreča biti „neskončna,“ in hrepenenje „neskončno.“

„Še o Petrarcki..... trdi neki njegov izdajatelj..... da vsa tista njegova slavna ljubezen je čisto izmišljena..... Gotovo je, da se še o njegovih Lavri še dandanašnji nič trdnega ne vé.... Tudi Petrarcki tedaj je bila ljubezen, katero je prepeval za svoj edin čut, poetiška oblika, akoravno v drugem pomenu.“ — V. 69. ss.

Prepuščam čitatelju, naj sam oba teksta mej seboj primeri,

ter se prepriča, ali najde le eno misel, katere ni Stritar izpisal iz Schopenhauerja. Taka je tedaj „izvirnost“ Stritarjeva! S tujim perjem se je okošatil, da ga Slovenci občudujejo in pred njegovim imenom poklekajo!

Še nekaj o Stritarji v Schopenhauerji.

Svetožalje, vsmiljenje, ljubezen.

„Narod naš ima zdaj priliko pokazati, da je vreden vélikega pesnika in pisatelja, kakršnega so mu poslala nebesa z Jos. Stritarjem, kateri se je ves čas pisateljavanja svojega s samostvojnimi deli..... boril za človeštva in slovanstva najsvetejše vzore.“ — *Lj. Zv.* 1887. str. 377.

Ker v Schopenhauerjevi filozofiji človek ni nič kaker prikazen svetovne pravolje, je s tem vničena njegova individualnost in prostost. Kakeršen je vsakdo, tako mora ravnati. Zlobnost je vsakemu osodno prirojena.

„Die Bosheit selbst wird man keinem ausreden; so wenig, wieder Katze ihre Neigung zum Mäusen.“

„Kakó bisovražilhinavca, lažnika! Stvar vsaka po svojem za svetu živi;

Potuhnena mačka na miš preži,

Ko strela se lev zapraši na bika.“

I. 66.

Zatorej je zloben biti isto, kar nesrečen biti.

„Vitio se vivere idem est, quod vivere infeciliter.“

Welt als Wille II. 167.

„Nesreča dela človeka krivičnega.“

II. 354.

Zatorej pa ne da bi se nad zlobnežem hudovali.

„Quia aliter facere non poterat.“

Ethik 54.

„Ko imamo opraviti s hudobnimi ljudmi..... milujmo ga, mislimo si: Sirota ne more drugače!“

— VI 310.

Sicer je pa vsak človek bistveno hudoben. Saj največi in edini greh je prestop pravolje v posamezne poedinke vesoljstva, v katerem je človek najviša prikazen:

„Der Mensch ist im Grunde ein wildes, entsetzliches Thier.“

„..... Woran sollte man sich von der endlosen Verstellung, Falschheit, Heimtücke der Menschen erholen, wenn die Hunde nicht wären, in deren ehrliches Gesicht man ohne Misstrauen schauen kann?“

Parerga II. 225.

„Človeštvo — prava kačja zalega.“

Pri Stritarji pa najblaži junak (Zaboj), potem ko je prokel zarod človeški, vragu izdal prijatelje in brate, sklene najtesnejše, edino prijateljstvo z Brutom — pesom, da more zreti v njegovo pošteno, globoko oko. — II. 248.

Vsa poštenost in blagost v človeku je le navidezna, preje ali kasneje se vsak razodene, kaj je v svojem pravem bistvu — hudobnež, ker

„Der Mensch ist das einzige Thier, welches Andern Schmerz verursacht ohne weitem Zweck als eben diesen... Wenn dem Tiger nachgesagt wird, er tödte mehr, als er auffresse, so würgt er Alles doch nur in der Absicht, es zu fressen....“

Parerga 229.

Zdi se mi, da je žival boljša od človeka; žival nikoli ne trpinči živali, človek pa kolikokrat žival in človeka!

II. 99.

Ris ni krvoločen; ne pase si česa o pogledu krvaveče, vmirajoče srne, on ne mori počasi, da bi se radoval smrtnih bolečin.....

Najsilnejše se pravolija individualno pojavlja v tako zvanih veleumih in pesnikih. Pojav pravoljin je večkrat tako močan, da zatemni zavest in spoznanje. Potemtakem je pravi veleum več ali manj — norec. Tako piše Schopenhauer: „Genialität und Wahnsinn haben eine Seite, wo sie an einander gränzen, ja in einander übergehen..... Selbst Aristoteles soll gesagt haben: Nullum magnum ingenium sine mixtura dementiae fuit“ — „Daher sind sie zu Monologen geneigt und können überhaupt mehrere Schwächen zeigen, die sie wirklich dem Wahnsinne nähern.“ — Die Welt. I. 224.

In res, tudi v Stritarji skoro ne najdeš blagega značaja ali junaka „sine mixtura dementiae,“ da bi ne bledel in skrivnostno večkrat v zrak ne govoril. Kdor se hoče o tem prepričati, beri Zorina in Mirodolskega.

Znak posebne duhovitosti je pri Schopenhauerji samotarjenje. Veleum, sprevidši plitvost vsakdanjih glav in ničnost življenja, se z blaznim ponosom loči od zvenanjosti in obrne duševne oči v samega sebe. Tudi je notranjost njegova prebogata, kaker da bi se mogel razliti v zvenanji svet. Sicer je ta pot edina, ki pelje do sreče in miru, ker mnogolična dotika sè svetom širi spoznanje in duševni obzor, a s tem raste boleost: „Einsamkeit ist das Loos aller hervorragenden Geister.“..... „Er ist ungesellig sagt beinahe schon: er ist ein Mann von grossen Eigenschaften. Alle Lumpe sind gesellig, zum Erbarmen.“ Schop. Parerga I. 451.

Nič drugači Stritar. Mirodolski, meso od Stritarjevega mesa, vzor blagega moža, je bil „čuden, poseben človek, imel je svoja pota, svoje misli; sam zase je živel, malo se prijaznil in bratil sè svojimi vrstniki; kar je njih veselilo, vse se je zdelo njemu prazno, pusto in ničvo....“ (II. 215.) Zatorej Stritar sam rad samotari ter pošilja ravno tako samotarit tudi svoje junake. Najljubše bivališče mu je otok, na kateri ni še stopila človeška noga, deveta dežela, najprijetniša družba s ticami in nedolžnimi, nepopačenimi živalmi, prav tako kaker naveda Schopenhauer Petrarkine besede:

„Cercato ho sempre solitaria vita,
Le rive il sanno, e le campagne e boschi,
Per fugir quest'ingegni storti e loschi.

Parerga I. 453.

Kdor ne more umeti te samotarske filozofije, je Schopenhauerju „alltäglich, gewöhnlich, trivial, gemein,“ kar bi Stritar rekel „površne, plitve duše“. Onej posebnosti in samotarstvu posmejuje se le — „samopašna druhal,“ od katere se Stritar pomilujoč obrača: Odi profanum vulgus et arceus!

Ako je vira vsej bolečini in nemiru iskati v pojedinostvenji, ki se najmočnejše javlja v človeku, tedaj moremo zadobiti mir edino le s tem, da koliker mogoče v sebi zatremo vse individualno teženje, voljo, čute in strasti — to je vrhunec vse popolnosti!

„Weder lieben, noch hassen — enthält die Hälfte aller Weltklugheit; nichts sagen und nichts glauben — die andere Hälfte.“
Parerga I. 496.

„Človek brez upanja in straha, brez ljubezni in sovraštva, brez naidušenja in kreposti — sicer pa dobra duša.“ — II. 115.

Da moremo vsaj za trenotek vtešiti boleost, ki nas skli, je neobhodno potrebno oprostiti se spon individualne volje. To nalogo ima umetnost; le ona nas more,

„wenn auch nur auf Augenblicke, der Subjektivität, dem Sklavendienste des Willens entreissen und in den Zustand des reinen Erkennens versetzen.“

Die Welt. I. 232.

„Der Genuss des Schönen, der Trost, den die Kunst gewährt, lässt die Mühen des Lebens vergessen.“

Ibi. 315.

„Kjer se oblika ne strinja v lepi harmoniji z mislijo..... „tam ni čiste ga v živanja, tistega blazega, nekajenega veselja, katero nam vzbuja vsak resnični umotvor.“

„Pesnik začne peti sebi in drugim v tolažilno..... in trudni potnik se vstavi, odloži težko breme, ki mu je gulilo pleča....“

Tedaj še naziranja o umetnosti in njeni nalogi nima lastnega Stritar — prvi slovenski estetik in kritik!

Ker je vse trpljenje v človeku vsodno, neogibno, obstoji najzdatniše vpokojilo boleosti v tem, da trpeči človek vpozna ter se dá prešiniti od te žalostne resnice. Ako se do tega spoznanja vspne, prejenja v istem trenotku bol ter nastopi mirna resignacija — ne v voljo Božjo, ampak v nevpogljivo moč osode. Pazljivo beroč Stritarjeve spise bo večkrat naletel na enake prizore. Dolgo sem premišljeval, kako bi si jih filozofično ali dušeslovno razlagal; še le Schopenhauer mi je dal k temu ključ:

„Bei einem unglücklichen Ereigniss, welches bereits eingetreten, also nicht mehr zu ändern ist, soll man sich nicht einmal den Gedanken, dass dem anders sein könnte.... erlauben, denn gerade er steigert den Schmerz ins Unerträgliche... Vielmehr mache man es wie der König David, der solange sein Sohn krank darniederlag, den Jehovah unablässig

„V bolečinah hčerka se krivi:
S pestjo nemilo smrt ji — grlo davi
Otrok umira! — Skočim, zgrabim ga,
Pogleda, dahne še enkrat in mine.
Boleost mi kakor blisk srce
prešine,
Ko nagne glavico cvetica vela;
Potem več nisem čutil bolečine.
Seboj mi je boleost in radost vzela! —

mit Bitten und Flehen bestürmte, als er aber gestorben war, ein Schnippchen schlug und nicht weiter daran dachte. Wer aber dazu nicht leichtsinnig genug ist, flüchte sich auf den fatalistischen Standpunkt, indem er sich die grosse Wahrheit verdeutlicht, dass Alles, was geschieht, notwendig eintritt, also unabwehrbar ist.“

Parerga II. 460.

In vse je bilo zopet kal prej.....“

II. 163-64.

Slednjič bi še eno točko rad omenil; ta zadeva svetobolje, katero je Stritar zasejal v slovensko slovstvo. Seveda si Stritar tudi tu privaja izvirnost; nikaker ne more prenesti očitanja, da je tudi v tej točki pokoren učenec Schopenhauerjev. Ne da bi vprašanje o svetobolji načelno razmotroval, hočem le dokazati, da je Stritar svoje svetobolje prepisal iz Schopenhauerja. Seveda razpravlja Schopenhauer kot filozof svetožalje bolj načelno, Stritar pa zvesto pobira drobtinice za njim ter jih podaja v leposlovnih obliki.

Svetožalje je sočutje s trpečimi stvarmi; ker so po Schopenhauerjevem panteizmu vse posamne stvari pojav ene in iste pravolje, torej vse bistveno istovite, mora človek trpljenje svojega bližnjega, da celó trpljenje živali smatrati za svoje lastno; kdor pride do spoznanja te transcendentalne istovitosti, vname se mu v srci čut vesoljne bolesti, svetožalja; srce je potem nekak oltar, na katerem se, kaker na skupnem osrednjem ognjišču, v žgavno žrtev piči neizmerna bolest vesoljstva.

„Dem wahren Wesen der Dinge nach, hat jeder alle Leiden der Welt als die seinigen, ja alle nur möglichen als für ihn wirklich zu betrachten.“

Die Welt I. 417.

„Ein solcher Mensch muss die endlosen Leiden alles Lebenden als die seinen betrachten und so den Schmerz der ganzen Welt sich zueignen.“ — Ibi. 447.

Ljubezen je Stritarju svetoven čut. Po nji se v srci obudi čut svetožalja t. j. čut lastne nesreče. Tak človek srče strup in otožnost iz vsake stvari in prikazni, vzame na se vse naše gorje, zato je mora biti neskončno nesrečen. — V. 83.

To svetožalje imenuje Schopenhauer Mitleid, Stritar pa vsmiljenje; le iz njega izvira prava ljubezen do bližnjega.

„Unglück ist die Bedingung des Mitleids und Mitleid die Quelle der Menschenliebe.“

Ethik 238.

Vesoljna nesreča in trpljenje — iz tega vsmiljenje do vsega — katero nas edino more privedi do ljubezni. —

Seveda to vsmiljenje, ta ljubezen je le temen, od proste volje neodvisen čut.

Mitleid ist die instinktmässige Theilnahme an fremden Leiden. — Ibi. 227. „Oslepljen tičje“ (pesnik svetožalske ljec). „Pustite ga, on ne more nič za to.“

To vsmiljenje mora obsegati ne le človeka, ampak vse, kar živi.

Die Güte des Herzens besteht in einem tiefgefühlten, universellen Mitleid mit allem, was Leben hat — ganz besonders zum Thiere. Ethik. „Vsmiljenje do vsega kar živi pod solncem, vsmiljenje do človeka, vsmiljenje do najdrobniše živali.“ — VI. 308.

Le ona dejanja, ki iz sočutja izvirajo, so človeka vredna, so moralna: „Das Mitleid ist die alleinige Quelle solcher Handlungen, wenn sie moralischen Werth haben.“ — Ethik 227.

Temu „Mitleid“ se ne sme nič drugega primešati; nagibati me mora „ganz allein der Zweck, dass ich dem Andern geholfen, ihn aus seiner Noth und Bedürfniss gerissen, ihn von seinen Leiden befreit wissen will; und nichts darüber und nichts daneben! — Ausserdem schlechterdings nichts“ — Ethik 228. In ravno to „erweckt in uns selbst diejenige innere Zufriedenheit, welche man das gute befriedigende, lobende Gewissen nennt.“ Die Menschenliebe ist die *καὶνὴ ἐντολή*, in welcher alle christlichen Tugenden enthalten sind“ — Ibi. 230.

Stritar: O človek, vsmiljenje te povzdiguje nad vse stvari tega sveta. Žalostne tolažiti, lačne sititi, to je veselje na svetu, ki ga more čutiti človeško srce itd.

Ljubezen, ki izvira iz vsmiljenja, je Stritarju najviše. „Kaj nam je potreba druge vere! V vsmiljenji je poeziji vir, ki ne vsahne. Vsakega pesnika zvesto poslušamo, glas njegov nam odmeva v srcih in solze naše so mu vredno plačilo. To budi vsmiljenje do nesrečnikov, kamor slednjič meri vse naše izobraževanje; to je lepo, plemenito, to je človeško, to v resnici kristijansko!“ — 209.

Iz tega izvaja se praktična posledica:

Schopenhauer:

Stritar:

Omnes, quantum potes, iuva. Pomagajmo, komur moremo, Neminem laede. — Ethik. 230. ne škodujmo nikomur.“ — VI. 308.

„Gospod Mirodolski“.

„Reči smemo, da je meso od našega mesa in kri od naše krvi.“

Stritar. Zoon 1876, 362.

Toda človek se slednjič vendar vtrudi, morali bi celega Schopenhauerja izpisati in kot komentar posamnim njegovim stavkom pod vrsto postaviti Stritarjeve spise, potem bi se še le popolnoma

prepričali, da je cel Schopenhauer v Stritarji in cel Stritar v Schopenhauerji. Te prikazni si pa ne moremo drugače razlagati, nego da je eden drugega dela pred očmi imel in pridno, deloma celó od besede do besede, vpotrebil. Nastane le vprašanje: je li Schopenhauer Stritarja prepisal ali narobe? Schopenhauer je vmrl 1860. Stritar pa je začel svetožalje Slovincem oznanjevati še le 1866. Tedaj . . . . .

Da, g. Stritar, enega samega nazora, ene same misli nimate lastne: vsa Vaša filozofija, vsa modrost in „svetovno naziranje“ je golo, pogreto Schopenhauerjanstvo! Morali bi bili vendar smatrati za mogoče, da bi zual kdo še priti do pravega vira Vaše domišljene skrivnostne visokosti, s katere ste tako ponosno gledali na nižo druhal vernega razumništva slovenskega, ter Vas svetu pokazati takšnega, kakeršni ste!

Izvirnost!? Res, mislil sem, da je ima g. Stritar več! In vendar tako smelo povdarja: „to je meso od našega mesa, kri od naše krvi.“ Te besede imajo po njegovi trditvi veljati osobito o „Gospodu Mirodolskem.“ Prebral sem ga še enkrat prav pazljivo. A reči moram, da nisem v nobenem drugem spisu Stritarjevem čistejše in odločniše našel izražene Schopenhauerja, kaker v tem. Skoro vse poglavitniši nazori te filozofije se tu vračajo. Ne Stritarjeva, ampak Schopenhauerjeva kri se pretaka po žilah „Gospoda Mirodolskega.“

Poglejmo pa meso. Tudi to ni Stritarjevo. Kupil je je na Angleškem. Osnovo te povesti je Stritar povzel iz „Župnika Wakefieldskega,“ ki ga je spisal Oliver Goldsmith, iz angleščine poslovenil g. prof. Jesenko. ravno tisto leto (1876) in tisti čas (slučajno?!), ko je Stritar v Zvonu dokončal svojega Mirodolskega.

Ljubezen do idiličnega življenja na kmetih — odpeljanje hčere — nje krepost, da se ne dá zapeljati — nje bolezen in kónna rešitev — nepričakovani srečen izid: to so glavne točke tu in tam. Značaj Burchella sponina na Zaboja; Edvina najdemo tu in tam, mošnja z vsem kar je notri, opomina na blagega oglarja v gozdu; še celó lastno domače vino, župnikov poseben ponos, si je moral Stritar izposoditi za gospoda Mirodolskega. Le nekaj najdemo v Stritarjevem Mirodolskem, po čemer se odlikuje pred župnikom Goldsmithovim — vdihnen mu je, kaker sem vže rekel, Schopenhauerjev pesimizem, ter vse, koliker mogoče, vpriličeno sedanjim slovenskim razmeram in izobraženosti.

Vendar je mislil Stritar rekši: to je meso od našega mesa, kri od naše krvi, izraziti, da je hotel v Mirodolskem vpodobiti svoje naziranje, svoj um in srce, dasi se je sam sebe vsega posvojil po tujcih. In res, kdor pozna ostale Stritarjeve spise, lahko razvidi, da se iz Mirodolskega odsvita cel Stritar, bodi vže sestavljen iz kakeršnih koli, nemških, francoskih ali angleških elementov.

Da torej Slovenci Stritarjevo kri spoznajo, zdi se mi vredno tukaj navesti tri ali štiri mesta iz „Gospoda Mirodolskega,“ da

vsakdo zve, kake nazore je Stritar vcepljal slovenskemu narodu, kake blage značaje mladini postavljaj v posnemo.

Poslušajmo, kako modruje Zabo, „dober“ človek, najblaži značaj, o ljubezni:

„Ljubezen, ljubezen“! Kaj je pač mislila večna dobrot, ko je stvarila človeka, moža in ženo? Kaj je nameravala, ko jima je v srce pokladala ta čut? Človek bi sodil, da nam je hotela dati najdraži, najblaži dar na pot po življenji... Tako bi človek mislil. A tako ni. V pogubo je človeštvu ta dar nebeški, ne v rešenje! Koliko krvi je prelilo sovraštvo, a koliko britkih solz je rodila ljubezen, koliko bolečin, joka in stoka, kesanja in obupa! Ne da bi ga lajšala, ljubezen množi gorje človeštvu!“ (II. 378.)

In spet: „O žalostna, krvava ironija! Kaka demonska moč žene tolikokrat ravno najblažjega moža z nepremagljivo silo, da slep na desno in na levo hrepeni samo po enem: po nestanovitni, omahljivi ženski! Zakaj je ravno njegova ljubezen tako neskončno globoka! Zakaj mora biti tako?“ (II. 349.)

„In šla je za njim, ker je morala iti, šla je za njim, kakor gre golobica za golobom. Tako je bilo, tako je in tako bode!“ (II. 378.)

Evo odlomek iz pogovora Zabojevega s psom Brutom, ednim prijateljem:

„Kam se ti tako mudi, žival božja? Strah te morda vender ne bo, kaj? Brutus, Brutus! Meni se zdi, da si postal mehkužen na svoje stare dni; gorke večerje si želiš in mehke postelje starim kostem; po človeškem obličji hrepeniš: morebiti še doživim, da bodeš prijazno z repom migal, da bodeš rok olizal človeku! Ali sem te tako učil? O Brutus, Brutus! ne zabi mojih naukov; nikomur dobre besede, prijaznega pogleda; ne prilizujva se, ne prosiva; sovraživa, zaničujva kakor do sedaj človeka..... Lačen si? Ne bodi len..... In če tudi miši ne vjameš, brez večerje ne bodeš, nič se ne boj; kos kruha imava, zasluženega, ne izprošenega; zaslužen kruh, dober kruh. Samo prositi ne; nobeden človek na svetu ni vreden najine prošnje! Vidiš, Brutus, kako lepo te učim!“ (II. 356.)

„Dajte mi zdaj tisto gosposko pijačo; grlo mi je suho, kakor bi bil jedel pezdiranje. Brutus, Brutus! anima e dimidium mea e, duše moje polovica; boljša polovica! Duša se mi je razklala na dva kosa, ostala mi je samo polovica, slabša polovica! Na tvoje zdravje, moj Brutus! —“ (II. 240.)

Nenavadna prikazen v Mirodolskem je srečen izid povesti; znano je namreč, da se pri Stritarji in drugih naših romanopiscih skoro vsak roman končuje z enim ali več samovmori, da se kar je moč pojavlja črna moč sovražne osode. Ne tako v Mirodolskem. Še celó Zabo, pijanec, žganjar, se spreobrne in popolnoma prerodi.

Toda kakor cel Stritar, tako tudi ta spreobrnitev je Schopenhauerjeva. Čujmo, kako jo Zaboje sam razlaga: „Človek se slednjič vsega naveliča. Sklenil sem postati pošten, delaven človek.“ Toda nihče ne misli, da je ta „sklep“ čim proste volje! Marveč: „Tudi tiste neprijetne, črne misli so mi prešle, saj veste? izpotile so se mi, menim; vi ne veste, gospod, kako dobrodejen je pot, kako olajša človeka. Premalo sem se potil v svojem življenji, to je bila vsa moja nesreča.“ (II. 388.)

Stritar nas hoče s tem podučiti, da Zabojevega poboljšanja ni včinila prosta volja, ampak da je imamo pripisati notranji, od njega neodvisni spremembi fizičnih snovi: včinek je eksudata! Tudi Schopenhauerju so značaj in dejanja človeška odvisna edino le od notranjih ali zunanjih sil in prememb, ki jim je človek neizprosno podvržen.

* * *

To je tedaj Stritarjevo naziranje: golo, deloma prav servilno, plitvo posneto Schopenhauerjanstvo! Ako hoče kdo to imenovati krščanstvo, mu tudi mi radi pritrđimo, da je Stritar kristijan, kakor hoče biti na vsak način, vedno in vselej povdarjajoč, da njegov idealizem je krščanski idealizem. A tudi pri krstu svojega deteta je posnemal Schopenhauerja. Tudi ta namreč je bil tako nesramen, da je hotel svoj pesimizem poistovetiti s krščanstvom, pišoč črno na belem: „In diesem Sinne könnte man meine Lehre die eigentliche christliche Philosophie nennen.“ In spet: „Demzufolge stimmt meine Ethik auch zur christlichen durchweg und bis zu den höchsten Tendenzen dieser!“

Kaj je tedaj Stritar?

„Izpoved moja čujte . . . . .“

Slovenec liberalen sem...“

Stritar. Dunajski soneti II. natis 1873.

„Es gibt — bemerkt Stritar — eine spezifische Sorte von Nationalen, bestehend aus Politikern, Zeitungsschreibern und Schiftsteller, denen die Nationalität nur eine Melkkuh ist. Von solchem Gezücht haben auch die Slovenen . . . mehr als zur Genüge.“ —

„Laib. Wochenblatt.“

„Slovenec liberalen sem“!

Če kdaj v življenji, je gotovo tukaj g. Stritar govoril resnico. Seveda je ta „izpoved“ še iz one dobe, ko je liberalna reč na Slovenskem posebno cvela ter se ji obetala sijajna bodočnost; tedaj se je vže smelo z barvo na dan. A časi so se od tedaj spremenili, močno spremenili, posebno zadnjih let — slovenskemu li-

beralstvu ne kaj vgodno. Razkrite so zdaj pred vernim narodom slovenskim njihove namere in težnje. Tudi Stritarju se je očitalo brezbožno liberalstvo . . . . . Je res tako? — zavzel se je slovenski svet. In Stritar je hitro stopil pred-nj ter prekrizavši se molil „vero“: Kristijan sem! Moj idealizem — kristijanski idealizem!“.....

„Odide — mine leto — že se skisa;
Mož druge vere, druge ga je duha.“

Stritar. Dun. son.

Ne, g. Stritar je liberalen. In kake vrste liberalstvo se nahaja v njegovih delih, sem dokazal objektivno iz istih njegovih del. Dotična mesta sem navedel; komur všeč, prepričaj se sam, primerjaj Stritarja s Schopenhauerjem.

Liberalizem je zanikanje krščanstva — Stritar zanika krščanstvo in njegove najsvetejše, temeljne resnice.

Liberalizem, vkoliker se javlja pozitivno, priznava goli naturalizem za edino pravo naziranje, za edino vero — Stritar je naturalist, oče verskega in socialnega naturalizma, Rousseau mu je prorok, Mesija.

Kasneje je našel še višega učenika — Schopenhauerja. Njegovemu evangeliju je posvetil sebe in svoje pero, posvetiti hotel tudi Slovence.

Ne pa, da bi bil Stritar Schopenhauerja temeljito premotril. O pravi, globokejši, resnično filozofični izobraženosti sploh pri Stritarju še sledu ni. On leta le kaker metulj od cvetice do cvetice, ne da bi kje dolgo obsedel; le peró pomaka po filozofičnih cvetkah, češ, ako ne več, ostane na njem vsaj nekaj filozofičnega prahu, potem se bo zdelo filozofično vse, kar pišem, kaker klor piše sè zlato tinto. Slepivne fraze zna Stritar kaj pridno pobirati po filozofih in starih in novih klasikih, da se ž njimi lepiti in zakriva lastno plitvost. Doba Stritarjeva v slovenskem slovstvu je doba fraz. Krščanstvo njegovo (brez vere) — fraza, vsmiljenost njegova — fraza, slovanstvo njegovo (pokoreč se francoskemu in nemškemu duhu) — fraza, socialstvo — fraza! Puhijca — fraza isto tako njegov idealizem (brez Boga in proste volje!).

Da bi nam bil vsaj kaj pozitivnega podal, vsaj kaj zistematično vtemeljil, tudi ko bi bil Schopenhauer sam! Vsaj bi potem v njem občudovali spretnega misleca. Toda Stritar se je vedno skrbno izogibal vsakaterih načelnih vprašanj. Še idealizem ni povedal kaj je, dasi nam ga pridiga nad dvajset let.

In tako karikaturo ene najbrezbožniših, najabsurdniših, duha in vsako idealnost morečih zistem, kaker je Schopenhauerjeva, naj bi imenovali ženijalno, njenega početnika slavili kot duševnega velikana „veleuma“, Slovencem proroka, duhovna, mladini nezmotljivega učitelja?

Stritar ni pisatelj slovenski, ker je zatajil tisto vero, ki je

Slovenec sveta, edino zveličavna, ker je zatajil načela zdravega, naravnega umovanja, katerim se Slovenci niso in ne bodo odpovedali, ker pridiga povrat v prvotni, barbarski stan; ni slovenski pisatelj, ker razun besede slovenske nima nič slovenskega: glava mu je nemška, srce francosko, spomin staropoganski!

In vendar kaj je Stritar za svoje slovstveno delovanje od Slovencev zahteval in deloma tudi dobil? Dal si je od Slovencev svoje spise dvakrat prav slano plačati. Prvič v dunajskem „Zvonu“, katerega je nad polovico on sam spisal. Bila so leta, ko je imel Stritar nad tisoč naročnikov na svoj list, in vendar je cena znašala po štiri forinte! Ne še dovolj. Smatral je za potrebno svoje spise še enkrat zbrati ter jih skupno podati Slovenecem. A ti so jih morali v drugič slano plačati, kaker da bi kupili samo čisto zlato; ker Stritar je tirjal za se dva tisoč forintov. Vse to je žrtvoval v-božni narod slovenski za pleve Schopenhauerjeve; in mej naročniki na Stritarjeve spise so bili morda večinoma srednje- in višješolci, dijaki slovenski, katerih revščina je znana po vsem svetu. Mislil bi vendar človek, da bo apostelj idealizma, ki neprenehoma kliče: kvišku srca! — da bo žrtvoval vsaj nekaj tudi svojim idejam! Kaj pa da! . . . . .

„Vrté se misli mu okrog t reb . . .“!

Stritar. Dun. soneti.

Slednjič je Stritar za svoje delovanje žel mej Slovenci veliko priznanja in slave. Ne zavidamo mu. A ravno ta vspeh ga je oslepil: obetal si je Stritar, da postane še duševni voditelj slovenske mladine, slovenskega naroda, početnik nove dobe! Predno odstopi, hotel je zbrati svojo liberalno zapuščino ter jo svojemu narodu podati kot nekako oporoko.

Dosti se mu je posrečilo, zavozil je voz slovenski precej v stran; obrnilo jih je dosti za njim . . . . .

Toda dalje ne več, g. Stritar, zavedeli smo se za časa. Da, gospod kritik, pesnik, pisatelj na Dunaji, sprevideli smo, da Vaša pota so kriva pota, Vaša prerokovanja — lažnjiva. Ponosno in zavedno zavračamo od sebe Vaše krščanstvo z Vašim idealizmom vred. Niti Vi niti drug v Vašem duhu, v Vašem imenu ne bližaj se nam več: draga, nad vse draga nam je sveta krščanska, katoliška vera!

„Dragih nam nekđaj svetinj teptali ne bodemo v blato,
Kar nam novi sedáj, krivi proroki velé!“ — Stritar.

Katoliški liberalizem.

„In ločil je svetlobo od teme.“
I Mojz. 1. 4.

IX.

Katoliški liberalizem — pestis pernitiosissima.

Najpogubniša kuga! To je pač prejasno iz vsega, kar smo doslej rekli o tem novodobnem Proteji.

Kuga — časno in večno pogubna katoličanom. Naše odrešenje, naše zveličanje je v spoznanji resnice: Spoznali boste resnico in resnica vas bo osvobodila. ¹⁾ Katoliški liberalizem pa spajajoč resnico z lažjo zatemnjuje katoličanom spoznanje resnice. Katoliški liberalec se ne bo dal za katoliško resnico nikdar tako vgrei, da jo bo odločno branil in zagovarjal kot izključljivo tako. Vsaka dogmatična definicija ali ga v oči bôde, ali vsaj mu ni umešna. Očitni, neoporekljivi znaki katoliške resnice n. pr. čudesi, so predmet, o katerem najraji — molči. Nič mu manj ne vgaja kaker znani stavek: Zvenaj katoliške cerkve ni zveličanja. Katoliško krščanstvo najraji pojasnjuje od npravstvene strani in kaže njegovo dobrodejno vplivanje na človeštvo. Ne da bi drugovercem dokazal katoliško resnico, marveč katoličanom priporoča spravljivost in ljubezen do drugovercev, katera ima prekriti in poravnati tudi versko različnost, češ, saj so tudi drugoverci ljudje, dobri, pošteni. Da, pošten mu je vstani biti ne le akatolik, ampak tudi materijalist, panteist.

Naravno, da mora v katoličanih, ki se jim pridiga tak evangelij, počasi zatemneti versko-katoliška zavest, da začenjajo versko spoznanje smatrati za nekaj manj važnega, manj potrebnega, ter jamejo staviti naravno npravstvenost nad vero in versko življenje. Taki katoličani morajo počasi zabresti

¹⁾ Jan. VIII. 32.

v verski indiferentizem, ki zanikuje znani temeljni zakon krščanskega življenja: Pravični živi i z v e r e.

Ker rimski papež konečno določuje, kaj se ima verovati, mu ni liberalni katolik nikdar posebno naklonjen. Vše sama beseda „Rim“ mu nič kaj prijetno ne zveni na ušesa. O papeževem „anathema sit“ pa ga vže groza pregomazi. O nezmotljivosti bolje, da mu molčiš. Sploh papežu in „Rimcem“ nikdar preveč ne zaupa. Vse, kar pride iz Rima je ali „neumestno“ ali pa mu diši po „romanizmu,“ po „italijanstvu.“

Kako nevarno in pogubno je pa dandanes, ko večnim resnicam se izneverivše javno mnenje, kaker mogočen tok narode preplavlja ter jih tira v pogin, dandanes, ko živimo v toliki negotovosti načelnega naziranja, kako pogubno je obujati v duhovih nezaupnost do rimskega papeža, navdajati jih z mržnjo do Skale, na katero je Bog sezidal svojo cerkev, ni pač treba razjasnjevati.

A katoliški liberalizem nadalje duhove tudi vlenoblja. Vera je čeznaravna moč: To je zmaga, ki z more svet, vera naša.¹⁾ Kdor katoliški resnici odpre duha in srce, ga ne le razsvetli, ampak tudi ogreje, vname za vse, kar je najblaže, najviše. Ako tedaj, kaker delajo katoliški liberalci, vernikom z megle liberalizma prekrivamo solnce katoliške resnice, bodo ne le tavalili po mračni negotovosti, ter ničesar ne jasno videli, ampak tudi srca jim bodo zamrznila, volja jim otrpnila. Da bi bil v srednjem veku vladal katoliški liberalizem, bi nikdar ne bilo prišlo do najsijajnejšega pojava katoliške ideje, do križarskih vojsk. Liberalni katolik se pač ne dá vznášati od verskih idej, saj nimajo zanj večje vrednosti nego katerokoli drugo blago, s katerim se menjuje in kupčuje; za blestečo liberalno frazo prodaje čisto zlato Božjih resnic.

Znana spravljivost in miroljubnost zaziblje liberalne katolike v nedelavnost in spanje v največo kvar katoliškemu življenju, katero se najsijajnejše dejstvuje in večvršuje v boji z nasprotnimi silami. Neodločnost in polovičarstvo je vže v politiki obsodil modri Solon, zahtevaje, da se v javnih

¹⁾ I. Jan. 4. 5.

borbah vsak državljani pripoznava h kaki stranki. Polovičarstvo demoralizuje ljudstvo; tako kužijo, demoralizujejo vernike neodločni katoliki, nevarniše kaker liberalci sami.

Toda liberalni katolicizem ne le da v duhovih zadušuje vsako prosto gibanje in idealno teženje, ampak katoličane tudi razdvojuje. Znak pravega krščanstva je edinstvo v naziranju in delovanju: da bodo vsi eno; kaker ti oče, v meni, in jaz v tebi, da bodo tudi oni v nas eno.¹⁾ Prvi pogoj in podlaga tej edinstvu je pa, neomejeno, polno pripoznanje razodetih resnic: vera. A ravno to se pogreša pri liberalnem katoliku. Veruje sicer, vendar ne sprejme resnice cele in brezpogojno — nec totam (veritatem) amplecti vult.²⁾ Kar cerkev uči, skuša tako razlagati, da se ob enem priliči njegovemu naziranju — ut plane non discrepent a propria sententia.³⁾ Ravno ta dvojgljivost naredi poraz v katoliško edinstvo; ker ravno vtoliko vkoliker liberalni katolik ne pritrjuje katoliški resnici, se nagiblje k liberalnim zmotam; a po raznovrstnosti poslednjih se tudi katoličani razlikujejo in razcepljajo v razne skupine. Vsi sicer „verujejo,“ vendar temu ob enem „vga-ja“ filozofija Kartezijeva, drugemu Malebranche-ova, tretji meni, da se lahko vsaj „deloma“ pritrudi Kantu, drug je spet prepričan, da kot katolik vendar še lahko ostane v filozofiji Güntherjanec ali Rosminijan; nič ne dé, da je i Kartezija i Güntherja i Kanta i Rosminija zavrgla rimska Stolica, nezmotljiva učiteljica resnice, katero morajo katoličani brezpogojno vbogati, ako hočejo biti katoličani.

Nedavno mi je tožil prijatelj: „Žal, da nismo vsi verni katoličani, ali vsaj vsi duhovni zložni v pobijanju liberalcev!“ Res žal, da nismo! In zakaj nismo? Inimicus homo fecit — zasejal je mej nas ljuljko — liberalizma; in mi smo ji dali rasti in cvesti in obroditi; in njeno cvetje in sad še kupujemo! Da, katoliki smo, toda — liberalni!

Povdarjaje, priporočaje mir in ljubezen nad versko čistost se liberalni katoliki — morda nevedoma in nehotoma — bratijo s tistimi, kateri iz vsega krščanstva drugega ne sprejmejo nego zapoved ljubezni, Boga drugači ne poznajo,

1) Jani XVII. 21. 2) Pius IX. Lit. vic. de Morogues. 1873. 3) Ibi.

nego vkoliker je ljubezen, kaker ga določuje sv. Janez ; da, bližajo se in na pol poti naproti pridejo apostolom občečloveške ljubezni — brez vere, brez Boga — bratom masonom. Saj ti nič bolj srčno ne želé, kaker kar mogoče molčati o veri, prezirati jo, a mesto nje pridigati le bratstvo, ljubezen, vsmiljenje, kaker naš Stritar!

Toda še v drugem oziru služijo liberalni katoliki masonom, posebno njih socijalističnim nakanam. Socijalisti težé namreč sè vsemi močmi po tem, da bi izpodkopali v cerkvi in državi sedanji društveni red ; ta pa je postavljen na princip avktoritete, princip, ki ga je katoliška cerkev sè svojo čeznaravno močjo vtrdila in posvetila. To avktoriteto skušajo na razne načine omajati, rušiti, dobro vedé, da pade z njo prestol in oltar. K temu jim pa pot vglajajo najbolj liberalni katoliki. Njim je, kaker spričuje Segur, prirojena mržnja do vsake prave in postavne avktoritete, bodisi v veri ali politiki. Saj tako radi podrejujejo lastnemu mnenju cerkvene, tudi verske določbe, kritikujejo, oberajo, sumničijo cerkvene više in njih naredbe. Da, framasoni sami bi se pač nevspešno trudili rušiti cerkveno avktoriteto brez katoliških zaveznikov v liberalni suknji ; ker kdor ima le še kaj katoliške zavesti, se masonstva in njegovih naukov ogiblje kaker spake, saj njegova zarota proti krščanstvu je očitna ; a tisti, katerih se masoni poslužujejo in svoje kužljive, avktoriteto razdevajoče ideje vcepljajo katoliškemu ljudstvu, so ravno liberalni katoliki sè svojo „prirojeno mržnjo“ do vsake avktoritete. Po njih stezajo bratje masoni roke po papeži, škofih, po posvetnih vladarjih in drugih oblastnikih, da jih pred svetom sodijo, obsojajo, sumničijo, kaker da bi bili za svoje delovanje odgovorni ljudski druhali!

Seveda nedolžne (?) liberalno-katoliške ovce se te vsluge nasproti loži navadno ne zavedajo. In vender je tako. Nič ne dé, da je naslov lista še tako katolišk, da je vrednik sam celó duhoven: kdor v vsem in vselej (tudi v naroduostnih vprašanjih in politiki) ne posluša cerkve in rimskega papeža, se gotovo zaplete v mreže, katere so dandanes masoni vrgli po svetu. V vsaki številki mu lahko dokažeš nedoslednost, v katero ga je privedla slepa ljubezen in sprav-

ljivost z liberalci. Na prvi strani bo slavo pel rimskemu papežu, nositelju najviše avktoritete, na tretji strani iste številke bo gorko priporočal liberalen list, ki istega papeža imenuje izvrg človeštva, list, ki so ga škofje sami, nositelji najsvetejše avktoritete. obsodili, prepovedali!

Zgodovinsko se dá dokazati, da liberalni katoliki najbolj povspešujejo težnje framasonov in politiških prekucuhov. Sovražniku dopade ribe loviti v blodni vodi; čisto, jasno vodo katoliške resnice znajo pa najbolj bloditi katoliki, ki spajajo Boga s hudičem, luč s temoto, resnico z lažjo — liberalni katoliki. Kdor se je navzel njih duha, ne vé, kje ima glavo, kje noge, ne vidi še pedenj daleč pred sabo ter se dá slepo voditi kaker ovca.

Zatorej trdi Segur: „Povsod, po vsej Evropi, obstoji glavna moč revolucije veliko bolj v podpiranji, katero dobivajo njeni principi od mož postavnega reda, kaker v strasti, s katero možje nereda iz njih izvajajo posledice. Liberalizem je strup, ki mori; anarhija je gnjiloba, ki sledi za smrtjo. In koliko mož reda se nahaja v tem položaji? (to so liberalni katoliki!)..... katoliški so, pa še bolj liberalni, in z a t o provzročijo..... s t r a š n o, n e p r e r a č u n l j i v o z l o.“

Zlo, katero je Pij IX. imenoval — pestis pernitiosissima!

X.

Kaj nam je tedaj storiti?

Katoliškega liberalizma ogibati se kaker kuge. V to pa moramo globoko si vtisniti naslednje opomine:

1. Resnica je ena in nedeljiva, kaker Bog. Ta resnica je v krščanstvu. Krščanstvo v katoliški cerkvi. Katoliška cevkev je pa zidana na rimskega papeža; na njem stoji vže tisoč osemsto let. Najstarše in najslavniše cerkve: Antijohijska, Aleksandrijska, Carigrajska itd. so se izneverile pravemu krščanstvu. Rim sam se ni vklonil zmoti. Rimskemu papežu moramo tedaj pokoriti razum in subjektivno naziranje, brez-pogojno, slepo. Bodi papež Italijan ali Francoz, Roman ali Slovan — in da bi bil tudi Kitajec. Ne mesó in kri, ampak Oče nebeški ga dela nezmotljivega. Rimski papež je temeljni

kamen katoliškega poslopja, ki vse zdržuje, vse spaja, po ujem smo vsi eno, kakor je Oče v Sinu in Sin v Očetu.

2. Brezverstvo je največa pregreha. Tu se ne smemo dati preslepiti tistim, ki imenujejo poštene tudi brezverce, racijonaliste. Ločimo dobro. Naravna poštenost je v nekakem oziru mogoča brez vere. Toda čeznaravnega, krščanskega poštenja ni brez vere. In ker nas Bog kliče edino, izključljivo, k čeznaravnemu koncu, zahteva od nas tudi čeznaravno poštenje, katerega neobhodni, prvi pogoj je vera. Racijonalist, materijalist, panteist, brezverec katoličanu ni in ne more biti poštenjak.

3. Moramo dobro premisliti, v čem obstoji formalni princip katoliške vere: v tem, da pritrđimo, se podvržemo besedi katoliške cerkve. Kdor dela tu izjeme, ter hoče drugačini ne tako, kaker uči cerkev, nazirati resnice, neha biti katoličan.

4. Pri tem moramo tudi pomniti, da so vse katoliške resnice v bistveni, nedeljivi zvezi mej seboj. Krščanstvo je prav za prav Kristus, in kaker je on, Bog in človek, nedeljiv v eni osebi, tako tudi resnice njegove svete vere. Kdor le eno taji, mora dosledno priti do tajenja tudi drugih, dokler ne spuhiti vsa verska vsebina kaker dim. Kar velja v filozofiji: error in principiis minimus, fit in consequentiis maximus — isto velja tudi v krščanstvu. Njemu najviši, nedeljivi princip je Jezus Kristus: Principium, qui et loquor¹⁾ — kdor od tega principa zataji en sam stavek, dasi bi se zdel povse neznamenit, ruši celega Kristusa, celo krščanstvo.

5. Ko iščemo resnice, ali sodimo, kaj je prav, kaj napačno, ne smemo vselej gledati na učenost, tudi ne na čednosti in svetost ljudi. Akoravno zmote večinoma izvirajo iz sprijenega srca, vendar svetost sama ob sebi nikogar še ne obvaruje zmote. Tudi svetniki, kaker Ciprijan in drugi, so se motili v verskih vprašanjih. Svetost obstoji v volji, zmeta zadeva razum; motiti se more vsakdo, ne da bi gresil, ker razum človeški je končen, omejen, zmotljiv. Marveč edino sodilo, po katerem imamo iskati resnice, bodi nam beseda

¹⁾ Jan. VIII. 25.

sv. cerkve; kriv je vsak nauk, vkoliker se ž njo ne zлага, dasi bi nam ga pridigali vsi svetniki: In da bi vam angel iz nebes oznanjeval evangelij drugači, nego smo vam mi oznanili, proklet bodi. 1)

Ne redkokrat proslavljajo nasprotniki katoliške resnice osobne kreposti in svetost vzglednih katolikov, da s tem priporočajo tudi njih zmote. To počenjanje je zanjka, v katero se ne smemo zaplesti. Prav, ne tajimo: pobožen, vzgleden katolik bil je Günther, vzor krščanske ljubezni Rosmini, a iz tega še ne sledi, da je resničen Güntherjanizem ali Rosminijanizem. Günther in Rosmini mogoče, da vže vživata za pobožno življenje večno veselje v nebesih, a nauke je obsodil rimski papež in to — basta za vsacega, ki hoče še ostati pravi katolik na zemlji!

6. Največa nevarnost čistosti in odločnosti katoliškega izpovedanja preti dandanes od narodnosti, ali prav za prav od pretiranja narodnostne ideje. Ona stoji kot bogstvo pred narodi, pred katerim vse pokleka in malikuje. Vsekako je dosti takih, ki jim narodnost znači više bitje, dasiravno jim ni jasno, kaj prav za prav je in kako bi o nji mislili.

To naši nasprotniki dobro vedó. Povsod razobešajo narodno firmo, da tem leže razprodajejo slabo, gnjilo blago liberalnih naukov.

Ne dajmo se jim zapeljati. Vedeti moramo, da krščanstvo je kot absolutna vera veljavno za vse čase do konca sveta. Kot tako ne more ničesar izgubiti, naj se časi in mnenja menjavajo koliker hočejo. Tudi narodnost ne obveljavi najmanjše pičice od Kristusove postave. Kar ima dobrega v sebi, se vse nahaja v evangeliji, kar je pa v nji pretirano, nenaravno, se samo obsoja. Narodnostna ideja katolikom ničesar ne oznanja, kar jim ni bilo vže od prvega začetka samo ob sebi razumljivo.

Jezus Kristus, včeraj in danes, isti in na veke. 2) Kaker nekdanj, ostane tudi sedaj še Kristus najviši, večno gospodujoč; sè stališča njegovega evangelija moramo soditi tudi narodnost, obsojati, karkoli v nji nasprotuje Kristusovemu duhu.

1) Gal. I. 8. 2) Heb. XIII. 8.

XI.

Slovenci, pazimo, s kom se bratimo!

Mali narod smo Slovenci; vendar imamo nekatere lastnosti, po katerih se odlikujemo. Naša pohlevnost je obče znana; sovražniki naši brez vse skrbi drva cepijo na našem hrbtu, še skušnjava se nas ne poloti, da bi le zamrmrali; o mogočosti vpora pa ali o čem enakem pri Slovencih je vže misliti greh. Kar nas pa pred vsem priporoča inostrancem, je gotovo naša dovezetnost za vse, kar je tuje. Mehki smo kaker vosek, in ni ga tako brž naroda na svetu, ki bi tako lahko zatajil sebe ter vpriličil se tujemu življu, kaker slovenski.

Ta lastnost nas dela simpatične; in akoravno majhni, vendar vse tekmuje za naše prijateljstvo, vse nas snubi:

„Tutti mi bramano, tutti mi vogliono!“

Mi pa, čim vbožniši in manjši smo, tem bolj se s tem pozdevamo, kaker nevesta, za katero vse tekmuje.

V novejšem času nas snubijo Čehi. Začeli smo se ž njimi prav pridno bratiti. Toda kaj — bratiti? Saj smo pač vže bratje od nekdej! Da, v imenu starega bratstva se Čehi bližajo nam, ali mi njim — vse eno — v imenu slovanstva.

Prav, izvrstno. Gotovo boljše in bolj zdravo za nas, da se bratimo s Čehi, nego z Rusi, s katerimi bi nas hotel „Slovanski Svet“ raji danes ko jutre versko in jezikovno poročiti; ker prvič česki lev je pod gospodstvom avstrijskega orla, a drugič so Čehi narod — katoliški.

Katoliških Slovencev pobratimstvo s katoliškimi Čehi bi bil sploh eden mojih najvišjih narodno-politiških vzorov v Avstriji.

Toda žalibog, da moramo tudi pri Čehih ločiti, dobro ločiti. Namreč mej desno in levo. Češka je vže v srednjem veku rodila Husa, ki je mej narodom zaplodil seme here tičnih, revolucijskih nauk, kateri se bistveno nikar ne ločijo od poznejših reformatorskih. Znak husitstva je pa pred vsem vpornost proti cerkveni in državni avktoriteti, tedaj socialističen, ali da govorimo bolj moderno: framasonski.

Žalibog, da se ni seme Husovo nikdar iztrebilo iz česke zemlje. V zlati Pragi in po drugih českih mestih so se za časa Jožefa II, ko se je masonstvo vvajalo v Avstrijo, kar čez noč, kaker gobe po dežji, prikazale lože v precejšnjem številu. Tudi zdaj hoté reči, da je v Pragi gnezdo.... No, vsekako pa ostane res vsaj to, da je v poslednjem času v českem slovstvu oživel Husov duh. Pokori se mu — brez malo, malo izjem — vse česko slovstvo.

Ta duh je — skoraj odveč, da ponavljamo — protikatoliški, brez-in protiverski, več ali manj revolucionaren, socijalističen.

Zastopajo in razširjajo ga Mladočehi. Ta strup razjeda čedalje bolj staročesko telo. Zdi se sicer, da še gospodujejo stari, toda zgodovinski blesk in bogastvo nas ne sme slepiti, mladi črv žuga v kratkem spodjesti stare veje in reklo se bo: glorijska staročeska je bila!

Vsekako iz slovstva, iz političkih agitacij, iz govorov vsak slepec lahko razvidi, da Mladočehi so brezverci.

Kdor je opazoval novejša gibanja Česke proti Sloveniji je lahko zapazil, da so je vodili mladi i tam i tu.

Govoré narodu, kjer imajo mladiči prvo besedo. Vže v starem zakonu žuga Bog: „In jim bom postavil o-troke za vladarje.“ Posebno pa mladi, kaker so na Českem in Slovenskem.

Romanje slovensko v Prago, in česko v Ljubljano bi bilo samo na sebi nedolžna reč. Le tega ne vem, čemu so se Slovenci šli klanjat mladočeski Taliji v Prago.

Toda vse to se lahko pozabi. Nas nekaj drugega skrbi. Bratje Mladočehi so začeli vabiti slovensko mladino v zlato Prago.

Osnovale se je pred kratkim celó „društvo česko-slovensko,“ v katerega programu se mej drugim povdarja tudi „podpiranje vboge slovenske mladeži v Pragi, katera se uči znanosti, obrtnije ali pa umetelnosti, da se bode mogla izobraževati v svoji stroki.“

Hvalevredno podjetje! Le da bi pri tem Mladočehi ne imeli prve besede. Meni vsaj se zdi vse sumljivo, kjer zagledam le senco mladočesko ali mladoslovensko.

Nadalje vedel bi rad, kaj prav za prav pomenjajo v

omenjenem programu besede: „Naše.... društvo bode gojilo najplemenitnejša načela čiste človekoljubnosti in kulture.“ Čista človekoljubnost znači, če se ne motimo, tajeenje pozitivnega krščanstva. Čista človečnost diši pa po masonstvu, da, ona je temeljni stavek masonskega evangelija. Tako vsaj piše mojster F. J. Cretzschmar: „Das Prinzip der Maurerei ist ursprünglich als ein reinmenschliches aufgefasst und festgesetzt worden.“¹⁾ Ne vem, čemu bi se je hodili slovenski dijaki učiti v Prago; se je mar ne navzamejo vže zadosti na naših srednjih šolah?

To sumničenje bo morda marsikdo težko prenašal. Nič ne dé. V stanovnem odboru „česko-slovenskega društva“ se bere mej drugimi na petem mestu tudi ime J. L. Kaker se je vže večkrat trdilo, je J. L. duša česko-slovenskega pobratimstva — „pravy apoštol vzajemnosti československe.“

A pisatelj teh vrst, ki vže več let neposredno občuje sè srednješolci, vé tudi, da je isti J. L. slovenskih dijakov poseben, radodaren prijatelj, ter je vže marsikatera česka knjiga po njem iz Prage priromala na Slovensko v roke naših dijakov; vé nadalje, da je g. Lego vrl snubač slovenske mladine za zlato nevesto ob Veltavi.

No, pa čemu bi mi toliko hvalili gospoda J. L.? Poslušajmo rajši, kaj piše o njem Mladostenec, g. Trstenjak, v knjigi „Spomenik slovanske vzajemnosti“: „J. L... je duševni oče nadepolne slovenske in česke mladine.“ In celó: „Najlepši vzor Slovana pa se kaže L., da zbira okrog sebe česko-slovensko mladino. Duševno in gmotno podpira slovenske dijake, ki se hoté učiti češčini, in sam nam je rekel v Pragi, da ima vže toliko učencev na Slovenskem, kolikor jih je imel Krist. A ima jih vže zdaj čez sto in muogo spisov so vže preveli iz českega po njegovem trudu.“

Zatorej sklepa g. Trstenjak: „Bog nam ohrani še mnogo let“ „miláčka“ česke in „ljubljenca“ slovenske mladine!“

Lehko tedaj umejemo, da se je tudi „društvo česko-slovensko“, akoprav ne osnovalo morda po J. L. samem, vnder pa popolnoma v njegovem zmislu, v njegovem duhu.

¹⁾ Religionssysteme u. Freim. str. 92 ss.

Kak duh je ta?

Ni težko ga spoznati vže iz tega, da je bil g. J. L., kaker piše naš Trstenjak, sotrudnik nekdanjega „Slovana.“ Zanimiv je spis njegov: „O preporodu českega naroda.“ Čista človečnost mu je evangelij: Krščanstvo bistveno ne različno od slovanstva.

V dokaz le dvoje ali troje stavkov. „Slovanu so prirojena krščanska načela.“ „Ciril in Metod v načelu nista Slovanom prinašala mnogo, kajti morala je bila malo ne ista, poganski verouk pa se je dal lahko zameniti s krščanskim.“ „Človečnost (humanitas) je vender tisti najdražji dar, kateri je vsadila v naša srca milost najvišega bitja, da bi mu mogli biti podobni.“ „Nekedaj je bilo splošno gaslo krščanstvo, danes je omika.“ Z drugimi besedami: krščanstvo ni čeznaravna vera, niti absolutna, niti za vse čase. To je goli naturalizem, ki ga pridiga masonstvo.

Da, framasonski evangelij je ta, bodi g. J. L. sam, kar hoče, tudi jezuit!

Kako pa zna g. J. L. slovenske dijake obdelovati in navdihovati, poglejmo iz naslednjega pisma, katero je pred nekaj leti pisal osmošolcu, da bi ga odvrnil od duhovskega stanu, h kateremu ga je vlekle srce, ter ga zvalil v zlato Prago na vseučilišče:

„V Pragi 25. avgusta 1885.

Dragi gospod!

Gospod . . . . . mi je pravil, da mislite vstopiti v bogoslovje. Čutite v sebi res poklic do huhovnega stanu, ali Vas sili k temu vbožnost? Gospod, premislite to dobro! Vi ste mladi in ne morete vkljebu vsej znameniti nadarjenosti svoji imeti ono skušenost, katera mora tukaj glavno besedo govoriti, da bi bili nekdanj res srečni.

Mlad človek, dokler študuje bogoslovje, vidi duhovni stan v samih rožnih barvah in le v sami nebeški zariji. Tudi kaplan, dokler ni prekoračil 30 let, se čuti še zadovoljnega; ko je pa župnik postal in se ozre po svojih so-

bratih, spoznava, da mej njimi našteje vsaj 80 %, kateri se v duhovskem stanu ne čutijo srečnih. Vzrok tega je posebno celibat. Celibat ga osamuje, celibat ga odločuje od ostalega društva, celibat zavkazuje mu nespolnjivo dolžnost, (mogoče me razumete) celibat ga meče v nenaraven stan, v katerem človek tudi najtrdnije in najboljše volje mora končno postati hinavec. Soštejte, koliko župnikov ima n. pr. slovenski narod, in videli bode, za koliko omikanih družin je slovenski narod vbožnejši.

Vi ste vzgojeni v Werdenberškem zavodu in živeli ste torej (kaker drugi v sličnem zavodu, n. pr. ljub. Alojzijevišči) v ozračji, katero Vas je oplenilo samostalnosti svojega mišljenja. Vi si tega niste svesti, in ko bi mojim besedam kaj vgovarjali, vendar prav ne boste imeli. Iz mene govori do Vas skušnjava in slovanska ljubezen; premišlujte torej o samem sebi in dobro premislite svoje naklonjenosti in v obče svoj značaj, in odločite se, pa tako, kaker Vam sedaj svetujem.

Pridite v Prago študovat! Ako nimate denarja, dam Vam upanje, da boste dobivali tukaj mesečno 20 fl. Mogoče bi dobili še drugega prijatelja Slovencev..... mislim tu advokata.... kateri bi Vam dajal mesečno 10 gl., tako da bi tu s 30 gl. lahko dobro živeli.

Pišite mi..... na katero fakulteto bi mislili tukaj vstopiti..... Ako bi Vam smel svetovati katero fakulteto, bila bi pravniška.....

Vi Slovenci ste preskromni ljudje; s tako skromnostjo daleč ne pridete. Javno življenje hoče drugači!

Bodite zdravi.

Vaš prijatelj

Leg o."

Česki original:

V Praze 25/8. 1885.

Milý pane! P... mi pravil, že mívíte vstoupiti do bohosloví. Cítíte v době skutečně povolání k duchovnímu stavu, aneb nutí Vás k tomu nemajetnost? Pane, rozmyslete si to dobře! Vy jste mlád i nemůžete při všem znamenitém nadání svém onu zkušenost mítí, která zde hlavní slovo mluvití musí, abyste někdy skutečně šťasten byl.

Mladý člověk, dokud studuje bohosloví, vidí duchovní stav v samých

růžových barvách a jen v samé nebeské záři. I kaplan, dokud nepřekročil 30 let, cítí se ještě spokojeným; když ale stal se farářem a ohlíží se po svých spolubratrech, shledává, že mezi nimi napočítá aspoň 80%, kteří se v duchovním stavu necítí šťastnými. Příčinou toho je hlavně celibát. Celibát jej činí osamocena, celibát jej odločuje od ostatní společnosti, celibát přikazuje mu nesplnitelnou povinnost (snad mně rozumíte!) zkratka, celibát vrhá jej v nepřírozený stav, v němž člověk i nejpevnější a nejlepší vůle musí se konečně státi pokrytcem. Celibát je ale též neštěstím pro národ. Spočítejte, kolik farářů má n. pr. slovenský národ, i budete věditi, o kolik v zedlaných rodin je slovenský národ chudším.

Vy jste ne Verdenberském ústavě vychován i žil jste tedy (jako jiní v podobném ústavě, n. př. v lubl. Alojsianu) v ovzduší, které Vás samostatnosti svého smýšlení zbavilo. Vy si toho vědom nejste, a kdy byste mi proti těmto slovům namítal co namítal, přece nebudete míti pravdu. Ze mne mluví k Vám zkušenost a slovanská láska, přemyslejte tedy o sobě, zkoušejte své náklonnosti a vůbec svou povahu, i rozhodněte se pak z toho, co Vám nyní radím.

Pojďte do Prahy studovat! Nemáteli peněz, činím Vám naději, že dostanete zde podpory 20 zl. měsíčně.... Snad bych získal ještě jiného přítele Slovinců (myslím tu na adv....), jenž by Vám měsíčně 10 zl. dával, tak že byste se 30 zl. zde dobře živ býti mohl....

Jest-li bych Vám směl navrhnouti některou fakultu, byla by to právnická . . . .

Vy Slovinci jste příliš skromní lidé; s takovou přílišnou skromností daleko nedojdete, veřejný život chce tomu jinak!

Buďte zdrav!

Vaš přítel

Leg o.

PISMA O VZGOJI.

IX.

5. marcija 188..

= *Strastnost do branja. Kako vplivajo nemški klasiki na našo mladino. Racionalizem v nemških klasikih. Idealizem, posebno pri Schillerji.* —

Obljubil sem Ti govoriti o klasičnem slovstvu. Vše važnost tega predmeta zahteva, da ostanem zvest obljubi. Kaj se neki dandanes večkrat čuje, kaker beseda «klasična literatura», klasično slovstvo?

Slovstvo je v naših časih na polji narodnega življenja velesila, kateri se vse pokori. Sploh zapazimo dandanes mej omikanim

svetom dveh vrst ljudi: pisatelje in čitatelje. Prvi so producenti, drugi konsumenti. In kako plodoviti so daandanes pisatelji! A tudi bravci, kako požrešni! Kako hlastno grabijo in požirajo, karkoli jim dohaja iz tiskarne!

Res, prečudovita, neverjetna je strast do branja. Kaker se meni zdi, se dá ta strast vsaj deloma izvajati iz XVI, reformacijskega stoletja. Do tedaj je bila živa beseda katoliške cerkve glavni studenec, iz katerega so si narodi zajemali omike. Z njo se je v vernikih vkrešalo in gojilo duševno življenje. Ker so ljudstva poslušala katoliško cerkev, ni pač jim bilo treba mnogo čitati. Protestantje pa, zavrgši živo besedo katoliške cerkve, so se morali zateči k mrtvi črki, zatekli so se h knjigam. Evo ti vzrok tiskanju in pretiskavanju sv. pisma in drugih knjig. Od tod izhaja tudi nepopustljiva zahteva, da se mora brati, dosti brati, češ, brez knjig ne more se nihče omikati. Neizogibno mora veljati: tiskaj in tiskaj; od druge strani pa: beri in beri, dokler se ti vid ne skrha; če ti pa oko oslabi, natakni si očali!

Tega zakona se noben narod tako krčevito ne drži kaker Nemci, iz katerih srede se je porodila reformacija. Omikanega Nemca si skoraj ne moremo misliti brez naočnikov. Ker smo pa tudi mi na Nemčijo navezani, velja isto tudi pri nas. Tudi naša mladina čita, veliko čita, kaker v šoli, tako doma. In ker imamo šole nemške, beró se pred vsem tudi nemški klasiki, ki potemtakem neizrečeno globoko segajo v vzgojo naše mladine.

Ker so se v našem času veronauk in duhovne vaje na viših šolah popolnoma opustile, na srednjih pa skorej odpravile, ker se nadalje filozofija zanemarja in tudi pri branji klasikov ne gleda na drugo kaker na slovnično obliko in skladbo, je slovstvo, v prvi vrsti nemško, rekel bi edina hrana, o kateri naša mladina duševno živetari. Izmej učiteljev pa noben toliko ne vpliva na umstveno in npravstveno izobrazbo mladine kaker tisti, ki predava slovstvo v viših razredih. Poljubno vpogiblje mlade, neizkušene duhove. Tudi čas, za katerega se počne mladina baviti s klasičnim slovstvom, je nad vse vsoden: deška leta se vmikajo, duševno življenje, ki je doslej spalo, se začne dramiti in razvijati; mladeniški duh se vpenja do samostalnega mišljenja, skuša si vstvariti lastno naziranje. Tedaj je pa skoraj vse odvisno od prvega navala, in učitelj, ki zna vporabiti ta vgodni čas, vcepi mladeniču načela, katerakoli hoče; hodil bo po poti, na kateri ga je speljal.

Vender, da pridemo k stvari, vpraša se, kako je nemško slovstvo, kakovi so nemški klasični pisatelji, s katerimi se v prvi vrsti bavi po naših šolah mladina? Mej drugimi imenujejo se: Schiller, Goethe, Lessing, Wieland itd. To so imena protestantov; morejo pa protestantje biti zanesljivi učitelji katoliške mladine? Toda ne imena protestantov iz XVI, ampak iz XVIII, racijonalističnega veka, sovražnega ne le katoliški cerkvi, ampak tudi pozitivnemu krščanstvu. Vere ne išči v njih malo ali nič. Versko pozitivnost

je spodglodal dvomi. Z indiferentizmom in naturalizmom se menjuje deizem, panteizem, sploh nahajaš tu čudno zmes vsakaterih zmot. Schillerja navduhuje Kant, njegovo verstvo je zanikanje vsakega verstva; tako malo je v Schillerji kristijanskega duha, da žaljuje po starih božanstvih! Goethe je gol naturalist, kristijanskih načel najhujši nasprotnik, mož brez vere in strahu Božjega. Kdor hoče Lessinga spoznati, beri, kar je pisal o Kristusovi veri, o vzgoji verstva, prečitaj Natana njegovega, ki se s pravico imenuje evangelij liberalizma in indiferentizma. In vender se v šoli bere, zagovarjajo se njegova načela! Tudi Wieland sovraži vero, krepost zasmehuje, a mično opisuje poltenost. Kaj bi pa še le rekel o Heine-ji, katerega skepticizem, kaker se dobro še spominam, se nam je nekda v šoli s posebnim ponosom povdarjal. Heine pravim, katerega najbrezbožniše, najostudniše spise sem vže našel v rokah petošolcev, ki so jih dobili od lastnih profesorjev!

Ti in drugi taki pisatelji, zasmehovavci vsake vere, posebno pa naše nadnaravne, ljudje ne redkokrat nravstveno propadli, podli, taki možje se katoliški mladini poveličujejo, priporočajo kot plemeniti značaji, oznanjevalci resnice, učitelji življenja! Gorje mu, kdor bi se upal le o enem Schillerjevem ali Goethejevem reku dvomiti!! Tako se nepokvarjen razum katoliške mladine napolnjuje s čisto človeško, od vere neodvisno, bogotajsko vedo. Katoliški mladeniči zavajajo se v vzdušje indiferentizma, brezverstva, odtujajo se veri, cerkvi, katoliški družini, v kateri so bili rojeni in vzgojeni. Kolikokrat se n. pr. hvali Goethejev «Werther», naganja se mladina, da ga bere? A kateremu mladeniču bi ne zmedlo tako branje pameti, kateremu ne segrelo krvi? Je li morda mladeniško srce kamueno? Beró se vsi pesniki, vsi pisatelji, in sicer največ zato, ker jih učitelji toliko proslavljajo. V šoli se mladini vtepa v glavo, da človek ne more biti omikan, ako ne bere vse vprek, dobro in slabo!

Navadno se čuje dandanes tožba, da se naš vek pokori materijalizmu. V obče se dá ta tožba pač opravičiti, vender je z druge strani ravno tako res, da se v našem srednjem in višem šolstvu po vplivanji nemškega slovstva in filozofije polasčuje mladih duhov neki duh pretiranega, nezdravega idealizma. V mislih imam namreč oni idealizem, ki se je porodil iz racijonalizma. Vvedel ga je v filozofijo Kant, dovršil pa Hegel. Ta idealizem stavi vso resničnost v človeški razum, njemu je biti in misliti isto, da, misel je izvor resničnosti. V človeški misli se javlja tvarjajoče božanstvo. To naziranje potemtakem nekako obožava znanost, umetnost, krepost, sploh vse pojave duševnega življenja. Od tod izvira nauk o neodvisni, absolutno svobodni znanosti, o kreposti, kaker da je najviše dobro, o umetnosti kot popolnoma neodvisni od vsakega verstva; za temi mora človek neki težiti le zaradi njih samih.

Tak idealizem prešinja celega Schillerja, ki se mej vsemi pisa-

telji mladini najbolj priporoča. Te nazore nam najlepše pojasnjuje njegova pesem «Die Künstler». V njej proslavlja nam pesnik lepoto, ki mu pomeni isto kar umetnost.

Kaker Schiller v tej pesmi trdi, je umetnost narode potegnila iz prvotne surovosti, ki se po domišljanji racijonalistov bajé ni ločila od opične divjosti:

Berauscht von dem errung'nen Sieg,
Verlerne nicht die Hand zu preisen,
Die an des Lebens ödem Stand
Den weinenden verlass'nen Weisen
Des wilden Zufalls Beute fand,
Die früher schon der künft'gen Geisterwürde
Dein junges Herz im Stillen zugekehrt,
Die Gütige . . . . .

Kdor umetnosti služi, je vže svet, prost od slabega poželanja:

Die ihrem keuschen Dienste leben,
Versucht kein nied'rer Trieb, bleicht kein Geschick;
Wie unter heilige Gewalt gegeben,
Empfangen sie das reine Geisterleben,
Der Freiheit süßes Recht zurück

Ker:

Dass von des Sinnes niederm Triebe
Der Liebe bess'rer Keim sich schied,
Dankt er dem ersten Hinterliede.

Tak mirnodušno prenaša nesrečo in sovražno osodo:

Mit dem Geschick in hoher Einigkeit,
Gelassen hingestützt auf Grazien und Musen,
Empfängt er das Geschoss, das ihn bedräut,
Mit freundlich dargebot' nem Busen
Vom sanften Bogen der Nothwendigkeit.

Da, umetniki so prerodili celó človeški rod:

Entrisset ihr (Künstler) den letzten Opferbrand
Des Orients entheiligten Altären
Und brachtet ihn dem Abendland.
Da stieg der schöne Flüchtling aus dem Osten,
Der junge Tag im Westen neu empor,
Und auf Hesperiens Gefilden sprosst
Verjüngte Blüthen Joniens hervor.

In:

Da reichet ihr aus frischer Quelle
Dem Lechzenden die Lebenswelle,
Zweimal verjüngte sich die Zeit
Zweimal von Samen, die ihr ausgestreut.

Umetnost rešuje ljudstva robskih spon in oznanjuje jim bratsko ljubezen:

Prangend zog in die geschmückten Seelen
Des Lichtes grosse Göttin ein.

Das sah man Millionen Ketten fallen
 Und über Slaven sprach jetzt Menschenrecht;
 Wie Brüder friedlich mit einander wallen,
 So mild erwuchs das jüngere Geschlecht.

Utmčnost vodi človeka do zadnje in največje dovršnosti:

Durch immer rein're Formen, rein're Töne,
 Durch immer höh're Höh'n und immer schön're Schöne
 Der Dichtung Blumenleiter still hinauf.

Privede nas celó do resnice same, ali kaker bi mi rekli, do obličja Božjega :

Zuletzt am reifen Ziel der Zeiten
 Noch eine glückliche Begeisterung,
 Und — in der Wahrheit Arme wird er gleiten.

Ker :

Was wir als Schönheit hier empfunden
 Wird einst als Wahrheit uns entgegensteh'n.

Umetnost je tedaj mati najviših, čeznaravnih, časnih in večnih dobrot: ona nas neposredno spaja z Bogom, kar moremo po naši veri doseči le po Jezusu Kristusu, ona preraja človeštvo, ona stira okove sužnosti, ona oklepa okol narodov vezi pobratimstva in ljubezni! Pač malokje se nahaja toliko nezmisli in fraz na eno mesto znesenih, kaker v navedeni pesmi!

Toda vgovarjalo se bo: pri pesnikih se ne sme vsaka beseda tako natančno jemati, znana «*licentia poetica*» marsikaj opravičuje. Poznam ta vgovor, tudi jaz znam pesnikom prizanašati — dokler so pesniki. A Schiller v omenjeni pesmi modruje, zgodovino nam hoče pisati ali recimo bolje: filzofijo zgodovine. S tega stališča ga sodim. Kristijan je Jezus Kristus luč in življenje; on nas preraja in povrača smotru, ki smo ga zgrešili, on je življenje. In ravno to nemški pesnik prezira prisvajajoč umetnosti, kar včinja le božja moč Kristusove milosti.

Take zmote so osodepolne, nasledki iz njih neprezirni. Mladina prevzeta od teh načel, začenja precenjevati vrednost znanosti in umetnosti, a vero in Boga zaničevati. Umetnosti in vede se ji zdijo kot nekake skrivnostne sile obdane z božanstvenim žarom, od božje postave neodvisne. Mladeničev, ki se v tem duhu vzgajajo, se polasčuje puhla ošabnost, ki prezira vse, kar je božjega, verskega. Komaj so okusili kako znanost, vže se jamejo smatrati za nekake odrešenike človeštva, katoliško cerkev pa začenjajo mrziti in sovražiti, ker podreja vede in umetnije božji avtoriteti. Taka načela delajo mladino nevbogljivo, vkljubovavno; predrzno, jo napolnjujejo s prazno, pogubno domišljavostjo in sanjarstvom. Omamljen po blestečih frazah se mladenič zamisli v puhle ideale ter se čedalje bolj oddaljujejo od naravne resničnosti, od življenja. Zazibavši se v zračne sanje zanemarija svoje dolžno-

sti, živi v praznih upih, ki se ne bodo nikdar vresničili. Da celó začne si v svoji nesreči domišljati vesoljno neskončno gorje («Welt-schmerz»); smatra za blago in vzvišeno, da sme stokati pod njegovo težo. Ko mu pa kasneje življenje pokaže svoje prozaično lice, ko svet pred-nj stopi sè svojimi zahtevami, tedaj še le britko skusi, kako neskončen propad zija mej življenjem in slovstvenim idealizmom. Le da pride to spoznanje navadno prekasno: brez jasnih načel, brez trdne volje, duševno vlenobljen, ne more premagati kontrasta, ampak obleži pod težo življenja. V svoji nesreči bo začel tožiti «vsodo», domišljal si bo vesoljno gorje (Weltschmerz), katerega žrtva je!

Da, puhlo idealstvo nemškega slovstva, nevpornost racionalističnih nazorov, dela mladino dovzetno za obupni, duha in srce moreći pesimizem. Schiller je gotovo Schopenhaurju prisnubil največ učencev. In žalibog, da je tudi naš Stritar se vpijanil z istim duhom nemškega idealizma, in tako popuhlil naše slovstvo ter možgane zmešal vže marsikateremu mladeniču slovenskemu.

Zdrav ostani.

Dr. Mahnič.

Strossmayer o namenu postnih okrožnic in o papeževih okrožnicah.

Željno pričakujejo vsako leto Hrvati postne okrožnice genialnega svojega vodnika in dobrotnika Strossmayerja, ki si zastonj išče vrstnika mej Jugoslovani. Tudi Slovenci, tesno zvezani s svojimi brati, zanimamo se za pisma djakovskega škofa, priča temu je več pisem, katera so deloma ali v cetoli objavili slovenski listi, omenim samo glasovite njegove okrožnice o sv. Cirilu in Metodu.

Z letošnjim svojim pismom pa je Strossmayer splel krono vsem svojim dosedanjim poslanicam. Izbral si je okrožnico Leona XIII o „prostosti,“ in jo pojasnjuje tako duhovito, vporablja na naše razmere avstrijske tako točno, da si boljše razprave v tem oziru ne moremo želeti. Liberalci, tudi slovenski, so hoteli večkrat djakovskega škofa odeti z nekim „liberalnim“ bliščem; ta okrožnica njegova, nekaka apoteoza krščanstva in posebe katoliške cerkve, priča, da je Strossmayer eden najodločnejših k a t o l i š k i h škofov avstrijskih, ki s pseudo-liberalizmom nima nič skupnega.

Ker nazori o prostosti odločivno vplivajo sè svojimi posle-

dicami tudi na javno življenje in ker vladika obrača svojo razpravo prav posebno na avstrijske razmere, ker brezozirno trga brezverskim liberalcem krinko raz glavo ter dokazuje, kako isti govoreč o svobodi teptajo z nogami svobodo verskega prepričanja, vesti, svobodo besede in tiska, ker z vso odločnostjo obsoja kot nezmisel pri nas veljavno „mejversko“ šolo, menim, da vstrežem Slovencem, ako v tem listu z ozirom na naše razmere sedaj spregovorim o vvodu te duhovite poslanice z opombo, da okrožnico samo načrtam v glavnih obrisih v prihodnjih zvezkih „Rimskega Katolika.“

Poslanica obsega 74 strani velike oblike in je vsestransko dovršena razprava, namenjena prav posebno razumništvu.

V vvodu svojem omenja tesne zveze, ki družijo škofa in vernike, katerim, kader le more, škof izroča svoje nauke, in pravi, da je ta tesna zveza posebne važnosti v sedanjih časih, ko živimo v izvanrednih okoliščinah in ko izvanredne nevarnosti preté sveti veri, duhovnikom, svetemu zakonu in zveličanju pravovernih. Tolažba je dobrim vernikom, da jim zagotovila vere in rešitve nihče na svetu vzeti ne more, dokler poslušajo glas svojih pastirjev. — Kako nespametno torej ravnajo oni slovenski liberalci, ki hočejo osrečiti Slovence s tem, da krhajo tesno zvezo mej škofi in verniki.

Povdarjajoč namen postnih okrožnic opomina katoličane, da naj posveté ta čas pokori in premišljevanju trpljenja Gospodovega ter povdarja potrebo spovedi za vsacega, posebno jo še priporoča razumnikom. „U ime svete pokore i spasa (zveličanja) našega prostrti nam se je i izprojediti nam se je pred čovjekom, u kom moć Izusova i vlast ključeva, to jest smrti i života, počiva.“ Glejmo, kliče svečenikom, da skrivnost svete pokore sveto, ozbiljno in plodovito vršimo; od nikoder nam ni toliko koristi za naš narod, kakor odtod. Torej donaša narodu po besedah Strossmayerjevih spoved največo korist; ali ni torej žalostno, da „Narod“ v imenu narodnosti ravno sé spovedjo straši pred svetom ter s tem omajuje zaupanje do te skrivnosti posebno pri razumnikih? Nauk Strossmayerjev se drugače glasi. Gledajmo, pravi, da se tomu (spovedi) svetomu i za spas naš i napredak naš neodoljivemu (neizogibnemu) običaju i ugledniji naš sviet privikne. Recimo jim, da smo svi bez razlike grješnici i da je onaj, koji misli, da nije grješnik i da pokore netreba, upravo najveći grješnik, jerbo (ker) samoga sebe vara i po slabosti svojoj v živo se oprjeku (nasprotje) sa Bogom i spasom svojim stavlja. Recimo jim: jedan je Bog, jedan Jesus, jedna sveta vjera i istina, jedna smrt in jedan sud, a po tomu svemu jedan je samo put za sve nas bez razlike, koji k životu a spasu vodi, a to je put križa i pokore naše. Prav posebno, pravi vladika, ji to potrebno v naši mlačni in versko vnemarni dobi; nima ga, nadaljuje vladika, lepšega Boga in poštemu

sveto milejšega na svetu prizora, kaker gledati odličnega, učnega in slavnega moža, kako je zbral okoli sebe svojo družino in kako hiti v cerkev božjo, da se javno in pred celim svetom spové in da v sv. križi, pokori in v sv. obhajilu prejme zagotovilo, da hoče vsikdar po Bogu, po sveti veri in po svojem stanu živeti, in da se nikoli in za nobeno ceno ne dá odvrniti od svoje dolžnosti. In temu dostavi škof važne besede: U tom, i u tom jedino stoji zalog i jamstvo one postojanosti, one značajnosti, one odločnosti in možatosti, za kojom današnji svet čestokrat zaman vziše.

Da tudi pri nas Slovencih mej vplivnimi možmi pogrešamo one odločnosti in postavnosti, krivo je torej preomahljivo versko prepričanje, krivo je, ker se sramujejo očitno pred svetom vršiti svoje verske dolžnosti, ki so pač katoličanu iz prepričanja največi ponos. Tu gre, pravi škof, za vstajenje in večno življenje ali pa za smrt in večno pogubljenje. On pa, ki v roki svoji nosi življenje in smrt, nam pravi: „Kdor bo mene spoznal pred svetom, njega bom tudi jaz priznal pred večnim Očetom svojim; kdor bo pa mene zatajil pred svetom, njega bom tudi jaz zatajil pred Očetom, ki je v nebesih.“ Tako govori večna Resnica, zoper to ni vgovora nobenega!

Po teh besedah preide Strossmayer k okrožnicam Leona XIII.

* *

Leon XIII. govori v svojih okrožnicah vsemu krščanskemu svetu, da ga podučí in izmiri z materjo cerkvijo in nje svetim naukom, da ga enkrat za vselej odvrne od njegovih zmot in predsodkov, in da mu pokaže gotovo in varno pot k pravi prosveti in sreči, posebno pa k pravi svobodi in miru. O tem pravi bistveno Strossmayer: Ne morem se dovolj načuditi Leonu XIII, kader si sv. Očeta ogledujem od te strani. On je res naši dobi poseben dar božji. Njegov krasni, sveti, vzvišeni in v srce segajoči nauk tako odgovarja silam in potrebam današnjega časa, da je očividno navdihovan po sv. Duhu. Zdi se, kaker da bi sedanjemu klicu in vpitju cele zemlje nebesa sama odgovarjala po prekrasnih okrožnicah Leona XIII. Tem njegovim okrožnicam pritrjuje in se jim čudi ves svet, tudi oni, ki živé zunaj cerkve. Hvala in slava, ki od te strani doni sv. Očetu, ni le hvala in slava cele cerkve, marveč kot prorok napoveduje že ono slavo in hvalo, katera bo brez dvoma v delež Leonu XIII, kader ga cerkev božja svečano pridruži slavnim učiteljem svojim: Atanaziju, Avgustinu in sv. Tomi Akvinskemu. Sv. Oče, pravi vladika bosensko-sremski, mi je bil toliko milostljiv, da mi je, ko sem bival zadnjikrat v Rimu, podaril svoje krasno delo, svoje okrožnice, zbrane v dveh velikih, krasnih zvezkih. Nekdaj so poleg sv. pisma tudi

„Summo“ Tome Akvinskega v cerkvenih zborih pokladali na govorniško stolicu in s tem nekako naznanjali, da bodi vsaki govornik v zboru razen z duhom sv. pisma in cerkvene tradicije, nadahnen tudi z duhom Tom. Akvinatove Summae, ako hoče zadostiti svoji sveti nalogi. Tudi jaz sem istih misli najnovejši dar sv. Očeta v svoji knjižnici postavil precej zraven sv. pisma; in kader mi pogled po današnjem svetu dušo preveč krči, stiska, raztužuje in v nekako zdvojnost zavaja, tedaj za svetim pismom prečitam to ali ono okrožnico ter se s tem hitro okrepim, potolažim in za nove boje pripravim, ki se v interesu apostolskega poklica morajo bojevati sè sedanjim svetom.

Po mojem prepričanju bi moral to delo (Leonove okrožnice) hraniti v svoji knjižnici vsaki državnik in pravnik in za sv. pismom večkrat brati in premišljevati, da se prepriča, kako je vse, kar se navaja proti krščanstvu in proti katoliški cerkvi, sama gola zmeta in predsodek, večkrat pa tudi sama zloba in zavist; da je le ono gotovo in nedvomno pravo, kar se vjema z večno besedo božjo in z neprestanim naukom sv. cerkve, da ima pravo v Bogu svoj izvir in svoj koren in da le to pravo služi napredku, miru, svobodi in slavi držav in narodov.

V vrsti krasnih okrožnic Leonovih je ena lepša in znamenitejša od druge. Omenimo naj tukaj samo tri. Prva začenja se z besedo „Diuturnum“ in ta določuje natanko krščanski pojem in večni izvor vsake državne in politiške oblasti, druga „Immortalis“ razjasnjuje krščanski sostav ali vstav države in ob enem naravo razmere mej cerkvijo in državo, mej državno in cerkveno družbo; tretja „Libertas“ izpolnjuje prešnji okrožnici ter prekrasno in prejasno razlaga krščanski pojem o svobodi, po kateri človeštvo v državi in družbi toliko teži, a pogosto po težkih mukah in dolgotrajnih borbah najde prazen sèn namesti resnice in grdo prevaro namesti zlate prostosti.

Te tri okrožnice so krasna trilogija, v kateri se duhovito in točno razpravljajo vprašanja, ki najbolj zanimajo sedanji svet ter ga ločijo v razne stranke, vprašanja o večnem izvoru in namenu vsake moči in oblasti; o sostavu in vstavu držav in društev ter o njih namenu; o naravi, izviru, pogoji in zadnjem namenu vsake svobode. V razlaganji in dokazovanji vlada v teh okrožnicah tolika temeljitost in jasnost, da se jima nikdo ne more vstavljati, ako je sploh še zdravega razuma. Sv. Oče deluje v teh okrožnicah posebno zato, da se razprše one tmnine, s katerimi so odele katoliško cerkev posebno od 16. stoletja zmote, predsodki, zloba in zavist, da se spozna, da sveta vera Jezusova in nauk svete cerkve zopet v prvotni svoji luči posije vsemu svetu, da vse javne razmere društva in države prešine, oplemeni, povzdigne in posveti.

Ali bode pač sv. Oče kaj dosegel sè svojimi okrožnicami? Gotovo pri onih, ki so dobre volje in ki se morejo povzdigniti

nad svoje strasti in predsodke; pri trdovratnih, strastem in predsodkom vdanih seveda nič ne doseže, saj so se zakrknenci vstavljali celó Jezusu samemu. Učeni svet spozna iz teh pisem, da je v Jezusu in njegovi cerkvi večni izvir in edino zagotovilo vsaki svobodi, vsemu pravu, vsakemu napredku, da je v katoliški cerkvi edino zdravilo vsem ranam, na katerih boleha in vmira današnja človeška družba.

Kar se tiče posebe papeževe okrožnice o svobodi, o kateri govori v svoji poslanici Strossmayer, opomniti treba, da je dovršena na vse strani. Vzvišene misli in namere te krasne okrožnice so veleumni in dovršeni razvitek krščanske filozofije sv. Tome Akvinskega, in latinski jezik, v katerem je pisana, pravi vladika, je tako klasičen, da se ti zdi kakor bi čital Tacita ali Salusta. Strossmayer si šteje v dolžnost, to okrožnico svojim rojakom pojasnjevati, ker sv. Oče škofom pravi: da bo vse to, častiti bratje, kar smo po razumu in veri, po apostolski tradiciji naši razpravljali, mnogim koristno, pričakujemo od pomoči, s katero bode te vi podpirali naše delo. Vladika želi, da ta okrožnica pripomore, naj se svet otrese svojih dosedanjih zmot in predsodkov, ter da se v zasebnem in javnem življenju radovoljno podvrže vrhovnemu pastirju in namestniku Kristusovemu.

O Hrvatih pravi vladika: Ljudstvo naše je dobro in pravoverno, dal Bog, da vedno tako ostane. Tudi naš učeni svet je dobre volje, tega ne moremo tajiti, toda ker premalo pozna krščanstvo in katoliško cerkev, vodijo ga za seboj ljuti sovražniki sv. evangelija, ki bi radi Jezusa in njegov sveti zakon najprvo pregnali iz src posameznih ljudi, potem iz družin, iz držav, iz človeške družbe, da bi s tem ves svet spravili pod hudi jarem svojih sebičnih in krivičnih namenov. Zato bi jaz svetoval našim učenjakom, pravi Strossmayer, da bi se v javnih stvareh, ki globoko segajo v sveto vero, v družinsko in javno življenje, natanko podučili s čitanjem dotičnih del, posebno pa da se privadijo brati sveto pismo in okrožnice papeževe. Za življenje in delovanje njihovo bo to neizmerne koristi. Naj bi si ta nauk zapomnili tudi slovenski razumniki in ga spolnjevali — Slovencem vremena bi se gotovo zjasnila!

A. Kalan.

LISTEK.

Iz dnevnika Štefana Hodulje.

V postu spisal za post

Tone od Kala.

V. list.

Od tistega časa sem se pač skrbno ogibal vsake poti, ki bi me znala pripeljati pod Kraško goro.

Sploh se je razneslo po deželi, kako poreden da sem. Marsikatera pest se je vže na skrivšem proti meni krčila, in dobrohotni prijatelji so mi prerokovali, da, ako se ne spametim, me bo konec ali pod kraškimi kamenjem ali pa pod Kraško goro — v Ipavi.

Prišla je jesen in zima

Dolg pust je bil. Čeravno me ni vleklo več k veseliciam, vendar me je narodna reč živo zanimala. Zato sem tudi pridno prebiral slovenske liste. Na pust pa se je pričelo po čitavnicah kaj živahno gibanje. Vsak teden je prinesel domači tednik celo vrsto vabil na „narodno veselico“ tu in tam; vspeored se je končaval povsod: „plesna zabava“; pri drugih pa je obsegal eno samo točko, ki se je glasila: „narodni ples“. Kaj pridno se je vrtel narodni svet. Nekdo mi je zatrjeval, da nekatere čitavnice spé celo leto, le o postu se zdramijo, da malo poskočijo, potem pa se spet vležejo, k desetmesečnemu počitku; sploh da ima pust do čitavnic in narodnega gibanja po deželi posebno moč.

V postu so se pa obirale pustne kosti, sledili so dopisi sè vseh strani, katere so vredniki razpečavali noter do velike noči. Tako je nekdo pisal iz Tevč: „Nismo še vmrli, gospod vrednik! To smo pač vsemu svetu sijajno pokazali na tolsto nedeljo. Potem, ko smo se zjutra klobas najeli, smo zvečer pridno zalivali. Od blizo in daleč nas je pohodilo veliko odličnih gostov. Nedosežna narodna banda spod Kraške gore svirala je z navadno izbornostjo in podužigala pete vrlim našim fantom in dekličem. Toda ne le, da smo se izvrstno zabavali do belega dne, ampak pri banketu se je tudi nabrala lepa svotica 2 for. 20 kr. kot donesek za spomenik vrnornemu rodoljubu, „očetu čitavnic,“ katerega življenje in smrt

nam ostane na veke vzor največe ljubezni in požrtvovavnosti za narod in domovino.“¹⁾)

Zadnje tedne v postu pa so kaj pridno prihajali vojaki „na kmete“, marsikatera krava je s praznim želodcem mukala po cesti proti A. in G., kjer je stanovala „davkarska“ gospoda; kotli so romali v županovo pisarnico itd. Sploh pa so hoteli reči, da je vse to bilo deloma v zvezi z dolgim pustom.

* *

Mesto se mi ni moglo nikdar posebno prikupiti. Od tistih časov, ko sem študiral, sem bil le enkrat tam.

Zdaj pa je bilo marsikaj, kar me je mikalo v mesto. Govorilo se je o tem in onem, kar ni bilo nekdanj, o prezidavanji, o olepšavanji itd. Nad vse zanimivo pa se mi je zdelo, kar sem slišal o novem višem izobraževališči za ženske.

Na ženske! Tudi te pridejo zdaj na vrsto! Kje hudirja so bile tako dolgo skrite!

Jaz — da se prav odkrito spovem — jim nisem bil nikdar preveč naklonjen. Ne vem zakaj. Quod natura non dedit.... Ali kaj sem hotel reči?! Ne, ne bojim se, tudi če mi oči izkljujejo, povem odkrito in brez ovinkov: kar se tiče žensk, je bilo vedno in vselej moje trdno prepričanje, da bi se jim jeziki vsaj za tretji del prirezali in bi jih vse doma pozaprli moj štiri zidove in jim glavo vklenili v natvezavnico, da bi se ne mogla nobena dvanajst mesecev ozreti ne na levo ne na desno. To bi bil moj prvi in najnujniši predlog, ko bi imel govoriti na kakem taboru.

Toda to „više izobraževališče“ ni mi dalo spati. Vzdignil sem se in po dolgem potovanji prišel v mesto. Najti sem hotel izobraževališče sam. Hoduljil sem, kamer me je nesla dobra sreča. Kar glej, vgleдам tu nežno postavico Evinega spola, drobne stopinjice, lahek klobuček na glavici, lasci po ramenih.... Le ena reč mi je ostala vganljiva: v roki pod levo pazduho je nesla lesen — ploh! Premisli, v kako zadrego me je to spravilo! Kako rešiti to vganjko? Taka nežna, zlata stvarica — vender ne gre prat cunj!? Ne, sem si mislil, perica ne more biti; ampak če je sploh katera v mestu z višega izobraževališča, mora biti ta; poglej no idealen obrazek, in pa tisto globoko, zamišljeno oko! Sklenil sem iti za njo, zatrdno prepričan, da v kratkem pridem do zaželenega konca.

Nisem se motil. Za nekaj korakov naprej se ji pridružijo tri druge nič manj lične gospodičine — brez ploha. Pač pa so pod pazdulo vlačile po deset ali več knjig.

„O Mimica, Katica, ste brale zadnjo številko „Zvonovo“? To je za nas. Vender se je začel moški svet ozirati za nami. Ženska

¹⁾ Bil je to dr. L. . . . ., apostat, ki je končal kot samomorivec. — Op. vred.

je poklicana, da prevzame v naših časih vlogo, ki so je imeli doslej moški.“

„O „Zvon“ prav rad razpravlja o ženskah. Saj ti je znan spis „o zgodovinskih ženah“. Dokazano je pač jasno, da tudi v preteklih časih je bilo veliko žensk, ki so v vsakem oziru se odlikovale pred moškimi. Le razmere so nam bile doslej neugodne.“

„Da, da, ravno to sem vam hotela povedati. Čujte, kako nas spodbuja „Zvon“: „Naj se spominjajo (to smo namreč me, prihodnje pisateljice), da posebno slovanske tovarišice posebno v svojem največem plemenu pogumno tekmujejo z moškimi na najvišjih stopinjah mišljenja. Pri njih naj pogum zajemljejo.“

„To so ruske učenjakinje“

„Je res, da na Ruskem se gospodičine vpisujejo na vseučiliščih?“

„Res; in dosejajo kaker moški doktorat iz medicine, iz prava, iz filozofije itd. Nastavljajo se po javnih službah. Od leta do leta raste njih število. Upamo, da v kratkem času izpodrinejo moške. In potem pride vendar enkrat vrsta na nas. Gospodarilo bo krilo in hlače bodo hlapčevale.“

„Mi bomo vse radikalno pre naredile.“

„Da, čedalje bolj razumevam, da prihodnost je ženska. Če se ne motim, piše nekje Stritar: odslej mora nastopiti srce svoje kraljestvo. Kraljestvo srca je pa žensko. Mrzli razum moški je vladal do zdaj. Zdaj treba, da mi ogrevamo zamrzelo zemljo?“

„Pa filozofije se bomo vendar še učile?“

„Toda mi vstarimo si filozofijo popolnoma novo — to bo filozofija srca.“

„Kako se bomo pa imenovali, ko dosežemo doktorat iz filozofije?“

„No, kako? Doktorice filozofije, kaker so moški bili do zdaj doktorji.“

„Če pa katera znajde novo filozofično sistemo? ali spiše epohalnih filozofičnih del?“

„Zvala se bo „filozofovka“, ali če hočemo čisto slovenski: „modrijanka“, tudi „modroslovka“.

„Toda priznati moram, Katica, da te besede se mi zdé povsem nove; jaz sem vže po vseh slovarjih iskala enakih primernih izrazov, a našla nisem nikjer nič. Jaz vidim povsod zaroto moško proti našemu spolu. Moški nas prezirajo, govoré in pišejo, kaker da bi nas ne bilo. Jim bomo vže še pokazale.“

„Žalostno to, a jaz menim, da takih besed sploh šloveški govor še nima, kar pa spričuje da do naših časov ni še bilo na svetu žensk, ki bi se z moškimi potegovale za doktorat in druga viša dostojanstva. Do kaj takega se jim je pot zapirala. Toda srednjeveški časi so pri kraji — in zdaj....“

„In zdaj hočemo z moškimi pisateljvati, pesnikovati, politikovati, in karkoli je drugih enakih — kovati. V eni točki jim ne odjenjamo!“

„Toda jaz mislim, da tudi moški sami vže spoznavajo krivico, katera se nam je do zdaj godila. Vse kaže, da hočejo kapitulirati. Klanjajo se nam. Čujte no, da vam berem: „Zmožnosti imajo ženske, sposobijo se lahko. Takta imajo dovolj, da prave potrebe narodove vganejo.“ Da celó: „Ženske pisateljice imajo več takta, kakor moški.“ Zapomnite si dobro: to pišejo moški o nas. Hoj, hoj, živela ženska prihodnost!“

„Živela!“

„Tudi sv. pismo nam odpirajo. Čujte no, kako nam razlaga „Ivan z Vrha“ v „Zvonu“ Mojzesove besede: „Ljubeznjiva gospica! Vstreči hočem Vaši želji in razlagati sv. pismo.... Vkazali ste mi, naj Vam kaj pišem o porodu naše zemlje.“ itd. Ta ljubeznjivost, ta naklonjenost, kdo bi se je ne veselil?“

„Pa tudi pesniki čedalje bolj za nami obračajo oči. Slovenke imamo posebno srečo. Naš prvi pesnik, naš Prešeren, naredil nas je nevmrljive. On je eden tistih veleumov, ki so najgloboče zrlí v naše žensko srce. Lahko smo ponosne. Prešereu nam je zagotovil gospodstvo nad moškimi; podjarmil nam je vže marsikaterega moškega. — Slava Prešernu!“

„Kaj bi govorile le o Prešernu?! Pa Schiller, pa Göthe, in Heine, in Petrarca? Brez nas sploh ni poezije. Mi smo vse navdihnile, kar ima človeštvo najvišega, najbolj idealnega. To je priznal prvak nemških pesnikov sam, namreč Göthe, pevajoč:

„Večna ženstva moč
Dviga vas kvišku.“

„Mimica, Katica in vse mi, zavežimo se slovesno, da se hočemo vedno in vselej zavedati visokega poklica svojega, da hočemo vse svoje moči posvetiti najvišim idealom ter junaško in vstrajno vresničevati upe, ki jih o nas goji vesoljno človeštvo, ki jih.... Glej, Glej, Mimica, Marička ima nov klobuk! kako fletno ji stoji! Le roža na strani je prerudeča.“

„Pa počesala se ni prav za tak klobuk. Lasje so previsoko nabrani in zakriti; žal, tako lepa kostanjevka!“

„Kako se vam zdi krilo? Nazadek je vender preobilen. Podpetki so pa tako tenki in visoki. To se ne vjema.“

„Glejte, glejte, glejte, kaj pa vidim še.... prstan! Da ga ni dobila od....! Začnjokrat sta v P. do konca vkup plesala.“

„Kaj pa veš, kaj veš še?“

„Še, še.. Psst! tiho! Povem vam, pa naj ostane mej nami. Veste, kaj vam povem?... B. je še o veliki noči mislil na bogoslovje. A Marička, koketica, ga je omrežila in zdaj, zdaj... No, res nima še mature v žepu... pa, pa...“

„Kaj pa misli študirati?“

„Medicino.“

„Dolg študij. Tu bo čakanja! Ne, medicinca pa ne, kar se mene tiče!“

„Kaj pa, če bi tudi ona izbrala si medicino? V Tigrur na Švicarsko gresta oba, tam se bosta videla vsak dan. Koliko Rusinje medicinic je tam!“

V te pogovore ves zamaknjen nisem vedel, kako in kod sem prišel pred „više žensko izobraževališče.“ Moje stavbarske vednosti ne segajo tako daleč, da bi mogel dostojno opisati vseučilišče slovenskih Ev. Ko bi jim ne pogodil, našpičile bi proti meni vže tako špičaste jezike in... Bilo je brez dvojbe najdraže poslopje v mestu in v deželi.

Kaker bečele v panj frlele so čez precej prostoren trg v muzino svetišče, čivkaje, žlobodraje.

Ura odbije osem. Pozvoni. V dveh minutah zavlada po vežah višega izobraževališča grobna tišina, kaker v Olimpu, ko Zeus vstane v zboru bogov.

Jaz jo krenem kar noter na dvorišče in sedem na dolgo klop, ki je stala ob zidu. Meni nasproti je bila učivnica; okna so odprta, jasno in razločno slišim glas učiteljev. Ne vem, kateri razred je bil.

Prvo uro je matematika. Zal, da ni moj spomin nikdar bil zanesljiv za matematične resnice. Zvenelo mi je na ušesa, kar sem nekdanj v šoli slišal o enačbah, o obrestnih računih, alegacijah, o analitiki itd.

Drugo uro se obrača govor na filozofično stran.

Učitelj: „Gospodičina M., bi znali določiti, kaj je značaj?“

Gospodičina M: „Značaj je podrejevanje, značaj je podrejevanje, podrejevanje neznanega pod znano, starega pod novo, osebk pod povedek.“

Učitelj: „Pazite; kar pravite, je na 52. strani; moje vprašanje pa stoji na strani 55. na sredi.“

Gospodičina M: „Značaj je potemtakem popolna doslednost vsega hotenja in delovanja z njegovim podrejenjem pod praktična vodila in teh spet pod katero najviše praktično vodilo... vodilo.“

Učitelj: „Kaj pa so praktična vodila?“

Gospodičina M: „Praktična vodila so tedaj nič kaker primerjajoče pomisli za določene voljine obsežke.“

Učitelj: „Kje značaj dozarja in se vtrjuje?“

Gospodičina M: „V šoli življenja. V ti šoli značaj dozarja po vgodnih zunanjih in notranjih razmerah po tem kaker se kristalizacijska presnova praktičnih pravil vrši v ozračji družbe.“

Učitelj: „Katero je najviše praktično vodilo?“

Gospodičina M: „Najviše praktično vodilo, najviše praktično vodilo je torej, je torej... Deluj tako, da si tvoje delovanje drugi vzamejo za vodilo svojem delovanju.“

Učitelj: „Kako mora biti delovanje?“

Gospodičina M: „Nravstveno.“

Učitelj: „Kdaj je npravstveno?“

Gospodičina M: „Ako delujemo zaradi dobrega samega na

sebi. K pojmu enega in drugega tiče tedaj, da mora biti nemo-tivirano.“

Učitelj: „Kako bi rekli to čisto slovenski?“

Gospodičina M: „Da mora biti... biti... brezmotoviljeno!“

Učitelj: „O ženske ste res le za — motovilo! Rekel sem vam vže tolikokrat, da brez motiva je isto kar brez nagibka. Delati moramo edino za to, ker dobro je dobro, ker je človeško, ker tako hočemo. Nagibati nas ne sme niti ozir na plačilo, niti strah pred kaznijo, niti... kaj še?“

Gospodičina M: „Niti nebesa niti pekel, niti Bog niti hudič, kaker nam v glavo zabivajo duhovni.“

Učitelj (naglo in jezno): „Kaj pa zahajate na verske polje? Filozofije se učimo, ne katekizma. Vedite, da ste v šoli, ne v cerkvi. Strogo prepovem, da se nimate nikdar več spuščati v predmete, ki ne spadajo v učni načrt. Povejte, kako imenujemo take, ki delajo zarad plačila ali iz strahu pred kaznijo?“

Gospodičina M: „Sebičneže, filozofiški: egoá.“

Učitelj: „Kaj hočete reči z „egoá“? Od kod ste vzeli to besedo?“

Gospodičina M: „Francoska beseda, ki se piše: egoist!“

Učitelj: „Hočete več vedeti, kaker ste se učili. To ni francoska, ampak grška beseda, in se izgovarja: egoist. Kdaj je živelo največ npravstvenih egoistov?“

Gospodičina M: „V srednjem veku.“

Učitelj: „Zakaj?“

Gospodičina M: „Zato, ker je bilo največ bigotstva. Tega se moramo otresti, da bomo npravstveno delovali, in se dali prešiniti od čiste humanitete. Kategorični imperativ največega filozofa vseh časov nas mora narediti avtonomne. Čista racijonaluost brez vsake dogmatične primesi nas edino sposoblja delovati v prospeh permanentno, indefektivno napredujočega človeštva.“

Učitelj: „Kaj pa mi“... (Zvonov glas prebije stavek na sredi)...

Tretjo uro — slovensčina.

Učitelj jim je prinesel pismeno nalogo. Polagoma jim razdaje knjižice pri vsaki kaj opomnivši.

Najboljše je izdelala gospodičina Katica. Brati mora vzgledno nalogo pred šolo:

„Česa se morajo slovenske hčerke učiti in kako izobrazevati, da spolnijo upe matere Slovenije?“

Prvi pogoj duševni veličini je samozavest in iz te izvirajoči ponos. Ženski spol se do zdaj ni še zavedal, ker je pogrešal sredstva, ki more edino k temu privedi: više znanstvene in filozofične izobrazbe. Tedaj se ni čuditi, da je ženska zaostala za moškim in ni mogla reševati naloge, katero jim je narava odločila v društvu. To preziranje ženskega elementa se dandanes strašno maščuje. Moštvo je hotelo samo gospodovati; zato je vse naše javno življenje zamrznilo, narodi se črtijo, čustvo bratstva in ljubezni izvmira.

Večno oživljajočim in ogrevajočim žarkom ženstva se je človeštvo odtegovalo; tako daleč je segala moška zagrizenost proti ženstvu, da se je na večno sramoto človeštva iznašel celibat! Moški celibat je tudi ženske gnal v samostan, ali pa v — učiteljski stan pod jarmom — devištva!

Odkar so se pa v francoski revoluciji oklicale človeške pravice, je napočila tudi nam zarja rešivnega dne.

Vstajamo, ne v maščevanje, ne na vojsko, ne, mir oznanjamo, ljubezen!

I ti, mila Slovenija, steguješ roke proti nam. Sinovi se ti izneverjajo. Na Dunaji, v Gradci jim srce ohlaja severna zima. Vračajo se — in te ne poznajo več. Le v naših srcih še tli iskra ljubezni in vdanosti. Tvoje hčerke vstajajo, premočen je plamen, da bi ga mogle držati v srci.

Da, narodno, više izobraženo ženstvo je Sloveniji edina rešitev; narodno ženstvo je pa tudi prvi pogoj, najkrepkejši voj čvrstemu razvijanju pravega narodnega čustva po mili naši domovini.

Ta narodna viša izobraženost se je doslej zanemarjala. Imeli smo sicer po naših mestih dekliskih šol po samostanih. Toda po takih se dekleta vzgojujejo najprej v verskem duhu; potem je samostan prostor od sveta ločen, katerega prebivavci se za ostali svet nič ne brigajo, katerim je le za nebesa, ne pa za posvetne reči.

Prva zasluga za oproščenje slovenskega ženstva iz samostanske sužnosti gre našim najizbornejšim leposlovnim pisateljem, ki od Prešerna pričeni pa do današnjih jednako vsi naglašajo veliko, da, velikansko potrebo narodno čutečega ženstva, in da bi je pridobili in ohranili našemu narodu, pišejo ravno oni v prvi vrsti. Vsa čast jim za to!

Krona v pridobitev inteligentnega, ponosno narodnega ženstva pa se je postavila z višim dekliskim izobraževališčem, v katerem se smemo mi, krasotice slovenske, vzgojevati v popolnoma narodnem zmislu. Upamo, da v kratkem nam Slovenija sezida vseučilišče in akademijo znanosti.

Toda kaker kliče nas, pred vsemi izvoljene, napredek in domovina v razširjanje najviših idej, kaker nam nalaga poklic učiti se filozofije, kemije, medicine, estetike, tako se morajo poleg višega izobraževališča po Sloveniji vstanoviti tudi gospodarski dekliski zavodi. V te bi zahajale hčerke večih posestnikov, tu bi se seveda pred vsem navzemale narodnega ponosa, drugič podučevale se v gospodinjskih strokah: v perilstvu, v kuhanji, v kravarstvu in mlekarkstvu, v kuretninstvu, v čebelarstvu. Tudi o reji prešičev in najkoristnejši rabi prešičevine bi se jim moralo razlagati. Koliko slabe, puste, kaker les trde, strašansko pe dimu dišeče prešičevine se po Slovenskem ne povzije! Eden glavnih predmetov bi moralo biti racijonalno pridelovanje cvetic. Da je na kmetih, bodisi na oknu, bodisi na vrtu, cvetice kaj lepo videti, ni treba še le pojasnjevati. Cvetice na kmetih imajo poseben pomen: „Lepe cvetice na oknu,

osobito lepi nagelčki, so znamenje lepega dekleta v hiši.“ Tako je. Ali nahaja se, žal, tudi takih kmetiških gospodarstev na Slovenskem, v katerih nima dekleta niti najmanjše cvetičice, da bi jo mogla komu podariti!...“

Ni treba pač omenjati, da je gospodičina Katica prebravši nalogo, žela še posebno ustno pohvalo od učitelja.

Po šoli je bila telovadba.... Slišal sem celó, da se snuje „sokolska“ podružnica — za ženske....

Jaz sem šel.

Ponočni zbor. *)

V spavnici gospoda Ben Saruka na Gradišči je bilo na steni obešeno velikansko zrcalo; segalo je malo da ne do tal in slonelo od zdolej na lesenem, na polovico pozlačenem podnožji. Ben Saruk se je tu navadno opravljal in lišpal. Kdor je pa zrcalo malo od zida odmaknil in prizdignil, ter po naključji morda lahkotno ob zid zadel, je iz votlega zvoka kmalo zapazil, da tam zid ne more biti kamenit; in res, trebalo je le še enkrat krepko butniti in odprla so se v zidu tanka lesena vrata, ki so bila prav tako pobarvana, kakor drugo sobino zidovje. Stopivšega skozi ta vrata peljalo je kakih petnajst stopnic navzdol; pred zadnjo zadela ti je noga, ako ne prej nos, ob druga črna železna vrata. In ako si tudi ta zgoraj, zdolaj in na sredi s tremi ključi odklenil, stopil si po treh stopnicah v nizko štirivoglato izbo, katere črnih sten le eden sam žarek ni razsvitljeval. Le tam od spred ti je včasih nasproti zapihljalo nekaj mrzle sape, in ti vroče čelo hladilo; in ako si nataučniše gledal, zatipal si proti vrhu izhodne stene okroglo luknjo, kar da bi glavo vtaknil; to te je podučilo, da tod mora biti speljan dušnik, po katerem dohaja čist zrak bivajočim v tem podzemeljskem stanu.

Drugi večer potem ko je Pij VI. iz Gorice odpotoval na Dunaj, najdemo tu notri okoli okrogle mize zbrane naše tri znanke, Ben Saruka, Kazanovskega in gospoda Luko od Volkov; tudi še

*) Vže spet podajemo častitim bravcem v zabavo in poduk poglavje iz izvirnega romana „Zadnji samotar.“ Junaka Kazanovski in Ben Saruk sta vže znana. (Glej II. in III. štev. „R. K.“) Gospod Luka je župnik pri Volkih, ki so za dobe Jožefa II spadali še pod Goriško nadškofijo, zdaj pa so pod Ljubljano; tudi on je zgodovinska oseba. Vekoslav Vigenjski je v romanu glavni junak, sin bogatih slovenskih starišev, znanstveno vzgojen, mož zdravih krščanskih nazorov, ki povsod razkriva in preprečuje nepoštene nakane frama-sonov in židov.

dve drugi moški postavi se viditi v družbi, eden viši, drugi niži, kaker so sploh ljudje, sicer pa oba lepo rejena. Nad mizo visi z nad stropa svetivnica.

Vsakega opazovavca pozornost bi pa gotovo pred drugimi ná-se obrnil Ben Saruk, ki se je ob zidu sedeč ravnokar na levo stran raztegnil po klopi in z laktjo vprl na žakelj, ki mu ga vidimo ob strani; ko se nasloni na platneni tovor, žakljeva vsebina čudno zarožlja in koj se je lahko spoznalo, da tu noter mora biti vse kaj drugega, kaker moka ali pšenica.

«Deti si ga moraš za podzglavje, brate Ben Saruk,» oglasi se gosp. Luka, «potem boš sladko spal, še slajše sanjal.»

«Vse pridelek poštene kupčije; le dobro umeti je treba stvar,» odgovarja Ben Saruk, brke ponosno vihaje.

«Koliko tisoč pa bi znalo biti vsega skupaj?» vpraša eden, manjši od nam neznanih zborovavcev.

«Dvajset tisoč in kar bo čez,» odgovarja Ben Saruk, «vse trud enega tedna; a vsaj za deset tisoč škodoval me je nekdo. Vdari me Jehova, ako se ne maščujem!»

«In ta je?» vpraša drugi izmej naših dveh tujcev.

«Tu doli je blizo, menih na Vignji, jezuitska zalega,» odgovarja Ben Saruk, s pestmi žugajoč proti Vignju. «On nam je tako izvrstno nastavljene reči zmedel. Ima nos, s katerim vse izvoha, boljši, kaker vsak lovski pes. Še zadnjo uro pred odhodom papeževim, ko so nam opravila tako dobro izpod rok šla, kaj nam je napravil? Celó Gorico našuntal je na nas, da so nas lovili do Geta, jaz sem vrata pred njim zaprl. Še več. Ko je izvohal, da tiskamo brošure proti papežu, kaj si je umislil? Šel je in po svojem opravniku pokupil čez polovico za razprodajo namenjenih tiskovin in knjižic in jih dal — sežgat. Ko je bil čas prodajati, ni bilo kaj. Le po mestu smo jih nekaj razprodali, na deželo ni bilo mogoče poslati nič. In ali ni one dni pred prihodom papeževim vsak dan popoldne jahal v okolico, po vaseh ljudi zbiral, ter jih spodbujal, naj vsi pridejo poklonit se papežu v Gorico; tudi jih je podučeval, kako se imajo vesti; po tem takem se vé, da nam ni bilo mogoče veliko bloditi, izvzemši malo krika, ki smo ga provzročili po mestu, katerega smo pa morali slano plačati. Sploh se ima papež Vekoslavu veliko zahvaliti za sijajni sprejem; ako je pravičen, ga bo proglasil za svetnika in ga vvrstil v litanije tje vmes mej sv. Antona in Dominika in potem bomo klicali: sv. Vekoslav, menih Vigenjski, za nas Boga prosí! Tako je s tem prokletim molkarjem, častitljivi bratje!» končuje Ben Menahem srdito, da mu že od same jeze glas zaostaja.

«O tem Vekoslavu z Vignja,» oglasi se Kazanovski, «imam vže več poročil, najbolj zagrizen mej vsemi rimskimi fanatiki mora biti. Poglejmo!»

Pri tej priči privleče izpod sukaje črno kujigo, ter začne preobračati liste in prebirati. Bere:

«Vekoslav z Vignja je ovajen, da je vedno nasprotoval komisarju Geravsu v Štanjelu pri izvršitvi novih postav in ljudstvo šuntal.

Vekoslav z Vignja, kaker mi je došla vest iz Rima, je v papeževem vradnem listu prijavil več člankov, v katerih tendenciozno ocenja najnovejše pre naredbe v cesarstvu; lažljivo in obrekovavno daje rečem nevarno obličje in sumniči posebno vnanje prišlece, da so vseh zmešnjav krivi, prerokuje Avstriji propad.

Vekoslav z Vignja je tretjič ovajen, da je pred dvema tednoma pred zbranim občinstvom nekje v Gorici svaril pred novima društvoma, kateri smo osnovali pri «Odkritosrčnosti.»¹⁾

Iz vsega tega lahko razvidimo, da je Vekoslav po vsem sumljiv subjekt, nam in naši stvari nevaren. Kaj se Vam zdi, bratje?»

«Le nekaj, da ne zabim, častitljivi bratje,» oglasi se spet Ben Saruk. «Seveda, morda boste rekli: ti govoriš «pro domo tua»; ne bom tajil, da najpred pripade meni ta kost, vender ob enem zna tudi vas kaj doleteti; saj videli boste še bolje, kako ognjusen je vsem zvestim služabnikom Gospodovim ta Vekoslav. Torej da začnem v imenu Jehove. Saj veste, koliko bi premoženje grofa spod Skale pripomoglo za našo sveto stvar. A glejte, vsi Podskalniki gradovi obešeni so za pas edine hčerke Julijete. Kdo bi je torej za ženico ne požel? Toda glejte, častitljivi bratje, strmi nebo in zemlja, in vi rodovi zemlje, poslušajte, kaj vam moja usta govoré. Ta kapucin Vigenjski, zložen iz samih molkovih jagod, zatelebel se je v Julijeto in služabniku Jehovinemu, Ben Saruku Menahemu, maziljencu Gospodovemu, iz rok trga tolsti plen, ki ga je Jehova obljubil Abrahamu in zarodu njegovemu na vekoma. In kaj mislite, da se bo spametil! Še vedno bolj jo zalezuje in lovi. Onidan le, ali nista bila en celi dan v «Lepi hiši!» Vže vidim, zastonj se bom boril, propadem. Bil sem te dni pod Skalo, oče njen, grof Anton, me je predstavil ji; i jaz seveda, kar je bilo le v moji moči, ljubkoval sem se, in vklanjal in odklanjal, kaker še nikdar; govoril sem zdaj italijansko, zdaj nemško, zdaj francosko, tako ljubeznjivo in sladko, da bi bil trd kamen ganil; a mislite li, da me je z enim samim pogledom počastila? Poslušala je malo časa nevoljno, kaker bi na trnji stala, potem pa zmuznila se urno, kaker srna iz naše srede, nikdo je več ni videl tisti dan. Zaljubljena je v meniško pošast na Vignji? Bratje, kaj se vam zdi?»

«V naših pravilih je določeno, da se vsi oni, ki kljubujejo našim uameram, naredé neškodljivi. Povsod nam je na poti. Vmakniti se mora! Zatorej sodim: Pereat Vekoslav!»

«Pereat, pereat!» odgovarjajo vsi.

«V treh dneih,» nadaljuje Kuzanovski, se bo srečkalo, in eden

1) Tu je bil sedež lože, ki se je za Jožefa II. osnovala v Gorici. Pri-meri Osseg. Hammer itd.

izmej nižih bratov, katerega zadene, zvršiti bo moral v treh mesecih današnji sklep pod smrtno kaznijo, v imenu najvišega glavarja.»

Vsi obmolknejo. Za nekaj časa začne spet Ben Saruk rekoč:

«Ker je Ben Saruk v zboru svojih bratov milost našel proti tem, ki ga preganjajo, odprl bo zopet usta, in jezik njegov po z nova govoril. Ako sme vže potem takem služabnik Božji Menahem upati, da bo kdaj za ženo dobil Julijeto in bogato hčer Podskalninkovo vpeljal v hišo svojega očeta, ga vendar še ena reč skrbi in nekaj je še, kar noč in dan v velikih skrbah premišluje. Tisti gradovi Podskalninkovi so vsi «fidei-komisni», prav tako je tudi z največimi zemljišči naših žlahtnikov. Kaj si torej človek okoristi, ako ima zlatov na mernike, ko ne more največih posestev na-se spraviti? Tudi upati ne vrže takim žlahtnikom, ker upnik se ne sme nikdar dotakniti njihovega posestva. Tako je, da vam navedem en sam vzgled. grof Anton zaigral grad Obročnik in mi ga tudi zapisal, a kaj si pomorem, ko je grad priklenen na fideikomisno verigo? Tako torej vidite, bratje, da so dediči Abrahamovi izključeni iz obljubljenе dežele, katero je Jehova obetal Abrahamu in zarodu njegovemu na vekoma. Vem sicer, rekli boste: kaj ti pa mar za fideikomis, ako dobiš Julijeto, saj ž njo ti tako vse drugo pripade? Toda bratje, prvič, Ben Saruk ne misli le na-se, ampak tudi na druge, dobro vedoč, da, kar njemu vgaja, tudi drugim ne škoduje. Kako splošne koristi bi bilo streti tisti železni «fideikomis?» Drugič pa, ako Julijeto dobim, moral bom ž njo vedno pod Skalo tičati in svoje gradove čuvati. Prodati jih ne bo pripuščal «fideikomis.» Veste pa, bratje, kako nedostojno, nestrpno je Abrahamovičem stalno naseliti se na istem kraji. Domovina naša je celi svet, ker Jehova govoril je našemu očetu, da bodo po njem blagoslovljeni vsi rodovi zemlje. Zatorej sam Gospod prepoveduje ostati vedno na enem mestu; romati moramo iz dežele v deželo do sodnega dne, da razširjamo kraljestvo Jehove in osrečimo cel človeški rod. Zato je pa neobhodno potreba, da karkoli imamo stalnega zemljišča, smemo svobodno prodati in v tekočo kroglo vino spreobrniti, ker le s to je mogoče po svetu hoditi in prevzeti velika podjetja, kakeršna so dostojna za dediče obljubljenе dežele. Drugi imajo naj njive in gozdove in vinograde, za te pa, o Izrael, stvaril je Jehova zlato in srebro! Vidite, častitljivi bratje, da sem govoril iz globočine srca in s pravim prepričanjem.»

«Staknil si, častitljivi brat,» začinja Kazanovski, «prevažno vprašanje, ki ne le tebe bistveno zadeva, ampak še bolj častito družbo našo, «fideikomis.» Veste dobro, častiti bratje, kako nalogo si je postavilo naše društvo, ki je vže razširjeno po vsem svetu: vse ljudi popolnoma zenačiti. Da se to izvrši, je neobhodno potrebno, da se odpravi privatna svojina in vse lastnine ter se vse javno vpralja, tako da nobeden ne bo imel nič in vsi bodo imeli vse, recimo torej: vvesti moramo «komunizem.» Do tega pa nam nič bolj poti ne zapira, kaker «fideikomisna» naprava, ker po tej

so ogromne zemljiščine skupine nerazrušljivo priklenjene na plemstvo in na vladajoče rodovine. In rimsko-krščanska država, v svojem bistvu nasprotujoča enakosti ljudi, potrdila je postavno «fideikomisno» napravo, da bi ž njo ogromno večino za vekoma podložila dinastiji in plemstvu. Po tej postavi je navezan posestnik na svoje zemljišče, ker ga še prodati ne more, in ako tudi njegov rod izvmrje, ono pripade drugemu. Fideikomisna postava torej kakor železna veriga sklepa plemstvo mej seboj in z dinastijo, in dokler ima veljavo, nam ni mogoče še misliti, da kaj dosežemo; streti moramo to verigo in storjen bo eden najvažnejših, odločitvenih korakov. Zatorej se ta reč vže več let v naših krogih prevdarja; zdaj pa, ko je cesar Jožef prestol zasedel, ki je vnet za napredek in rad posluša naše svete, je vgoden čas to vprašanje na dnevni red spraviti, da zadobi mej občinstvom in tudi v vladnih krogih vedno več priznanja; stvar se je vže začela javno razpravljati in morda ni daleč čas, ko bo slavni naš vladar zdobil zlato tele na kose, da bo vsak pobral enega ali drugega, kakor bo hotel. Zatorej tudi vas, častiti bratje, pozivljem, da vsakdo izmej vas pripomore k temu po svoji moči. Priporočam pa pri tem delu previdnost, da se občinstvu pošast ne pokaže, kakršna je v resnici, ampak da se jo nariše v prijetnih potezah: ne bojte se, velika druhal, katero imenujejo občinstvo, vedno vse verjame in nikdar stvarjem ne pride do dna, zatorej je pa tudi tako mikavno, s pomočjo druhal svet vladati. Pokazati torej je treba penez od nasprotne strani. Povdarjati se mora, ko se o tem govori ali piše, občna korist za narodno gospodarstvo, kupčijo in obrt. Pokazati, da taka ogromna posestva so mrtva in ne nesó desetega dela od tega, kar bi lahko nosila. Kdor dosti ima, da se ne briga veliko, je li vse zemljišče dobro obdelano ali ne, da le on v obilnosti živi in vstreza svojim potrebam. Zatorej se mora vedno in vedno priporočati načelo o delitvi dela. Velika posestva moramo torej deliti, ker manj ko vsakateri ima, bolj se potruji, da naredi zemljišče plodovito, ker to mu je prvič zarad manjšega obsega mogoče, a drugič je k temu tudi prisiljen, da sebe in svoje preživi. Nadalje se more pokazati, kako se bo po delitvi posestev, po kupčevanji, prodajanji in menjavanji mednarodna kupčija oživahila ter denar, ki je priznано največa sila na svetu, zadobil večo ceno. Drugači se bode še obrtstvo povzdignilo, ker vsakdo bo pridelke, ki ne bodo za vžitek, skušal vpotrebiti za obrt. Pota in ceste se bodo odprle skoz zemljišča in gozdove, kamer ni stoletja prišla živa duša, ob cestah vzdigovale se bodo gostivne, tovarne, po cestah vozil se bo kmet z lastnim konjem, ne bo sicer dosti imel, a kar bo imel, bo njegovo, svoboden in neodvisen od viših gospodarjev.

In tako, častiti bratje, da spet obernem penez na drugo plat, katere ne sme nihče videti, kakor mi sami, tako tedaj, častiti bratje, se bo dalo občinstvo in po njem cesar Jožef navdušiti, da se odpravi «fideikomis» in — plemstvo bo zgubilo tla, na katerih

stoji, izgini! bo kakor megla pred vetrom; tako bo najmočnejši steber, na katerega se dinastija in naš državni red že toliko stoletij opira, zdobljen za vselej. Le urno na noge, bratje, inteligencija in kapital, ta dva morata vzajemno delati!»

«Inteligencija in kapital, živio!» vsklikne Ben Saruk in trikrat z desnico vdari po žaklji.

«Še za cesarja Jožefa moramo videti sad našega prizadevanja za sveto stvar napredka in svobode. Ne mirujmo, dokler ne stremo glave plemstvu in veleposestvu. Potem še le zadobi naše zlato tele, kapital, častivce in veljavo, kdorkoli bo vladal, molil je bo, le od njega pričakovaje odrešenja. A potem se vé, da se bo po državi tako plesalo, kakor bodo godli piskači okoli zatega teleta, potem je naše postavodajstvo, so naša ministerstva, naše banke, naša državna posojila, torej tudi naš mir in naša vojska. Cesarja Jožefa pa, ko mu omajemo steber, na katerega se je cesarska vlada doslej naslanjala, pravim, ko mu plemstvo vničimo, pošljemo nad Turka, naj se tam kavsa, da se mu razbije armada, katero mu je zapustila mati Marija Terezija. Reč je že nastavljena, le urno naprej, za nami stoji mogočni Friderik in vsa njegova moč.*) Tako, častiti bratje, sem vam hotel danes malo več razkriti visoke skrivnosti zanašaje se na vašo zvestobo, da boste jasno pred seboj imeli smoter, proti kateremu nam je veslati. Ti pa, častiti brate Ben Saruk, imel nas boš proti «fideikomisu» vedno zanesljive zaveznike. Avstriji pa brez plemstva, brez armade, podpisemo smrtno sodbo. Povzdignemo krvavo zastavo na Francoskem, da se valovi revolucije vderó čez Evropo, malo časa še in — Avstrije ni več, papeštva ni več, rimske cerkve ni več.»

«Zdaj pa dovolite, častiti bratje, da se še jaz oglasim», spregovori mlajši od onih dveh nam neznanih. «Zelo me v srce boli, ko vidim po tej deželi še tako globoko vkoreninjeno vražo. Kdo bo temu ljudstvu enkrat iz glave izbil, da papež in svetniki niso vstani nobenega zveličati; tako rimska je še ta druhal, da bolj zatelebane ni tako blizo najti. Kaj nam je početi, bratje?»

«Tu bi vedel z dobrim svetom najpred nam pomagati brat Luka», odgovarja Ben Saruk. «Ej, brate Luka, naj se tvoj jezik razvozlja in tvoje ustnice naj nam govoré.»

«Vi pa ne veste ničesar», začinja gospod Luka od Volkov. «Vsa skrivnostna moč katoliške hidre obstoji v malikovanji, ki ga katoličani skazujejo Mariji, tako zvani devici in materi božji. Brž

*) Primeri: „Privat-Promemoria, an Seine k. k. Majestät Franz II.“ od leta 1793, spisal Hofmann, ki je sam nekdan bil prostozidar. Prijavil Seb. Brunner v „Mysterien d. Aufklärung etc.“ V tej spomenici bere se mej drugim: Der Türkenkrieg war ein Werk der geheimen Orden, angezettelt durch Herzberg (minister Friderika pruskega ter sam prostozidar) und seinen guten Freund Pitt. Der Schatz und die Armee des östr. Hofes sollte durch diesen Krieg erschöpft und vernichtet werden. — Die Unruhen in Ungarn wurden in den Logen entworfen und debattirt, Herzberg leitete sie u. s. w. str. 519.

ko začne ljudstvo noreti za to češčenje, ga vse peklenske in zemeljske moči od Rima več ne odtrgajo. A mi na Goriškem imaše posebno težko stanje. Vže veste, kako je vsa dežela preprežena z bratovščinami.»

«In te imajo kapital», dostavi gosp. Ben Saruk, «v Štanjelu je tudi taka.»

«Zraven tega pa imamo», pravi Luka, «sv. Goro. Saj vam je znano, kako celo poletje in jesen vse roma na ta kraj; raji si dajo Boga z nebes vzeti, kakor pa podobo Marijino sè sv. Gore.»

«Sv. Gora», seže naglo Ben Saruk v govor, «pa ima nekaj več stotisoč premoženja! Špet bi bilo v občo korist to mrtvo posestvo zaseči.» To izgovorivši vdari dvakrat po svoji vreči.

«Kaj nam je početi?» nadaljuje gospod Luka. «No, da kratko povem: svetišča zapreti, boljše danes, kakor jutri, malikovanje prepovedati, meniške kute pa po svetu pognati. Toda dobro sem prepričan, da vse to bi*dsti ne zdalo, dokler se ljudstvu ona vražja vera iz srca ne izruje, to pa gre počasi. Da bi le duhovni za tako praznoverstvo nianj goreli; mrzlih, treznih duhovnov imamo pred vsem potrebo. Jz stare šole se vé, da ni mogoče, da bi tako prišlo, a upam, da v naših generalseminarih se nam odgoji vse drugačno duhovstvo: spoved, odpustki, obhajilo, vsakdanja maša, in breviri in celibati in kaj vem še, vse to bo zgubilo veljavo in oznanjeval se bo čisti evangelij brez rimskih pridevkov, čist evangelij pa matere božje in device ne pozna, vneti možgani se bodo kmalo ohladili in v desetih letih se bo svet ves pridružil. Jaz sam hočem na Goriškem vzgled biti, kako mora duhoven po tirtjavah nove dobe izpolnjevati svoj vzvišen poklic. Mislim, da najzdatnejše bi bilo vvesti v deželo nauke velike reformacije pod eno ali drugo obliko. Meni je vedno vgajala vera Kalvinova*), ker ne pozna ne maše, ne obhajila, ne svetnikov, ne časti matere božje, ne device. Jaz sam sem vže o tem razpravljal z nekim pastorjem in se še dogovarjam. Moji Volki bi morda kmalo pripravniki bili sprejeti novo vero: spovednice sem vže davno spravil pod streho, po odpustkih nikdo več ne vpraša, o papeži vže deset let nisem besedice črnil, pahnil sem svetnike z oltarja, podob in molkov pri Volkih več ne vidiš. «Oče naš» morda še znajo, češčeno Marijo pa so skoraj vsi vže pozabili; še mašne srajce in plašče da prodam, potem se jim prikažem pred oltarjem v črni halji in jim začnem pridigati. Se vé, da potem, v spodbudo in dober vzgled bratom duhovnom, bo treba pripeljati k Volkom gospo pastorko; exempla trahunt. Volki sè svojim gorečim duhovnim pastirjem naprej, drugi za njimi! Od Volkov odrešenje! Tako vidite, častiti bratje, se bo rimski kači glava strla!»

«Od Volkov odrešenje!» zakličejo vsi, «Živio, brat Luka!»

*) Gl. Morelli: „Istoria della Contea di Gorizia.“ Vol. IV., p. 228.

«Da, da, častiti bratje», kliče Ben Saruk, «čas je vže, da se materi božji in svetnikom zasežajo zakladi in zemljišča, katera imajo pri svetiščih in po bratovščinah. In čemu naj bi imeli še bogastvo? Saj svetniki morajo pred vsem posnemati Boga, o katerem se bere, da ni imel toliko lastne zemlje, da bi na-njo bil položil svojo trudno glavo?»

«Živio Ben Saruk!» razlega se po črnem hramu.

«Živeli zakladi rimskih svetnikov!» se spet zažene Ben Saruk, «Živeli, živeli!» In pumf! pumf! pumf! vdriha po vreči.

Od tolikega krika in mahanja se zrak potrese, da brleča luč vgasne in častitljivi bratje so — v temi.

Slovstvo.

NARODNA KNJIŽNICA.

I. zvezek.

„Pobratimi.“

Roman. Spisal dr. Josip Vošnjak.

Vže spet tedaj roman. Kdor ve, kaj pomenja roman v novejšem slovstvu, pač radovedno v roke vzame lično vezano knjižico, ki mu na prvi strani naznanja „roman.“ Ker, da govorim sè Stritarjem, roman je vseobsežna oblika poezije, kaker ni druga nobena; vse življenje ima prostor v nji. Roman ima prihodnost.

Še več. Ne prezrimo, da je, kaker kaže naslov, ta roman izšel kot prvi proizvod izpod nove firme: „narodna knjižnica“ Rodili se bodo tedaj gotovo še drugi bratje. Ex uno disce omnes... Toda ne prenačimo se, ne sodimo pred časom.

In sicer izšel iz „Narodne tiskarne“ v Ljubljani. Iz iste, v kateri se tiska „Slovenski Narod,“ „Ljubljanski Zvon,“ „Brus“, e tutti quanti. Povej mi, s kom občuješ, in jaz ti povem, kdo si. Iz Nazareta more priti kaj dobrega?...

Toda dovolj. Sè šalo na stran.

Imamo roman pred seboj; vsaj tako so krstili novo Vošnjakovo knjigo. Roman je pa ena izmed leposlovnih oblik. Leposlovcu je politika, kaker sem, če se dobro spominjam. gledé pesnika nekje vže dokazoval, nevaležen predmet, ter težko težko, da si na političkim polji pribori nevmrljivosti. Zakaj tako, se pač lahko razume. Politika se malokdaj, recimo nikdar ne dvigne do višega, občečloveškega naziranja, ki se mora več ali manj izražati v poeziji, ako hočemo, da ta zadoščuje svoji vzvišeni nalogi, ki jej pristojta vže po bistvu in obliki, kaker tudi po občnem naziranji vseh ljudi. Stališče politikovo je nizko, omejeno; v politiki prevladuje strast, posebno pa sebičnost, ki ima mej vsemi strastmi gotovo najmanj poezije v sebi. Sploh ni v človeškem delokrogu stroke bolj puste, suhoparne, prozaične, recimo manj poetične, kaker je politika.

Politika se razlikuje po strankarstvu, ki vže po svojem bistvu ljudi ločuje, mej tem ko ima poezija nalogo z vpodabljanjem viših idej človeške strasti brzdati, blage čute buditi in vplemenjati ter ljudi spajati v ljubezni in bratstvu. In pa še le politika v naših časih, ko je v javnem življenji obveljal Macchiavellizem, ki je na mesto večno veljavnih zakonov božjega prava proglasil v politiki načelo koristnosti!

Leposlovje pokoriti politiki je isto kar onečeševati je ter je izneverjati samemu sebi. Politika v leposlovji poplitvuje mišljenje in tira po višem hrepenečega duha na terišče nizkih strasti. Gorjé narodu, kateremu megla politiške strastnosti zatemni obzorje idealov, brez katerih se človek poživini.

Umetnost podrejevati političnim težnjam je ravno tako pogubno, kaker cerkev pokoriti državi. Politiška umetnost zataji vero v večno veljavne, nepremisljive zakone pravega in lepega, v čemer obstoji vsa njena dostojnost, ter mora preminjati nazore, kaker jo zanašajo politični prevrati.

Najjasniše nam to kaže novejša italijanska literatura. Revolucija si je najela slovstvo, da si po njem vgladi pot k političnemu prevratu, ki je namerjal narodno zedinjenje vseh Italijanov. Vsi pesniki, vsi pisatelji se politikovali, vsi politiki so pesnikovali in pisateljevali: Guerrazzi, Carducci, D'Azzeglio itd. slednjic celó Mazzini in — Garibaldi! Kako vzvišene ideje, kako plemenito naziranje se mora pač odsvitati iz spisov rudečih rovarjev in framasonov, katerim je fizična sila najvišje pravo, bodalo najsvetejše orožje! Kaj čuda tedaj, da je italijansko slovstvo tako globoko padlo z nekdanje idealne višočine, da dandanes Italija ne le politično, ampak tudi duševno hlapčuje protestantski Nemčiji!

Kar pa dandanes politiko še manj priporoča, je moderni parlamentarizem sè svojimi volitvenimi borbami in drugimi neplodovitimi napravami. Koliko so si narodi obetali od konstitucije, in prinesla jim ni drugega, nego vboštvo, dolgove,

vojake, liberalizem. Kako srečni smo v Avstriji, odkar je začel vladati parlamentarizem, pač sami najbolj čutimo. Zatorej se pa narodi za-nj čedalje bolj ohlajajo in se nevoljno obračajo od njegovih laži-svobodnih vstanov. Celó nepristno je tedaj in rekel bi vže anahronistično konstitucionalizem proslavljati, posebno pa v leposlovni obliki.

Meni se celó zdi, da za politiko 19. stoletja je še proza predostojna in prenežna. Ker pa vže ne moremo živeti brez politike, no, razpravljajmo jo po predalih političkih dnevnikov in tednikov, tu je za njo prostor.

Politikujmo po časnikih, politikujmo po zborih, po taborih, po društvih. A v svetišče muz politiki ne odpirajmo vrat, ako hočemo sveto, neoskrunjeno ohraniti to, kar nas v našem materialističnem, prozaičnem veku edino še more povzdigniti nad vsakdanjost in vnemati za idealne dobrate.

To pa moramo tem bolj povdarjati, ker Slovenci sploh si ne smemo obetati posebne politiške prihodnosti, Majhen narod smo, politično razkosan; največ, kar smemo upati, da dosežemo, so naše jezikovne pravice v javnem življenji. Bilo bi tedaj nespartmetno, ko bi hoteli vse svoje moči žrtovati politiki. Previdnost nam je odločila drugo polje, to je znanstveno, umetnijsko, leposlovno polje. Sèm moramo obračati svoje moči. Politična pretiranost brezvspešno gubi naše moči, nas odvrača od naloge, ki nam jo daje svetovna zgodovina. Ako bomo še umetnost in znanstvo politiki žrtvovali, nikdar ne dosežemo niti svojega smotra niti sploh prave velikosti in slave.

Leposlovne proizvode bere posebno naša mladina, v kateri so naši upi, naša prihodnost. Mladina pa teži po idealih, in ti se ji morajo vpodabljati v leposlovji; ako bomo vnemali mlado kri za konstitucijsko šablono, ako jo bomo pitali z blestečimi frazami modernih laži-svoboščin, se mora v kratkem v nji zadušiti vsak idealen vzos, zamreti ves blag čut, vse zanimanje za to, kar je občečloveško, večno, kar je edino plemenito.

Čemu tedaj smo tako na široko govorili o tem? Ker roman Vošnjakov je političen roman. S tem je označena vsa njegova vrednost z leposlovnega stališča. Recimo: nevrednost, neslanost. To neslanost sè zgodovinsko plitvostjo, ki vedno označuje politične kričače, in s pripovedavno okornostjo vred, ki najboljše kaže, kako dobro je, da politiki ostane pri svojem političnem listu, naj nam pojasní dvojje vzgledov:

„Vstopilo je več mož sosedov.... Vsedli so se po klopeh.... Devin jih je pohvalil, da radi bero slovenshe knjige, in mlinar je pritrdil: „Sevé. Sévé.“ Zdaj se je Devinu zdel pravi trenotek pričeti z narodno agitacijo mej prostim ljudstvom.

„Poslušajte me možje!“ dejal je s krepkim glasom, da so vsi vmolknili in nategnili svoja ušesa.

Devin je začel praviti o srečnih starodavnih časih, ko je

bil Slovenec sam svoj gospod na svoji zemlji, ko je bil vse Slovence združil in vladal mogočni kralj Samo. Potem je slikal grozne čase robstva pod tujim nasilstvom. Zasijalo pa je tudi Slovincem solnce svobode in sponse stoletne sužnosti leže raztrgane na tleh. V oduševljenih besedah je povdarjal, da bodemo le tedaj vredni sinovi naroda svojega, ako branimo njegove pravice in skrbimo za blaginjo in srečo naroda, po vseh svojih močeh. „Nobena žrtev“ tako je Devin končal „ne sme nam biti prevelika, nobeden boj prehud, kadar nas kliče narodna dolžnost. Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti.“

Ali pa :

„Po volitvi so se narodni volivci pri skupnem obedu veselili teško pridobljene zmage. V oduševljenih govorih slavili so se mej seboj in pričakovali boljše prihodnosti tlačnemu narodu. Dolnik še ni bil nikdar tako dobre volje in često je povdarjal, da so se može res čudom vrlo držali. „Glavo po konci in ne vpogniti se,“ to bi vselej naj bilo naše geslo, pa bi se že zdavnaj izkopali iz robstva. Znani rodoljub, ki je sedel kraj njega, gladil si je s tenkimi prsti redke brkice pod nosom, krepko v svet molečim, in dokazoval je, da se z agitacijo in organizacijo dá vse doseči. „Le agitacije je treba in organizovati se moramo“ bil je konec njegovih govorov.“

Se enkrat. Tako in enako se dá prav dobro brati po časnikih, denimo tudi v „Sl. Narodu,“ se dá izvrstno slišati po ljudskih shodih in v političnih društvih — v romanu : ne, in ne. Dasi je tak govor nad vse domoljuben, naroden, vender zdi se nam tako neleposloven, da se moramo le čudom čuditi, kako se more leposloven list, kaker „Ljubljanski Zvon“, toliko vnemati za Vošnjakove „Pobratime.“

To smo hoteli opomniti, da se naši leposlovci v prihodnje koliker mogoče izogibljejo politike, kaži se ta tudi na najplemenitiši strani, namreč v ljubezni do domovine, v navdušenosti za narodne pravice.

Sicer se pa lahko razume, zakaj čutijo naši liberalci nekako potrebo zahajati tudi v leposlovji na politiško polje. Saj nekaj pozitivnega mora umotvor vender izražati, neko vsebino, recimo idejo. Ker so pa zatajili krščanske nazore, a ker se od druge strani bojé svoja brezverska načela očitno oznanjati, je naravno, da jih politika tem bolj mika, ker jih spravi nekako iz zadrege, dasi tako pusta, tako suha, tako revna na idejah. A žalibog, da je ravno politika v leposlovji najjasniše spričevalo duševne revščine.

Pa da bi dr. Vošnjak res ostal pri svojih volitvenih borbah ! Toda v svojem romanu je segel dalje : zašel je tudi na nevarno polje verstvenega in filozofičnega modrovanja. In tu seveda se je moral razodeti ter pokazal je v dovolj jasni luči svoje stališče nasproti tisti veri, ki je vera slovenskega naroda, ki jo zovemo katoliško.

Da bi bil za krščanstvo posebno vnet, no, kdo bi pa pričakoval od njega? Saj dandanes je vže sploh moda mej omikanci, kakeršni hočejo biti gotovo tudi Mladoslavenci, da se krščanstvo, ako ne napada, vsaj pa plemeni o prezira in mrzi. In dr. Vošnjak je v tem pač mojster prve vrste. Akoprav se vrši njegov roman večinoma mej slovenskim ljudstvom, akoprav ima večkrat opraviti s prostim narodom, vender boš zastonj pričakoval kaj verskega. Vse verstvo mu absorbira edina narodnost. Eno izjemo nahajamo, ko pripelje k smrtni postelji v dvo-boji ranjenega Dolnika duhovnika, da slovesno zapečati junaški čin sè sv. križem.

Toda o samem preziranji in negaciji ne more nihče živeti, tudi dr. Vosnjak ne. Prepričan je, da nekaj pozitivne piče mora imeti človek. In te podaja v romanu Slovincem tudi on. Ta piča je — čujte — je Schopenhauerjanstvo! No, to je prišlo v modo tudi pri nas, odkar je je Stritar prekuhoval v svojem „Zvonu.“

Seveda, kaker nekaj Stritar, tako bi znal tudi dr. Vošnjak, čudé se moji „najjvnosti,“ zavrnti me prašaje: kje pa učim, kje priporočam Schopenhauerjanstvo? Nikjer kot filozof, pač pa kot leposloven pisatelj. Kaker je Devin v romanu vzor pravega požrtvovavnega rodoljuba, tako izraža dr. Vošnjak v govorjenji in vedenji Dolnikovem svoje nazore o svetu in veri. Toliko razumnosti za ocenitev leposlovnih proizvodov vender še imamo, da vemo, da v Dolniku izjavlja pisatelj svoje lastne nazore, in da mu je Dolnik eden najboljših značajev, je pač razvidno iz vsega romana. Kaker filozof uči in vtrjuje svoje nazore s teoretičnim dokazovanjem, tako nam jih vpadablja in priporoča leposlovec v svojih junakih. In Dolnik? Je odločen Schopenhauerjanec. Toda pisatelj sam se ni mogel zdržati, da ne bi nam še posebe povedal, kako močno mu vgaja ta „filozofija“ ter nazori in značaj Dolnikov; saj imenuje Schopenhauerjeva razmotrovanja o človeški bedi izrecno „duhovita.“ To je pač očitno odobravanje Schopenhauerjeve filozofije.

Toda celó brez potrebe je bilo Schopenhauerja imenovati; saj nam ne manjka v romanu mest, v katerih nahajamo izražene skoraj vse glavniše nazore tega filozofa.

O volji človeški:

„Človek je in ostane suženj svoje telesne organizacije. Počenjaj, kar hočeš, vtruj si svoj duh, domišljuj si, da imaš svobodno voljo, zaman ves napor, ne vtegneš se vplivu tistih tajnih činiteljev, kateri vladajo vesoljni svet in vsako bitje v njem.“

Spet:

„Mi vemo, da se ne moremo vstavljati svoji vsodi. Naša volja — prazno domišljevanje.“

Namesto Boga in njegove previdnosti stopi slepa vsoda. Človek je le igrača „v pesteh vsode,“ zatorej „vse, kar se zgodi,

se mora zgoditi, in svoji vsodi nihče ne vteče.“ Vsoda žene človeka v greh, v prepire, v dvoboj, v nesrečno smrt. „Vsoda, prijatelj, vsoda!“

Znanost, omika, šola, svoboda ne le ne povspesujejo človeške sreče, ampak „z višo omiko vcepil boš le tistim milijonom, ki so do sedaj mirno poslušali svojo vsodo . . . nemir in nezadovoljstvo. Izrek, vreden največega filozofa je: Kdor malo vé, mirno v svoji koči živi“. Schopenhauer tudi tu.

Odpira nam tudi Schopenhauerjeva nebesa. Ta dosežemo, ako se „vzpnejo nad malenkostne človeške boje in strati do vzvišenega miru, do miru, ki izvira iz očiščenih nazorov o ničevosti in nečimernosti vsega.“ Toda pravo odrešenje nas čaka še le v smrti t. j. v vničenji individualnosti: „Smrt! Da, to je prava beseda, tolaživna, pomirjujoča. Smrt! Ti pokoplješ v . . . trud in trpljenje, ti nam odpiráš vrata k večnemu pokoju.“ Komur je breme življenja pretežko, seveda najbolje, da je sam odloži: „Ali pa naj čakamo, potrpežljivi, dokler se jej zljubi, da nas pobere iz te solzne doline?“

Toda dr. Vošnjak ne more izhajati s čistim Schopenhauerjanstvom; zdi se, da mu je vendar prevotel. Ta nedostatek bi rad dopolnil s — spiritizmom. Če se ne motim, je ta prvi resen poskus v slovenskem slovstvu vdomačiti to staro bedarijo v moderni obliki; ker dr. Vošnjak razpravlja vprašanje o spiritizmu in hipnotizmu se vso učenjaško resnobnostjo in z očitnim prizadevanjem bravca prepričati o njegovi resnici in važnosti. Čujmo le:

„Devin je bil ves osupel. Tedaj ko se je vršila ta prigodba, niso še bili znani učinki hipnoze. Z magnetizovanjem, spiritizmom, somnambulizmom so se pečali le diletanti in sleparji, učeni svet pa je vse te pojave proglašal kot humberg, ne da bi se trudil raziskavati, koliko je na njih in kaj je resnica in kje začenja prevara. Danes so si mnogi učenjaki pobliže ogledovali tako zvano hipnozno spanje in priznati morajo, da so res nekatere osebe posebno organizovane ter se dajo vtapljati v tako spanje, da so telesno brezčutni, duševno pa, kaker svžnji, podvrženi volji hipnozerja. Dandanes vemo, da hipnozovani človek vsako stvar za to ima, za kar mu jo nareka hipnozer, povzije surov krompir ali repo za jabelko, da pije kisavec za vino ali pivo itd. Če hipnozer pravi: Pojdi spat, razpravi se. Lahko ga gane k smehu ali joku; celó to učini, da se pol lica smeje, druga polovica pa joče. Hipnozerju še glasno zapovedovati ni treba, samo se svojo mislijo vpliva na hipnozovanega človeka. Najčudneje pa je, da se hipnozovanemu človeku zapove neko dejanje, katero mora zvršiti zatem, ko se vzbudi, bodisi tudi tedne ali mesece pozneje.“

Seveda ne more končati svojega romana, da ne bi bravca peljal k spiritističnemu poskusu. Trinožna mizica se svinčnikom na eni nogi se mora premikati in po papirji pisati. Tudi z magnetičnim spanjem nas seznanj, v katerem ženska prerokuje prihodne

skrivnosti, ki se natančno izpolnijo. Da pa kar mogoče znatveno opraviči in razloži te pojave, se tu pa tam loti celo filozofovati, seveda ne vselej preduhovito, kaker n. pr.: „Zakaj bi ne (mogel človek zreti) v prihodnost, ko je vendar prostor in čas eno in isto?“

Vprašali bi radi, čemu pridiga dr. Vošnjak Slovincem spiritizem. Ker spiritisti hočejo spiritizem poistovetiti s krščanstvom, da, smatraji ga za višo dopolnitev krščanstva (seveda krščanstva framasonskega, brez dôgem in vere) namerja najbrže tudi dr. Vošnjak sê spiritističnim krščanstvom osrečiti Slovence; to seveda bi bilo pred vsem za niže ljudstvo, mej tem ko bi omikancem vso vero nadomeščal Schopenhauerjev pesimizem. Slovenci, kaj hočete še več!

Da je komedija, ki nam jo je podal dr. Vošnjak, dopolnjena, mora slediti še prizor modernim, brezverskim, fatalističnim romanopiscem neopustljiv: dvoboj.

Ta barbarski običaj, večna sramota 19. stoletja, je dr. Vošnjaku plemenit, junaški čin. Zato ga mora doprinesiti njegov najblaži junak, „pošten“ Dolnik, karerega prišteva „najboljšim našim možem,“ katerega „bistri um, nevpoggenost, pogum in pošteno srce“ nad vse povzdiguje. V slovenskem slovstvu ni še dobil dvoboj odločnišega in gorečnišega slavitelja, kaker v dr. Vošnjaku. Ako ga bomo začeli tako priporočati, ne bojmo se, vdomačil se bo v kratkem tudi na Slovenskem. Ako bomo dvoboj tako mično opisovali, in sicer kot „viteški“ čin, ako bomo mladini zabivali v glavo, da dvoboj rešuje „čast“ duelantom, bomo morda videli vže prihodnajo generacijo en korak dalje na poti — v barbarstvo!

Toda pst! počasi! Ali ne deva dr. Vošnjak smrtno ranjenemu duelantu v usta naslednje verske izpovedi: „Smrti se bati? Čemu? . . . . Odpovedal se nisem nikdar svoji veri, in pripravljen sem storiti dolžnosti, katere mi nalaga cerkev.“ In res, „pomiri se z Bogom;“ kaplan Hrastovič mu podeli verska tolažila.

Gospod dr. Vošnjak, koga ste mislili s tem slepiti? Schopenhauerjanec skozi in skozi — se ni odpovedal katoliški veri!! Prosimo, kake pojme imate sploh o veri? Toda ne bomo Vas nadalje izpraševali. Povejte nam odkrito: kaj ne, to je pesek v oči prizanesljivim, spravljivim Slovincem, da bi ne videli, kaj ste jim našveplali v romanu? Prekriti ste hoteli s tem bogotajne, brezbožne nauke, katerih mrgoli Vaše delo? Idi Vam na limanice, kdor je tako kratkoviden. Pomilujemo le kaplana Hrastoviča, da mu je pripala nehvaležna vloga z Bogom spravljati mladoslovenske duelante in Schopenhauerjance. Predrznemo se celó trditi, da ni kaj korektno izvršil svojega posla. Od očitnega ateista in duelanta bi bil moral zahtevati, da bi tudi očitno preklical svoje zmote in pohujšanje, vsaj z eno besedico. To se ni

zgodilo. Vender mogoče, da je gospod Hrastovič spolnil svojo dolžnost, a izpustil je to iz povesti dr. Vošnjak, ker bi bil s tem obsodil svoje nazore, za katere hoče Slovence vneti sè svojim romanom. Vsekako pa vidimo iz tega prejasno, kako nalogo pri-sojajo naši liberalci slovenskim duhovnom: braniti jim hrbet pred vernimi Slovenci, da jim bo mogoče še nadalje sejati mej narodom krive nauke in brezboštvo; ko bodo pa vse ostrupili, ko bodo videli, da so na konci svojih teženj, potem se obrnejo proti nam ter nas brcnejo od sebe: der Moor hat seine Pflicht gethan, der Moor kann gehen! Zdaj smo gospodje mi!

Slednjič le še nekaj. Znano, da je isti dr. Vošnjak, ki je spisal „Pobratime,“ ob enem tudi priden pisatelj za — družbo sv. Mohora. In sicer prav pobožen, in skoz in skoz veren kristijan je dr. Vošnjak, ko piše za sv. Mohora. Ne, kaker da bi bil morda versko prepričanje, katero je prej imel, izgubil ter zamenjal z drugim, nasprotnim, kar se zna vsakemu človeku pripetiti. Ne; ob enem in istem času piše dr. Vošnjak povesti za sv. Mohorja in romane a la „Pobratimi.“ Dovolj pogledati njegovo povest „Obsojen“ v letošnjem koledarji sv. Mohora, kjer je poln vere v Božjo previdnost, kjer tako gorko in spoštljivo in pobožno govori o vsem, kar je krščansko; njegovo povest kinča celó ilustracija, ki nam kaže, kako duhoven podaje bolniku sv. obhajilo. Povest „Obsojen“ pravim, ki je o istem času prišla iz peresa Vošnjakovega, kaker „Pobratimi.“ Čujmo le! V povesti piše dr. Vošnjak: „Vsi smo v Božjih rokah.“ In moli Božjo previdnost: „Čudna so Božja pota in kar je pravo, i Bogu je drago.“ V romanu pa ne pozna više moči nego vsodo, slepo vsodo, kateri nihče ne vteče, v katere pesteh je človek igrača; v romanu mu vladajo vesoljni svet in vsako bitje v njem „tajni činitelji.“

Taka skrajnostna nasprotja je zmožen v sebi spajati eden in isti mož! No, vganjke ni težko rešiti. Družba Mohorjeva pobožne povesti dobro plačuje, zatorej si misli dr. Vošnjak: bodimo pobožni — za denar; a ker upamo, da bomo isto tako dobro razprodali Schopenhauerjevo robo, bodimo Schopenhauerjanci, bodimo spiritisti — ravno tako za denar!

Je to moštvo, je to doslednost? Da, mladostovenska doslednost je to, mladostovenska značajnost! Pregovori Rothschilda, da jim dobro plača, in jutre mu prodajo Slovenijo, narodnost in ž njo ves svoj idealizemin in realizem!

In s takimi značaji bi se katoliški Slovenci družili?

Mir in sprava s takimi liberalci bi nam nalagala o enakih delih, kaker so Vošnjakovi „Pobratimi,“ vsaj molčati ter nikaker jih javno obsojati. Pravim, vsaj molčati, ker spravljalivost gre žalibog večkrat vže tako daleč, da celó listi, ki se smatrajo za konservativne, brezverske knjige in časopise neredko nad vse hvalijo in gorko priporočajo, v čemer se vže od nekđaj odlikuje

Goriška „Soča.“ A vže molčanje bi neizmerno škodilo: kdor molči pritrjuje; in to je dovolj, da se občinstvo vrže na take proizvode ter se slovensko besedo sreblje strup brezbožnih nauk. Ne; ako nočemo, da nam gnjilo jabolko liberalizma, ki se je vtepel v naše slovstvo in javno življenje, ne okuži, kar je še zdravega v našem ljudstvu, v mladini, vrzimo je hitro od sebe, bodi njegov olupek še tako naroden.

Zveze z liberalci: ne; kdor se ž njimi zavezuje, izdaja vero iz vest!

„Ljubljanski Zvon.“

Leposloven list.

„Ljubljanski Zvon“ je v osmih letih svojega izhajanja obogatil našo lepo slovno književnost z najlepšimi deli. Prvi naš leposlovni list „Ljubljanski Zvon.“

„Soča“ 26. jan. 1889.

Zmedenost pojmov je dandanes pač čudovita. Pred vsem pa to lahko zapazimo v vprašanjih, ki se tičejo umetnosti in leposlovja. Našim leposlovcem brez vere in Boga je sploh vse lepo, kar je slovenski ali slovanski pisano. Ne; recimo bolje: kar je pisano v protikrščanskem, bogotajskem zmislu.

Naš „Zvon,“ ne da bi nas zavračal, kaker nam je žugal vže lani, se obotavlja okol našega lista kaker mačka okol vrele kaše; le tu pa tam od daleč malo ščipne, resno nas prijete nima poguma. Tudi v letošnji 3. številki se nas spominja. Vpraša namreč nekoga, „kakšen bi bil Shakespeare v svitu najnovejše goriške modrosti.“ Ta „modrost“ imamo čast biti mi.

V istem odstavku nadalje nas hoče podučiti, da so možje, kaker Turgenjev, Voltaire, leposlovni pisatelji!! Pisatelji, ki vedó, kaj je lepo, kaj pravo, nič ne dé, da so brezverci!

Mi nimamo navade ostajati na dolgu, kaker liberalci nam. Za kar pa nam gre pred vsem, so načela. Zatorej hočemo pod gorenjim naslovom nekoliko prerešetati „leposlovno“ delovanje iz „Zvonove“ preteklosti; ob enem pa bomo imeli priložnost spregovoriti se „Zvonom“ še o marsičem drugem.

Leposlovno stran v „Zvonu“ je posebno pridno obdeloval v svojih „verskih bajkah“ (!) gospod

J. Trdina.

Le nekaj klasičnih mest brez komentara. Oprosti naj se nas, da smo nekatere prekosmate preveli na latinščino. Previdnost je to zahtevala.

„Sveto pismo govori v vseh rečeh resnico, ali jo zavija včasih v lepo priliko, da ne pohujša nedolžnih otrok. S tako priliko pripoveduje nam zgodbo prvega greha. Prav za prav pa je bilo tako. . . . Adam jo pogleda, spozna nje ljubezen in tudi on se zaljubi v njo. Od tod je dobila jablana ime „drevo spoznanja,“ ker sta se pod njo Adam in Eva spoznala, kako neskončno da se ljubita.“ — Zvon 1881 str. 166.

Zavrženi angelji so na zemlji „z vgrabljenimi babami zarodili nevsmiljene grofe in druge velikaše, ki so vbogega kmeta toliko let tako krvavo mrevarili in zatirali.“ — Zvon 1881 str. 166.

„Tako je prišel Lucifer na našo zemljo in je zarodil na njej sè svojima nečednima babama — nemškutarje. — Zvon 1881 str. 291.

„Zdaj vpraša Bog Madžara in Madžar pravi: Meni se najboljše godi, kader sem vmazan . . . Bog mu veli: Naj bo po tvoji zemlji toliko blata, da se boš po njej valjal kaker svinja.“ — Zvon 1881 str. 223.

„Kurent to zve, pa hajd v cerkev! Bilo je ravno veliko opravilo. Komaj je začel gosti, popadajo ljudem bukve in brojanice na tla in vsa cerkev se spremeni v plesišče. Pop je hotel ljudi karati, ples pa šine v noge tudi njemu, držeč v rokah sv. zakrament vrtil se je pred oltarjem kaker obseden.“ — Str. 355.

Ker je sv. Andrej proti zapovedi Kristusovi jedel grozdje, ga dá Jezus Kristus sežgati. Od sežganega ni ostalo kaker srce in kosci jeter. Te vdobi po naključji dekle. Ko jih poje, „začuti se nosečo in čez 9 mesecev rodi sv. Andreja . . . V telesu druge matere ostala mu je vsa pamet in zavednost, pa se je dobro spominal, da je bil žejen vseh devet mesecev. Takega ni hotel več prebiti“ — Str. 358.

Poltenost, prešestvo, vboj, samovmor.

Poltenost je cel spis „Gorska deklica.“ — Zvon 1884 str. 27 ss.

N. pr. Grofinja velela je lepemu ženinu, Buniču, ki je tirjal od nje, da poljubi roko njegovi nevesti: „Narediva zameno! Mesto neveste naj poljubim tebe: saj sva sama, da ne bo zvedel za najino prijaznost niti moj pusti grof Erger-Berger, niti tvoja slaka ženičica.“

Pastor puellam montanam observat, cum somno expergefacta levem tunicam exiit et in lacum prosilit corpus lotura. — Str. 29.

Ista snov na strani 30, 32 in 146.

Stran 148. Aperte sermo fit de amplexibus fornicariis; lectulus matrimonialis in eoque concubantes describuntur.

Abortus.

„Post aliquot dies iam toto pago innotuit eam furtim radices quasdam sibi coquere, ut tollat ingratos effectus peccati sui... Praeter hanc narrabant mihi et alias quinque foetum sibi aqua cocta ex quadam herba, . . . vel ignotis quibusdam baccis expulisse . . . Contenderunt deinde Celeiam „da jim ostrga slepi župnik kosmato vest.“ — Zvon 1884 str. 397.

Nekaj o „menihu.“

„Njegova svetost je tako zaslula, da jo je zvedel sam rimski papež in mu dovolil, da sme zapustiti samostan. Dal mu je dovoljenje, da stanuje z njim slobodno mlada, precej brdka babnica, da bi imel priliko, bojevati se s skušnjavami in si z junaškimi zmagami prislužil nebeški raj in večno zveličanje.“ — Stran 400.

Na strani 401 mu očita Trdina po hudiči vse ostudnosti. Ex. gr. Cum die dominica redires a sacro officio, semper ante portas concubina te exspectabat, ut brachium eius arripes eamque domum traheres . . . Tantum scandalum terra nostra plus quam a trecentis annis non est passa . . .

Sploh so Trdinove bajke in povesti prava kloaka, ki se vije skozi letnike „Ljubljanskega Zvona,“ kloaka, v katero se zliwa vse, kar se dá misliti najbolj ostudnega in kosmatega — prava „kvintesenca“ mladoslovenskega liberalstva!

Sicer pa nikar misliti, da je ostali „Zvon“ dosti bolji. En sam vzgled. V pripovedi „Giacomo.“ (1884 str. 100) nahajamo na petih straneh:

a) Prešestvo. „Filippo de Falcone in Betrice, soproga grofa Muzzija, colloquiis amatoris delectantur, amplexantur invicem et deosculantur beatosque se sentiunt.“

b) Prešestvo in vmor. Beatrice sloni Filipu v naročaji, drug drugemu gledata v oči ac osculantur invicem. . . Carlo, maritus Beatricis, ju zasači: „skoči na Filipa ter mu zabode bodalo v prsi.“

c) Blaznost. Beatrice je zblaznela.

d) Samovmor. Giacomo, ovaduh nezveste žene, pravili so „da je sinoči vtonil,“ in sicer, ker je slišal drugega govoriti: „Proklet bodi oni gondolir, ki je grofu izdal, da ga ne ljubi več soproga; ali to ni bil gondolir, to je bil lopov.“ Pisatelj te povestice je neki A. A. P.

Vprašamo Goriško „Sočo,“ ali prišteva tudi tako blato onim „n a j l e p š i m delom,“ s katerimi je Zvon „obogatil našo l e p o slovno književnost“?

„Ljubljanski Zvon“ in slovenska duhovščina.

Da ni katoliški duhoven liberalcu persona grata. se pač samo ob sebi razume. Tako tudi slovenskemu ne. Prenaša ga le, dokler k njegovemu počenjanju molči; da celó milostljiv mu je vstani biti, ako ga gmotno podpira, ž njim sodeluje, kaker n. pr. Gorázd, Fekonja itd.

V srci seveda liberallec vsakega duhovna do dna črti, kaker črno spako. Sploh bi raji videl po Slovenskem same protestantske pastorje ali ruske pape kaker katoliške duhovne. Posebno pa liberalcu ni všeč, da so slovenski duhovni rešili narodu sveto katoliško vero. Ko je prof. Marn v „Jezičniku“ trdil, da so duhovniki vedno bili najzvestejši književniki slovenski, mu je Wiesthaler odgovoril (Zvon 1887 str. 572.): „A vedno vender le ni bilo tako! Konec srednjega veka in v 16. in 17. stoletji z **nesrečno** protireformacijo — toda, „the rest is silence.“

Vže najmanji dvom, ki bi ga duhovni izjavili o poštenosti liberalnih slovstvenikov, zadoščuje, da jih zavrnejo kot fanatike: „Gospodje morajo imeti vročo kri, ako jih vsaka beseda, ki govori o ljubezni, spravi v tak ogenj“ — tako so vstani nam odgovoriti, ko bi jim očitali njih „deviško“ pisavo, tiste vrste pisavo namreč, kaker smo jo zgore označili.

Kaj pa še le, ko bi jih kdo očitno zgrabil in jim v obraz povedal, kar jim gre? Potem so zmožni kar tako odgovoriti: „Slovenci bi menda radi do svoje narodne smrti ostali kmečki narod brez posvetne gospode, brez omike; v literarnih stvarih kranjskega duhovna od preprostega kmeta prav nič neloči, kaker črna suknja“. — Zvon 1886 str. 312.

Kako nedostojno je tedaj, ako duhovni slovenski klečé plazimo pred liberalci, ki nas znajo tako ljubeznjivo čislati, kaker plazi n. pr. Fekonja (duhoven), ki se, hoteč govoriti o „duhovnikih kot slov. pisateljih,“ pred Zvonovci tako-le opravičuje: „Mislim torej, da se mi ne bode zamerjalo, ako v naslednjih vrsticah nekoliko izpregovorim . . . o duhovnih kot slov. pisateljih.“

Ako se bomo tako zavedali svojega poklica in dostojnosti, nas liberalci v desetih letih vse v morje znesejo.

Vže spet „Gorázd.“ Pa „Zvon.“

O „Gorazdu“ smo vže povedali, kar se nam je zdelo. Kar glej, vže spet je naše lepo slovstvo obogatil z novim proizvodom svoje rodovitne Muze, ki ga prinaša „Zvon,“ kaker po navadi, na prvem, častnem mestu svoje druge letošnje številke.

Nismo sicer mislili vže zdaj pojasnjevati novo poezijo „Gorazdovo,“ ko bi ne bilo „Zvonovo“ vredništvo smatralo za potrebno zagovarjati, akoravno s kratkimi besedami, leposlovno stališče svojega lista ter pri tej priložnosti spet slaviti našega pesnika. Tako-le namreč odgovarja mej drugim nekemu svojemu dopisniku: „Gorazd se Vam smehlja raz svoje vzvišeno stališče in z bog širokega obzorja, katero so mu dale temeljite studije, in za vse, kar je lepo, vneto srce.“

Kaj pa nam je prinesel spet „Gorazd“? „Legendo,“ katero je naslovil: „List iz kronike Zajčke.“

Vsebina: Zgodba, ki jo je stari Marijofil, prior kartuzijanski, zapisal v kroniko samostana Zajčkega. Po višem vkažu je prišel Marijofil, da pregleda samostan Zajčki...

„Da napredek vidi v učenosti“. . . .

Pride. Stopi v cerkev — najde jo prazno, osamelo.
Napoti se v refektorij:

Na stežaj so vrata vánj odprta,
Od obeda še šibé se mize.
A v dvorani ni je duše žive!

Prazna tudi cela vsaka, prazni hodniki. Dolgo blodi po samostanu zastonj, vse nemo, vse mrtvo. Slednjič:

Stoj, pri tleh, tam v koridoru temnem
Vrata najdem le na pol odprta.
Iz dvorane govor, hrum in petje!

Tu sluša in sluša. Razni glasovi pojó. Meni, da so Zajčki očetje, učenjaki zbrani — v biblijoteki. Toda njih petje velja o drugačni biblijoteki; ker po zadnjih verzih, ki se zapojó:

Resnice že dolgo sem iskal zamán,
Premétal naštete sem liste;
V tej knjižnici našel pa zdaj še vsak dan
Vseh knjigah resnice sem čiste.

Po teh besedah tedaj:

. . . Veselo zazvenčé kozarci.

Odpre vrata Marijofil, vstopi, pozdravi:

„Memento mori!“...

Klet prekrasna!

Klet prostrana me objame hladna!
 A v sredini sodov velikanskih,
 Tu sedijo patres kartuzijanci
 Okrog mize hrastove ogromne,
 Čašo v roki vsak drži penečo . . .
 „Bratje dragi, dominus vobiscum!
 Tukaj torej knjižnica je vaša?“

Recimo tedaj: legenda nam kaže kartuzijance -- pijance.

In kdor jo je prebral, pustila mu bo v duhu vtis: kartuzijanci — pijanci. In ker so kartuzijanci menihi, bo kar naravnim potom dalje sklepal: menihi — pijanci! Ergo? Najbolje da se jih vse prežene in se jim vzame, kar imajo.

Oho! me bo zavrnil g. Gorazd, kdo pa to uči? En sam zgodovinski slučaj vam tu navajam — in vi delate take posledice? Zgodovino pišem:

„Kroniko o samostanu Zajčkem.
 . . . Res je, res. Resnico samo
 Vselej piši vestni zgodovinar!“

Toda vi, gospod Gorazd, hočete biti pesnik, ne pa zgodovinar. Mej tema je silno velik razloček. Zgodovinar ne piše v verzih, ampak v prozi. In ko bi mi bili tudi vi v prozi kot zgodovinec podali ta resnični slučaj, rekel bi: Žal, da se je nekdanj tako godilo v samostanu Zajčkem — a nadaljnjih posledic bi ne izvajal.

Umetnik, dasi nam v svoji sliki predočuje en sam konkreten slučaj, vender s tem idejo, ki se v njem izraža, poobčuje. Vaša pesen oznanjuje na prvi strani leposlovnega lista slovenski mladini: kartuzijanci-pijanci, menihi-pijanci!

In kaj potem, ko bi tudi res, kaker hočete vi, vaša „legenda“ nič več ne izražala, nego en sam zgodovinski fakt? Vprašamo, ali more biti tak fakt izključljivi predmet umetniške slike?

Umetnost nam ima vpodabljati lepoto v čutni obliki. Vi pa nam predstavljate pijance in, nota bene: menihe — pijance. Je li pijanost lepa? In sicer lepa na ljudeh, ki morajo vže po svojem poklici težiti po viši svetosti in popolnosti, kaker drugi?

Umetnik ima predstavljati nam ideale. Ideal po moji šibki razumnosti mora biti nekaj, kar duha povzdigne, kar oplemeni čut, kar volje vgreje in vjači za dobro. Ta ideal v vaši „legendi“ je pijanec v kartuzijanski suknji, ideal, ki zamore mlada srca napolniti le s črtom in sovraštvom do redovnikov, sploh do katoliškega redovništva, najidealniše vstanove v človeški družbi.

In taki pesniki hočejo biti idealisti! Taki listi — leposlovni! G. vrednik „Ljubljanskega Zvona“, je to tisto vzvišeno

stališče, „raz katero se nam za vse, kar je lepo, vneti Gorazd smehlja?“

Da, prav to je leposlovno stališče naših Zvonovcev. Zato prištevajo leposlovnim pisateljem tudi nad vse vmazanega, ciničnega Voltaire-a in Turgenjeva!

Namesti žarnih idej večne resnice — povsod le dvom in ciničen posmeh — resnici, namesti Božje previdnosti — vsoda, namesti povzdigujočega upa — obup, namesto kreposti in npravstvene jakosti — neodoljiva strast, namesto krščanske prizanesljivosti — dvo boj, namesto vdanosti v Božjo voljo — samovmor, namesto zakonske zvestobe — prešestvo itd. itd. recimo: namesto pravega in lepega, povsod le laž in grdoba, povsod blato.

Zarotili so se proti vsi lepoti v naravi in nravi, na zemlji in v nebesih . . .

„Maledetta primavera!“ — tako se roti Guerrini. „Vecchio maggio m' annoi“ — kliče Enotrio. „Vi potrebbe dir come son belli . . . . Le peccatrici ed il peccato.“ (Stecchetti)

To so ideje leposlovnih idealistov — brez vere. Rapisardi počastil jih je z ne posebno laskavim: idealisti della porcheria!

Toda čemu se zaganjam v slovenske idealiste! Saj se zdi, da je prišel idealizem vže iz mode tudi pri nas. Ne, ne — čuj: realisti hočejo biti! Tako spričuje „Zvon“ o najodličnišem svojem romanopisci: „Krsnik je realist.“

Realisti, zdravi realisti t. j. risati hočejo svet in ljudi, predstavljati življenje, kakeršno je, a ne kakeršno bi moralo biti.

No, da bi bilo to res! A žalibog, en sam pogled v slovstvo teh realistov nas več ko prepriča, da ni res. Nam slikajo življenje, ljudi, kakeršni so? Denimo, da bi ničesar ne vedeli o redovnikih, edin vir, iz katerega bi se o njih podučili, bi nam bil „Ljubljanski Zvon,“ na čelu njegov glavni pesnik — Gorazd; kak pojem bi si stvarili o njih? V vseh letnikih Dunajskega in Ljubljanskega Zvona najdemo le en dober stavek o njih? Pač pa nas podučuje Gorazd s čedno historijo Patra Urha, da redovniki so vasvavci, z „legendo o Zajčkem samostanu,“ da so pijanci. In kako podobo bi si narisali o katoliškem duhovnu iz potez v obeh Zvonovih? Dobro rejen gospod, z debelo kuharico; kaker brž ne trobi z liberalci v en rog: robat, zabit, tako, da se ne loči od kmeta nego po črni suknji! Duhoven — verski nestrpnež, fanatik do trinoštva, da bi bil hitro pripravljen zažigati grmade, na katerih bi se pekli — mladoslovenski liberalci!

Ako je res, da nam naši leposlovni „realisti“ rišejo svet, kakeršen je v resnici, potem se ne najde več kmalo na zemlji poštena, sramežljiva deklica, ki bi znala čislati devištvo in čistost, se ne najde kmalo več žena, ki bi čisto in zvesto živela v zakonu, potem ni nikjer več na zemlji plemenite, duhovne ljubezni, ampak le v živinsko strast zatopljenah pohotnost, ni več mladeniča,

moža, ki bi se krepko vstavljal strasti in meseni poželjivosti, ni več proste volje, ni kreposti, ni ponižnosti, ni Boga, ni previdnosti. Vsega tega ni več, ker najblaži junaki in junakinje po romanih, novelah in pesnih teh „realistov“ so ali bogotajci ali prešestniki, pijanci, somomorivci, duelanti, fantasti ali naravnost — norci!

Kaka nezmisel: „realisti“! Realno je vender nekaj, kar je, kar biva, nekaj pozitivnega. A naši „realisti“ nimajo očesa, nego za slabo t. j. za negacijo tega, kar je; ker nevera, dvom, greh, neredna strast itd. kar nam navadno vpodablajo, ni drugo kaker tajeenje, zanikanje pravega, dobrega in lepega, tedaj resničnega, realnega. Njih realizem je zanikanje vsake realnosti: non-ens — nezmisel!

Ne, ostanite li idealisti; a idealisti ne na vzgor, ampak navzdol, ker res mojstersko razumete slabo pretiravati, greh poveličevati, tedaj idealisti z onim pridevkom, kaker ste ga gore slišali!

Slednjic še nekaj. Vrednik „Ljubljanskega Zvona“ vpraša v „listnici“, „kakšen bi bil Shakespeare v svitu najnovejše goriške modrosti.“

Sprejmemo tak poklon. Toda naj se le potolaži g. vrednik Zvonov, toliko vže poznamo Shakespeare, da mu ne bomo radi nevednosti prizadeli najmanjše krivice. Morda celo više ga znamo ceniti, nego mladoslovenski leposlovci. In res, kako si more pač krščanski velikan Shakespeare obetati dostojne, pravične ocenitve od ljudi, katerim so možje, kaker bogotajni, vmazani Voltaire, kaker pesimistični, fatalistični smešivec vsega božjega in človeškega, Turgenjev — vzori leposlovnih pisateljev! Animalis homo non percipit ea, quae sunt Spiritus; stultitia enim est illi. Stultitia — mora biti tudi Shakespeare onim, ki malikujejo pred Voltaire-om in Turgenjevom.

Sicer pa se nočemo dalje pričkatati sè Zvonovim vredništvom. Svoje nazore o lepoti in umetnosti smo jasno razložili v „Dvanajsterih večerih.“ Menimo, da v naši estetiki najde tudi Shakespeare častnega mesta; najbrže še prej nego v estetiki Zvonovih leposlovcev; če sploh imajo kako estetiko, če imajo kaka načela.

In prav tu bi prosili „Zvon“ in njegove sotrudnike, naj nam vender enkrat razložijo načela o lepoti in umetnosti, da se bomo pogledali v jasni luči. Vže dvajset let nam leposlovno pisarijo, a še nismo imeli sreče slišati iz njih ust, kaj je lepo, kaj umetnost, kaj idealizem, kaj realizem. Zakaj se pa toliko izogibate načelnih vprašanj?

In vender bi morali ravno tu biti mojstri. Ker da so spretni mislitelji, temeljiti filozofi Zvonovi sotrudniki, je vže dvojiti neodpustljiv greh. Saj je pisal ocenitelj mojih „Večerov“ v lanskem Zvonu od besede do besede tako-le: „Ni še dolgo, odkar se je zlasti mej mladim narastajem katoliškega duhovenstva tako ne-

kako „od zgoraj“ jelo posebno priporočati modroslovje. Ne samo ozir na to da se je zadnja desetletja notorično zanemarjala ta stroka po vseh srednjih in po drugih višjih strokovnih učiliščih, kamor prištevamo takisto štiri teološke tečaje, ampak tudi čut, da se le premnogokrat v duhovskem stanu opazuje nekako ozko obzorje nasproti drugim posvetnim isto tako akademično izobraženim stanovom, katerim pa vedna dotika s širšim svetom in — le odkrito recimo! — tudi hujši boj za obstanek razširja vid, vplivala sta, da se je jelo „vedi vseh ved“ posvečati večje število izobraženih mož duhovskega stanu, nego je bilo še pred malo leti obično.“

To bi bilo v naši prozi nekako: Mi posvetni, mi akademično izobraženi Zvonovci, smo vže stari, v Platonovih, Aristotelovih itd. itd. delih zarujaveli filozofi, tako da pomilovavno zremo na črno druhal katoliške duhovščine v njenem „ozkem obzorji,“ katera je začela še le zdaj — tandem aliquando — po našem vzgledu — nekako se baviti z elementarnimi vprašanji tiste filozofije, ki je nam vže davno prešla v meso in kri!

Haha! Ste jih čuli? Koliko ste pa pokazali doslej od svoje filozofične izobraženosti? Koliko filozofičnih spisov nahajamo v Dunajskem in Ljubljanskem Zvonu? Če se ne motim, je nekdo pred leti v neizrečeno kratkih pismih pojasnjeval nekatere Kantove nazore. To je vse! Ako nočemo morda filozofiji prištevati Stritarjevih plev iz Schopenhauerja . . . Kdo pri nas filozofuje? Ne govorim tu o logikah posnetih iz nemških filozofov. Poznate dr. Lampetove filozofične razprave o duši, o Bogu? Toda — psst! Duša in Bog nista predmet „prave“ filozofije! Ampak le Kantov „Ding an sich,“ ampak le vsoda, le Schopenhauer! Kaj ne da!? Kdo nam spisuje prvo slovensko filozofijo, katero izdaje „Matica“? Duhoven — „nizkega obzorja nasproti“ — Zvonovcem!

Na dan torej z vašo filozofijo, z vašo estetiko, ako res stojite tako nedosežno visoko nad nami!

Dr. Mahnič.

Raznoterosti.

I.

Nekaj iz masonskega katekizma.

Masonstvo zlasti na nižih stopinjah kaj rado posnema obrede katoliške cerkve, to pa, da tem bolj skriva svoje podle nakane, ter tem laže okani neizkušenca, ki je pal v njegove mreže, in vara nevedni svet, kojemu se tako podavajo blesteče fraze o pristno človekoljubnih namenih in težnjah prostozidarskega društva.

Tako imajo bratje masoni po katoliškem vzorci tudi svoje katekizme priležne različnim stopinjam masonstva. Novinec (apprenti), sodelavec (compagnon), mojster (maître), vitez rožnega križa, vitez kadoš in druga viša dostojanstva imajo svoj katekizem, in sleharni brat, ki hoče doseči višo čast, se mora podvreči izpraševanju iz dotičnega katekizma: so li bratje masoni pri tacihi izpitih strogi, ali ne, o tem nismo nič gotovega pozvedeli.

Ni naš namen, da bi seznanili čitatelje „Rimskega katolika“ z vsemi ovimi katekizmi, a ne moremo si kaj, da bi jim ne podali vsaj nekoliko črtic, da koliker toliko zpoznajo v tem oziru masonski običaj. Posebno zanimiv je katekizem za novince, ki ga hočemo tu posneti v glavnih točkah po znamenitem delu Leona Taxila, ki je sè svojimi „Revelations complètes sur la Franc-Maçonnerie“ v vseh ozirih osvetil, kaker nihče prej, framasonsko družbo.

Prim. „Les Frères Trois-points“ 1. zvezek str. 409

* * *

Vprašanje. Kaj je mason?

Odgovor. Svoboden in značajan človek, ki ceni pravico in resnico više, nego vse reči, ter osvobojen ljudskih predsodkov je ravno tako prijatelj bogatinu, kaker vbožcu, da so le krepostni.

Vp. Kaj je masontvo?

Od. Masonstvo je človekoljubna, filozofična in napredna družba, katere smoter je vresničiti pravico v človeštvu.

Vp. Katere je njegovo geslo?

Od. Masonstvu je geslo: „liberté, égalité, fraternité“; njih vresničenje je popolno vresničenje pravice.

Vp. Kateri so znaki masonstva?

Od. Masonstvo je bistveno napredno; „credo“ in nepremeljive dogme so mu neznane. S človeškim razumom vred ono sprejema va-se slednji dan pridobitve na znanstvenem polji, slednji dan razgrinja nova obzorja (nouveaux horizons) in nove predmete v spoznanje. Ono se bori z nevednostjo, predsodki in vražami, čisla in priporoča delo, spoštuje pravo in zavrača vsako nasilstvo.

Vp. Kakšne so dolžnosti masonske?

Od. Mason mora nevmorno delovati za vresničenje masonskega smotra, mora skrbno študirati vprašanja, v z n e m i r j a j o č a človeško družbo ter jim iskati mirne rešitve. On mora biti dober, pravičen, v d a n, pogumen, skromen, p r i p r a v l j e n z a v s a k e r š n o ž r t e v, da zmaga pravo in resnica.

Vp. Kako vas bodem spoznal, da ste mason?

Od. Na mojih besedah, znamenjih in tipanjih.

Vp. Kako se dela znamenje?

Od. Po čez in navpik; to znači, da hočem raji, da se mi prereže grlo, nego da bi izdal zaupane mi skrivnosti.

Vp. Dajte mi potno besedo.

Od. Tubalkajn.

Vp. Kaj pomeni?

Od. To je ime enega sina Lamehovega, judovskega očaka, kojega potomci so se odlikovali po delavnosti. Njegova prva žena Ada mu je porodila dva sinova: Jabela, ki je po židovskih tradicijah bil prvi nomadski pastir, in Jubala, ki je izumel prve glasbene instrumente. Njegova druga žena, Sella, mu je porodila Tubalkajna, prvega kovača, in Nohemo, prvo tkalico.¹⁾ Potna beseda masonskih novincev se je izbrala mej ovim¹ delavci prve dobe, da bi se nam naznanjalo, da nam je čislati in proslavjati delo tudi v njegovih najskromniših in najelementarniših oblikah.

Vp. Dajte mi sveto besedo.

Od. Je ne smem niti brati, niti pisati, jo smem le zlogati; recite mi prvi zlog in jaz vam povem drugi (sveta beseda se zloga).

Vp. Kaj pomeni?

Od. Trdnost, neomahljivost. Tako se je imenoval en steber Salomonovega svetišča, kjer so novinci dobivali svoje plačilo (touchaient leur salaire).²⁾

Vp. Čemu ste se dali sprejeti v masonsko društvo?

Od. Ker sem bival v temoti in hrepenel po luči. Človeška družba,

¹⁾ Lepa lekcija iz židovske zgodovine, kaker sploh masonstvo se pre-rado baha v svojih obredih sè zgodovinsko modrostjo!

²⁾ V masonski govoricí pomení ovi izraz ravno nasprotno, namreč plačati primerno vsoto.

v kateri živimo, je le na pol izobražena. 1) Bistvene resnice zatemnjuje še gosta megla, predsodki in nevednost jih vbija, sila jim krati pravo. Verjel sem in verujem še sedaj, da v masonskih svetiščih, posvečenih delu in učenju, mora bivati največi zaklad resnic in luči. 2)

Vp. Kako so vas predstavili loži?

Od. Niti nazega, niti oblečenega, hoteč me opominati, da krepost ne potrebuje krasila, prostega 3) vsega cvenka, ker je znamenje in često vzrok razvad in zločinov, koje masonstvo mora pobijati.

Vp. Kako so vas vvedli v ložo?

Od. Po treh mahljajih.

Vp. Kaj značijo ovi mahljaji?

Od. Vprašajte in boste dobili; iščite in boste našli; trkajte in se vam bode odprlo.

Vp. Kaj je počel z vami brat Vešči (Expert)?

Od. Vvel me je v ložo ter mi vkažal potovati, kaker mora slednji masonski novinec, da spozna težave, muke in stiske življenja. Očistil sem se v vodi in ognji ter odgovorivši na razna vprašanja sem bil sprejet v društvo in sem prisegel, da bodem obdržal skrivnosti, ki se mi bodo zaupale, ter v vseh razmerah ravnal se kot dober in zvest mason. Čestitljivi (Venerable) mi je potem vročil dve dvojici belih rokovic ter me je oblekel sè zastorom enake barve. 4)

Vp. Kaj pomenijo te rokovice in ta zastor?

Od. Rokovice bele naznanjajo, da masonske roke morajo biti čiste vseh zločinov, in da se moramo skrbno ogibati vseh i najmanjših madežev. Novinec mora hraniti eno dvojico teh rokovic v spomin sprejetja v ložo in drugo dvojico podariti ženi, koje najbolj čišla. da ga ona opomina na masonske dolžnosti, ko bi se pregrešil zoper nje. Zastor je znamenje delavnosti, pristno znamenje framasonstva.

Vp. Kaj ste videli, ko ste stopili v ložo?

Od. Ničesar, ker so mi trdno zavezali oči.

Vp. Zakaj so vam zavezali oči?

Od. Vezilo na očeh znači temine, zagrinjajoče še intelektualni in moralni svet, znači teženje vseh ljudi po luči.

Vp. Zakaj so bratje navzoči pri vašem sprejemu držali svoje meče obrnjene proti vašim prsom?

1) Masonstvo in njega somišljenci namerjajo in oznanjujejo, kaker znano, tako zvano tretjo civilizacijo.

2) Človek bi moral verjeti, da masoni so pristni sinovi luči! Od njih naj mračno človeško društvo sprejme resnico in prosveto!!

3) Recimo oropanega: v denarnih zahtevah bratje masoni niso posebno skromni!

4) Ove so glavne točke fantastičnih obredov pri sprejemu. Glej „Skrivno razodenje.“ „R. K.“ III. zvezek.

Vp. Kateri so znaki masonstva?

Od. Masonstvo je bistveno napredno; „credo“ in nepremeljive dogme so mu neznane. S človeškim razumom vred ono sprejema va-se slednji dan pridobitve na znanstvenem polji, slednji dan razgrinja nova obzorja (nouveaux horizons) in nove predmete v spoznanje. Ono se bori z nevednostjo, predsodki in vražami, čisla in priporočila delo, spoštuje pravo in zavrača vsako nasilstvo.

Vp. Kakšne so dolžnosti masonske?

Od. Mason mora nevmorno delovati za vresničenje masonskega smotra, mora skrbno študirati vprašanja, v z n e m i r j a j o č a človeško družbo ter jim iskati mirne rešitve. On mora biti dober, pravičen, v d a n, pogumen, skromen, p r i p r a v l j e n z a v s a k e r š n o ž r t e v, da zmaga pravo in resnica.

Vp. Kako vas bodem spoznal, da ste mason?

Od. Na mojih besedah, znamenjih in tipanjih.

Vp. Kako se dela znamenje?

Od. Po čez in navpik; to znači, da hočem raji, da se mi prereže grlo, nego da bi izdal zaupane mi skrivnosti.

Vp. Dajte mi potno besedo.

Od. Tubalkajn.

Vp. Kaj pomeni?

Od. To je ime enega sina Lamehovega, judovskega očaka, kojega potomci so se odlikovali po delavnosti. Njegova prva žena Ada mu je porodila dva sinova: Jabela, ki je po židovskih tradicijah bil prvi nomadski pastir, in Jubala, ki je izumel prve glasbene instrumente. Njegova druga žena, Sella, mu je porodila Tubalkajna, prvega kovača, in Nohemo, prvo tkalico. ¹⁾ Potna beseda masonskih novincev se je izbrala mej ovimi delavci prve dobe, da bi se nam naznanjalo, da nam je čislati in proslavjati delo tudi v njegovih najskromniših in najelementarniših oblikah.

Vp. Dajte mi sveto besedo.

Od. Je ne smem niti brati, niti pisati, jo smem le zlogati; recite mi prvi zlog in jaz vam povem drugi (sveta beseda se zloga).

Vp. Kaj pomeni?

Od. Trdnost, neomahljivost. Tako se je imenoval en steber Salomonovega svetišča, kjer so novinci dobivali svoje plačilo (touchaient leur salaire). ²⁾

Vp. Čemu ste se dali sprejeti v masonsko društvo?

Od. Ker sem bival v temoti in hrepenel po luči. Človeška družba,

¹⁾ Lepa lekcija iz židovske zgodovine, kaker sploh masonstvo se pre-rado baha v svojih obredih sè zgodovinsko modrostjo!

²⁾ V masonski govoriči pomeni ovi izraz ravno nasprotno, namreč plačati primerno vsoto.

v kateri živimo, je le na pol izobražena. 1) Bistvene resnice zatemnjuje še gosta megla, predsodki in nevednost jih vbija, sila jim krati pravo. Verjel sem in verujem še sedaj, da v masonskih svetiščih, posvečenih delu in učenju, mora bivati največji zaklad resnic in luči. 2)

Vp. Kako so vas predstavili loži?

Od. Niti nazega, niti oblečenega, hoteč me opominati, da krepost ne potrebuje krasila, prostega 3) vsega cvenka, ker je znamenje in često vzrok razvad in zločinov, koje masonstvo mora pobijati.

Vp. Kako so vas vvedli v ložo?

Od. Po treh mahljajih.

Vp. Kaj značijo ovi mahljaji?

Od. Vprašajte in boste dobili; iščite in boste našli; trkajte in se vam bode odprlo.

Vp. Kaj je počel z vami brat Vešči (Expert)?

Od. Vvel me je v ložo ter mi vzkazal potovati, kakor mora slednji masonski novinec, da spozna težave, muke in stiske življenja. Očistil sem se v vodi in ognji ter odgovorivši na razna vprašanja sem bil sprejet v društvo in sem prisegel, da bodem obdržal skrivnosti, ki se mi bodo zaupale, ter v vseh razmerah ravnal se kot dober in zvest mason. Čestitljivi (Venerable) mi je potem vročil dve dvojici belih rokovic ter me je oblekel sè zastorom enake barve. 4)

Vp. Kaj pomenijo te rokovice in ta zastor?

Od. Rokovice bele naznanjajo, da masonske roke morajo biti čiste vseh zločinov, in da se moramo skrbno ogibati vseh i najmanjših madežev. Novinec mora hraniti eno dvojico teh rokovic v spomin sprejetja v ložo in drugo dvojico podariti ženi, koja najbolj čišla. da ga ona opomina na masonske dolžnosti, ko bi se pregrešil zoper nje. Zastor je znamenje delavnosti, pristno znamenje framasonstva.

Vp. Kaj ste videli, ko ste stopili v ložo?

Od. Ničesar, ker so mi trdno zavezali oči.

Vp. Zakaj so vam zavezali oči?

Od. Vezilo na očeh znači temine, zagrinjajoče še intelektualni in moralni svet, znači teženje vseh ljudi po luči.

Vp. Zakaj so bratje navzoči pri vašem sprejemu držali svoje meče obrnjene proti vašim prsom?

1) Masonstvo in njega somišljenci namerjajo in oznanjujejo, kakor znano, tako zvano tretjo civilizacijo.

2) Človek bi moral verjeti, da masoni so pristni sinovi luči! Od njih naj mračno človeško društvo sprejme resnico in prosveto!!

3) Recimo oropanega: v denarnih zantevah bratje masoni niso posebno skromni!

4) Ove so glavne točke fantastičnih obredov pri sprejemu. Glej „Skrivno razodenje.“ „R. K.“ III. zvezek.

Od. Da bi mi naznanili, da masoni bodo vselej pripravljeni pomoči mi v mogočih stiskah, ako ostanem zvest svoji časti in danim obljubam. Tudi so mi naznanili, da vsak čas in po vseh krajih me bode zadel maščevavec, ako se izneverim zaupauju, ki so mi je izkazali sprejemši me v ložo.

Vp. Kdaj začenjajo in končujejo masoni svoje delovanje (zbo-rovanje)?

Od. Alegorično, njih delovanje (travaux) se prične opoldne in preneha o polnoči.

Vp. Zakaj so sklenili masoni pričenjati svoje delovanje opoldne in je končevati o polnoči?

Od. Spominjaje se Zoroastra, ki je prvi vstanovil misterije (skrivnostne obrede) v starem veku in, kaker pravi legenda, sprejemal svoje učence opoldne ter jih odpuščal o polnoči. Ti uri naznanjati simbolično, da človek mora čakati polovico ali poldan življenja, predno zamore koristiti svojim sobratom; a da odslej mora nevmorno delovati v občno blaginjo.

Vp. Koliko ste stari?

Od. Tri leta. 1)

Vp. Kaj se dela v vaši loži?

Od. Borimo se z nasilstvom, nevednostjo, predsodki in zmotami; proslavljamo pravo, pravico, resnico, pamet. Kreposti pletemo vence, spačnosti kujemo železne spone.

Vp. Kje dobivate svojo „plačo“?

Od. Pri stebri J. 2)

Vp. Ste-li zadovoljni?

Od. Da; mojstri so zadovoljni z menoj.

Vp. Ali nimate nobene težnje več?

Od. Eno samo: težim po časti, da bi se me sprejelo mej sodelavce (compagnons).

Sklep: Delajte in vstrajajte.

In kmalu bode dotični novinec, ako je pokazal masonske „vrline“, dobil „povišano plačo“, to je, bode sprejet v viši red.

1) Tu sledé zgodovinski in mitologični dokazi za imenitnost tega števila: v tem dokazu figurirajo Brahma, Siva in Višnu, Jupiter, Neptun in Pluton, Kajn, Abel in Set, Noetova ladija s tremi nadstropji, trije kralji, i. t. d. Pri bratih masonih ima vsaka stopinja svojo posebno številko.

2) Določeno mesto v loži, kjer se nahajajo stebri, kaker v naših cerkvah.

II.

Pravoslaven o pravoslavji.

„Narod nie jest tem, co on o sobie myśli v przebiegu czasów, ale tém być winien, co Bog o nim myśli v wieczności“ . . .

Lecz naród, który nie chce poświęcić swego egoizmu narodowego prawdziemu powszechnému, nie jest narodem chrześcijańskim i nim nazywać się nie może.“ Solovjev.

Ime Vladimira Solovjeva je dandanes znano po širokem svetu. Saj je on v najnovejši dobi v svoji domovini zopet vzbudil velikansko misel, od katere je odvisna bodočnost Slovanstva in Evrope, misel o zjedinenji izhodne in zapadne cerkve. Njegove rodbinske zveze, globoka izobraženost in plemeniti značaj obračajo nanj oči vsega omikanega sveta. Sin je univerzitetnega profesorja Sergeja Solovjeva, historika ruskega in bivšega učitelja sedanjega carja. Ko je dokončal v Moskvi študije in si priboril doktorstvo iz filozofije, je dobil stolico istega predmeta najprej v Moskvi, kasneje pa v Petrogradu. Baveč se mnogo s historijo, posebno rusko, se je prepričal, da razlika mej izhodno cerkvijo in in zapadno vendar ni tako velikanska, da bi bil sploh nemogoč prehod. Svojega prepričanja ni plašno tajil v srci. Huda polemika se je vnela. Ta boj ga je še bolj potrdil in prepričal o vzvišenosti in osodnosti smotra, kojega si je izbral za nalogo svojemu življenju. Da bi se mogel celega tej nalogi žrtvovati in brezobzirno in svobodno izjavljati svoje srčno prepričanje, pustil je stolico petrograjsko in šel potovat po Evropi. Pogovarjal se je o svoji nalogi z najpoglavitejšimi možmi na Angleškem, Francoskem, Italijanskem in na izhodu. Plod teh konferencij je filozofija cerkvene zgodovine, knjiga, katere prvi del je izišel lanskega leta v Zagrebu. Pisana je rusko.

Po njegovem je treba vero, kojo rojaki njegovi vže priznavajo, lo osvoboditi lokalnih vezi in jo očistiti narodnostnega samoljublja, da se pokaže kot ista z večno, neskaljeno resnico božjo. Po ti poti se cerkvi sami ob sebi stopiti. Sam se čudi, da ga ruska cerkev radi takih nazorov ne izobči, da ga trpi v svojem naročji! Mogoče vsaj v srci priznavajo cerkveni dostojanstveniki ruski, ki se nahajajo v oblastni roki carjevi, da bi vendar le vtegnil imeti Solovjev pravo?! . . . Kaker jih je nebrojno pri nas, ki razmotrujejo zjedinenje obeh cerkvâ — in v prvi vrsti malikovavci naroduosti — vidijo le zapreke ne pomneč, da je resnica večna, da resnica končno vendar le mora zmagati, da je božja oblast in milost vendar

le močnejša od carjeve roke in njegovih činovnikov — tako je tudi navdušenega Solovjeva neki katoliški pisatelj zavrnil: „jedna lastavica ne prinese pomladi.“ A ta opazka, ki sicer poparja navdušenost kot slana mlado cvetje, Solovjeva globoko prepričanega o svoji stvari ni vstrašila, ampak odbil jo je: „Morebiti, da je prilet jedne lastavice le slučaj, ki nič ne pomeni. Vender ako lastavica od mraza ne gine, je dokaz, da se je prava zima vže vmaknila...“

Solovjev ne izreka imena „unija,“ vender dokazuje potrebo reforme v pravoslavni cerkvi. V brošuri „Rusija in Evropa“ pobija nauke šovinizma panslavistične stranke v Rusiji in prepričava, da narodnostna izključnost vodi narode v barbarstvo, v propast. Ravno ta narodnostna izključnost v prvi vrsti loči vero izhodno od katoliške. In res, slovanskim liberalcem na zapadu, ki proslavljajo rusko ortodoksijo, ni pravzaprav nič do vere v nji, ampak le do oblačila, v katero so **Grki**, a ne Slovani niti sveti Ciril in Metod, pristno vero vrinili: njim je le do narodne izključnosti.

Lanskega leta je bil Solovjev v Parizu. Nekega dne je v hiši knjeginje Wittgenstein pred mnogim najodličnejšim poslušateljstvom govoril o načinu, kako bi se imela zediniti Rusija z Rimom, in kažoč ji pravi njeni namen, rekel: Narod ni to, kar sam tekom časa o sebi misli, ampak dolžan je biti to, kar Bog o njem misli v večnosti. *) Na tej krašni resnici je osnoval Solovjev svoje razmotrovanje. Rusija govori vedno o panslavizmu, vvažajoč ga za svojo historično misijo; a Rusija ima dosti lepše poslaništvo kakor pokroviteljstvo ali prisvojitvev Bolgarije, Srbije in drugih slovanskih plemen; njeno poslaništvo je vrniti se v jedinost krščansko, se dati preroditi in v svoje krščanstvo priliti svežo krv, mesto zavzeti mej katoliškimi narodi sè svojimi sto milijoni duš, biti most mej Evropo in Azijo.... biti stražnik Petrov na braniku krščanskem. Tej misiji po mnenji Solovjevem se tudi popolnoma prilega značaj ruskega ljudstva, ki je skoz in skoz verski, kateremu je tako tesno in neugodno v pravoslavji, da razpada v različne sekte. To smatra Solovjev za misel, za idejo, kojo ima Bog v večnosti o namenu Rusije, prepričan je, da le povrat v jedinost bi Rusiji moči pomnožil in dal ji pravi tir.

Ako je res — pravi dalje v omenjeni prelekoiji — da je človeštvo velik organizem, vender ni le organizem materialen in fizičen, ampak članovi, kateri je sestavljajo, narodi in posamezniki, so bitja moralna. Misel božja, ki je za materialni svet brezobzirna, je za bitje moralno le zavezavna. Vsaka dolžnost se lahko spolni ali ne, se lahko sprejme ali zavrže, vender ta prostost, puščena

*) Te podatke jemljemo posredno iz francoskega časopisa „Gaulois.“ Sami rabimo poljski prevod.

ljudem in narodom, ne more spremeniti načrta previdnosti ali vničiti nasledkov moralnega prava. Delovanje Božje v moralni sferi ne more biti manj uspešno kakor njegovo delovanje fizično: „Dziatanie Boga i w sferze moralnej nie może być mniéj skuteczne, niz jego dziatanie fizyczne.“ Iz tega sledi, da tudi v moralnem svetu je fatalnost, da se končno brezobzirno vresničijo božji nameni — a le posredno po prosti volji človeški, kar se v fizičnem svetu ne nahaja. Poklic ali čista ideja, kakršno Bog določuje vsakemu moralnemu bitju, posamezniku ali narodu, se javlja po vesti tega bitja in sicer kot najviša dolžnost... Ta ideja dolžnosti postane pravica do življenja, ako jo izvršujemo, ali pa pridemo ob pravico do življenja, ako je ne izvršujemo. Bitje moralno se more obraniti idej božjih, a od proste volje je odvisno prejeti jo kot blagoslov ali pa kot prekletstvo: „Istota moralna nie może się uchronić od idei bożej, ale od wolnej woli zawzięto przyjąć ją jako bogostawieństwo, lub też jako przekleństwo.“

Solovjev, kateri je, koliker znano, še vedno pravoslaven, dokazuje, da je gledé Rusije sedaj božja volja zedinjenje z Rimsko cerkvijo, omenja i zapreke, ki jih stavijo pravoslavni ne toliko gledé vere same, ampak gledé narodnostne izključnosti, ki je znak pravoslavja: „Bojé se pri nas resnice, a ker je resnica katoliška t. j. vseobčna, radi bi imeli resnico osebno, vero ruskó, cerkev carsko!! Ni jim pravzaprav do nje same, ampak radi bi jo ohranili kot privilegij in sankcijo izključnosti narodnostne. **Ali narod, kateri neče žrtvovati svojega egoizma narodnostnega vseobči resnici, ni narod krščanski in se niti ne more tako zvati.** Pripravljajo v Rusiji velike slavnosti v spomin prijetja krščanstva; ali zdi se, da krst sv. Vladimira, tako uspešen njemu, je bil za ljudstvo le krst vode in da potrebujemo biti v drugič krščeni v duhu, resnici in v ognju milosti. Odreči se moramo novemu malikovavstvu, ki je sicer manj barbarsko, ali ne manj dostojno, kakor je bilo malikovavstvo naših prédnikov poganov, zatrto po Vladimiru. Današnje malikovanje je nacijonalizem, kateri narodu vkazuje spoštovati smoter na mesto najvišega Boga.“

III.

Grof Lev Nikolajevič Tolstoj — o veri. *)

Slednjič se je zatekel v pristanišče vere, iz katerega se je bil podal brez jadra, brez vesla, brez sidra, in našel je tam miru svoji duši, miru, katerega mu slasti in vede sveta niso mogle dati.

„Iskal sem — nadaljuje grof Tolstoj — odgovora (živenjskim vprašanjem) v človeških znanostih. Našel sem, kaker drugi, da gledé na ta vprašanja se celo človeško znanstvo deli na dve protivni polokrogli . . . vendar na nobeni ne najdete odgovora živenjskim vprašanjem. Prva vrsta znanstva ne priznava teh vprašanj . . . ta vrsta je vrsta empiričnih ved. Na konci teh ved stoji matematika. Druga vrsta priznava sicer ta vprašanja, a ne odgovarja na nje: ta vrsta je vrsta spekulativnih ved. Na skrajni meji teh ved stoji metafizika.

Iskal sem v vseh vedah, a ne le, da nisem nič našel, ampak prišel sem k prepričanju, da so vsi, kateri so iskali, ravno toliko našli, kaker jaz: nič. V empiričnih strokah sem rekal: ‚vse se razvija in bliža k dovršitvi, so zakoni, ki ravnajo ta tek‘. ‚Ti si del celote.‘ — Dolgo nisem mogel verovati, da veda nič drugega ne odgovarja na živenjska vprašanja, kaker to, kar odgovarja.

. . . . Nastala je doba, ko je moja rast prestala, ko sem zapazil, da se ne razvijam več, ampak sahnem, da moje mišice slabé, zobje izpadajo in spoznal sem, da zakon razvoja in dovrševanja samega sebe ne le nič ne razsvitljuje, ampak da takega zakona sploh biti ne more. Trudil sem se bolj natanko določiti ta zakon . . . bilo je jasno, da reči: ‚v neskončnem prostoru in času se vse razvija, dovršuje, spaja, pomeni blizo toliko, kaker reči zgola: nič. Jaz sem spoznal, da te vede (empirične) so zelo zanimive in rabljive, a da določenost teh ved je ravno v nasprotnem razmerji k rabljivosti njihovi v živenjskih vprašanjih: čim bolj se trudijo te vede razvozljati živenjska vprašanja, tem bolj izgubljajo vprašanja določenost svojo in zanimivost . . . . . Spekulativna veda samo v tem slučaju priča: velikost človeškega duha, kader odstranjuje vprašanja o nasledstvu vzročnih pojavov in človeka razmotrava le gledé na posleden in sklepen vzrok — ta veda (spekulativna) stavi odločno vprašanje: ‚kaj sem jaz, kaj je vesoljstvo?‘ ‚Zakaj sem jaz in h kateremu smotru je vesoljstvo?‘ Oč kar veda biva, vedno jednako odgovarja. Naj filozof ali misel ali materijo ali voljo smatra za bistvo in podlago življenja, katero v sebi in v vsem nahajam — filozof vedno jednako odgovarja: kar

*) Glej ‚R. K.‘ str. 217.

je — je, in tudi jaz — sem; a zakaj je — filozof ne vé in ne odgovarja. . . . .

. . . . . Vprašam se, radi katerega smotra je to bitje? kakova posledica bode iz tega, da je, in bode? Filozofija ne le ne odgovarja; ampak sama to vpraša. In vendar prave filozofije glavna naloga je, da bi odgovorila na ta vprašanja. Ako se pa bode strogo držala svoje vloge, na vprašanje 'kaj sem jaz, kaj je vesmir?' ne bode mogla drugega odgovoriti, kakor vse ali nič; na vprašanje pa: 'zakaj?' — 'Ne vem.' Tako, naj si spekulativna vprašanja filozofije obračam kakerkoli — ne dostanem nič, kar bi bilo odgovoru podobno — in sicer ne, kakor bi sploh ne bilo odgovora v tej vedi, kakor v empirični, ampak ker v tej spekulativni vedi ni odgovora, da si so vse duševne sile ravno na to vprašanje obrnene. Na vprašanje dobivamo za odgovor isto vprašanje le v drugačni obliki . . . . . Spekulativne vede odgovarjajo: svet je nekaj neskončnega, nerazumljivega. Življenje človeško je neumljiv del te neumljive celote . . . . .

. . . . . Ker nisem našel rešenja v vedah, začel sem ga iskati v življenji upajoč, da najdem v svojih bližnjih; začel sem opazovati ljudi, kakor sem jaz, kako se vedejo k vprašanju, katero me je privedlo k obupu. Našel sem, da ljudje mojega stanja skušajo rešiti tega groznega stališča na štiri načine.

Prvi način je način nezavesti ali nevednosti. Jedro je v tem, da bi ne vedeli, ne razumeli, da je to življenje zlo in neumnost. K tej vrsti spadajo večinoma žene, zelo mladi ali tepasti ljudje, katerim še ni palo na um življenjsko vprašanje, ki se je porodilo v duši Schopenhauerjevi, Salomonovi in Buddhovi.

Drugi pot je epikureizem. Jedro je v tem, da človek, zavedajoč se breznadejnosti življenja, vživa vsa razkošja, katera mu svet ponuja. Tako živé večinoma ljudje iz našega stanu. Razmere, v katerih živé, narejajo, da je v njihovem življenji več dobrega kakor slabega, нравstvena zabitost pa pomaga jim pozabljati, da je njih vgodno stališče odvisno le od slučajnosti . . . . nekateri teh ljudi trdijo, da je topost njihovih misli in domišljije — filozofija, katero pozitivno imenujejo . . . . .

Tretji pot je pot samovmora . . . . . „da se nisem sam sebe vmoril, je vzrok neka slutnja, da bi ne vtegnila biti moja razmišljanja in izvajanja — prava . . . . .“

Zastonj je iskal resnice Tolstoj v sedanjih vedah. Niti Schopenhauer niti Spinoza mu nista dala odgovora. Vže se je hotel vsmrtiti obupen . . . tu se je spomnil onega, katerega je vže Sokrat željno pričakoval: „Počakati hočemo jednega, bodisi Boga ali od Boga navdihnjenega človeka, koji nas v verskih dolžnostih pouči in nam vzame, kar je rekla Atena Dijomedu, temoto izpred naših oči“ . . . . . Ta Bog, ta od Boga navdihnjeni človek je prišel in tudi njemu vzel temo izpred oči, učil ga verskih dolžnosti.

„Hotel sem se — nadaljuje Tolstoj, vničiti . . . . a ko sem se ogledal na vesoljno človeštvo, videl sem, da ljudje živijo in trdijo, da poznajo smisel življenja. Kaker drugim, tako je tudi meni vera podala smisel življenja“ . . . . .

Vero imenuje Tolstoj četrto pot, po kateri nekogi skušajo se rešiti iz žgočega dvoma o namenu človekovem.

„Povsod — pravi Tolstoj — kjerkoli je življenje, nam le vera daja možnost, da moremo živeti. . . . . Vsaki odgovor vere pridava končnemu bitju človekovema znak neskončnosti, ne gubéč se v trpljenji in nedostatku. Vera je moč življenja. Ako kdo živi, gotovo nekaj veruje. Ko bi ne veroval, da je treba radi nekega smotra živeti — bi ne živel . . . . . Začel sem umiti, da v odgovorih, ki nam vera podava, tiči pregloboka ljudska modrost, da nisem imel pravice zametati jih sè stališča razuma in da jedino ti odgovori (vere) odgovarjajo na vprašanja življenjska . . . . .

. . . . . Začel sem raziskovati razne vire, vender najbolj krščanstvo, iz knjig in živih ljudij okol sebe. Obrnil sem se najprej k vernim (verujočim) svojega stanu. Izpraševal sem jih, kako verujejo in v čem nahajajo smisel življenja . . . . .

. . . . . Odtujevalo me je, da življenje teh ljudi, je bilo ravno tako, kaker moje, s to razliko, da ni soglašalo z nazori, katere so priznavali. Le dejanja, katera bi pričala, da potreba, bolezen, smrt, meni strašne, njim niso strašne — samo taka dejanja mogla bi me prepričati. Videl sem, da vera teh ljudi ni vera, katere sem jaz iskal. Da bi celo pokolenje človeško moglo živeti, da bi moglo napredovati v svojem življenji, dajoč mu smisel, tedaj morajo biti te mirijade prošinjene od drugega resničnega poznanja vere.

IV.

Spreobrnitev Gabriela Jogand-Pagès. (Leona Taxila)

. . . . . „Ne vem, kako se mi je zgodilo.

V nekoliko sekundah preletel sem z duševnim očesom celo svojo minolost: prvo vredno sv. obhajilo, prvo obhajilo svetoskrunsko, dogodke mongrejske in mettrayske; oče, mati, moji sorodniki, vsi stali so pred menoj, kaker drugekrati; srečni dnovi mojega detinstva in bridkosti življenja antiklerikalnega; srčno prijateljstvo oseb, od katerih sem se bil odtrgal; laži, razpori in prevare silile so mi v spomin.

Zaplakal sem: odpusti mi, Bog, roganje in zasramovanje, katero sem Ti prizadel!

Zaprl sem se skrbno v pisarno, vrgel sem se na kolena ter

po sedemnajstih letih v prvič molil. Zvečer nisem ničesar povedal svoji soprogi o spremeni, ki se mi je vselila v srce. Večerjal nisem. S prvim svitom prihodnjega dne sklenil sem objaviti svojo radost katoličanu, ki ni nikdar obupal nad menoj. To je bil gospod Mercier. Pisal sem mu:

V Parizu 24 apr. 1885.

Dragi gospod Mercier!

List ta prinaša Vam iznenadjenje. Od včeraj nisem več tak človek kaker sem bil včeraj za jutra. Moja duša je premenjena do dna.

Vaše prijateljsko srce trpelo je mnogo pri vsakem mojem napadu na vero katoliško. Toda molili ste zame. Vi ste mi pravi prijatelj. Molitev Vaša ima vseh. Včeraj o treh urah ozval se je v meni glas očitajoč mi moje zločine. Glas je bil silnejši kaker jaz sam. Vprašal sem se, mi more li Bog še odpustiti.

Neskončno vsmiljenje Njegovo pa vzbudilo je v mojem srci zaupanje. Predober je Bog, da prenaša roganje in svetoskrunstva, katera sem zakrivil. Mogel me je vničiti in ravno zrelega za pekel, me vreči v večno propast. Ni hotel; hotel je, da se zakopam v najglobejši kal nevere in da me z bliskom milosti svoje probudi k novemu življenju.

Verujem!! Verujem!

Še danes pojdem k spovedi, katero sem tako zasmehoval! Čutim milost Boga, pregnana je temnost nevere iz duše moje. Od danes hočem porabljamti vse svoje moči, da poravnam vse zlo, katero sem zakrivil.

Blagi oče moj tudi ni nikdar dvomil o mojem spreobrnjenju. Smejal sem se mu, ker je vedno prosil sv. Moniko, da bi mu pomogla sina rešiti iz nevere. In glej, kaker njeni sin, sv. Avguštin, vračam se tudi jaz k Bogu v 32. letu svoje dobe. Plačajte sv. mašo pri Mariji Devici za milost božjo meni nevrednežu.

Ne morem Vam povedati, kako sem srečen od včeraj. Nikdar nisem še počutil enake notranje sladkosti. Neizrekljivo težko breme padlo je z mene.

O kako velik je Bog! Ne razumem, kako morem biti predmet toliko milosti — jaz najnevredniši vseh ljudi.

Pozdravljam iz celega srca.

Gabriel Jogand-Pagès,
zvani Leo Taxil.

Očetu svojemu nisem hotel objaviti svoje spreobrnitve, boječ se, da bi mu ne bila nenadna radost osodni vdarec. Rekel sem samo, da mi je dobro. Vbogi starček se je močno zaveselil, ker vže dolgo nisem ž njim skoro ničesar govoril.

Še 24. apr. hitel sem ob osmi za jutra v cerkev.

Enkrat prisilila me je ploha, da sem se vstavil mimogrede v cerkvi sv. Medericha, kjer sem opazil sliko, ki je kazala sveto-krunstvo. Strašno me je ganilo. V zadoščenje izvolil sem si to cerkev za sv. spoved. Takoj je prišel duhoven.

Pokleknil sem. Toda duhoven, spoznavši, da sem v stanu zadržanih grehov (*casus reservatus*), poprosil me je, da bi prišel prihodnji dan. Žal mi je bilo, da sem moral spoved odnesti. Vender dal sem se duhovnu spoznati, pri čemer je bil iznenadjen.

Tri dni potem odpovedal sem se svoji službi v komisiji lige antiklerikalne.“ *) *Imenitno vas je nabavil!*

G.

V.

Molitev k Devici preč. Spočetja za povrnitev grško-ruske cerkve h katoliški zedinjeni. **)

Z največim zaupanjem v Tebe, vedno deviška Božja Porodnica, častimo, kaker tudi naši od nas ločeni bratje, v Tvojem Spočetju početek zveličanja, temelj milosti in podporo upanja. Vslíši molitev za naše brate, ki Te zovejo kaker mi vso sveto, deliteljko božjih darov, pridobiteljko vseh dobrot. Izprosi, da spoznavši božjo zakonitost sv. Petra, katerega imenujejo temelj cerkve, najvišo podlago aposteljev. ključarja nebeškega kraljestva, neomajani temelj verskih resnic — ne tajé več zakonitosti rimskega papeža, katerega tudi sami v osebi Velikega Leona nazivajo lastnega Pastirja, dediča prestola in vrhovnosti Petrove in glavarja sv. cerkve. Amen.

G.

*) Gl. „Vyznání Leona Taxila, bývalého svobodného myslitele, v Praze 1888. Cap.: Moje obrácení.“

**) *Devota ratio ss. missae sacrif. celebrandi. Fr. Salesius. Venetiis 1876. Oratio ad Deiparam Immaculatam pro reditu ecclesiae graeco-russicae ad catholicam unitam, constans locis desumptis ex eiusdem ecclesiae liturgicis libris: „Summam habentes fiduciam in Te, Deipara semper Virgo, simul cum seiunctis a nobis fratribus, in tua Conceptione fundamentum veneramur salutis, gratiae basim, speique nostrae fulcimentum. Exaudi, o Maria, preces, quas pro his fratribus fundimus, qui una nobiscum, Te totam sanctam, Te arbitram donorum Dei, Te omnium vocant conciliatricem bonorum. Effice, ut perspicentes aliquando divinam Petri auctoritatem, quem ipsi vocant fundamentum Ecclesiae, supremum apostolorum fundamentum, regni coelorum clavigerum, inconcussam dogmatum basim, non amplius abnuant auctoritatem Romani Pontificis, quem vel ipsi, in persona Magni Leonis, s. um ipsorum nuncupant Pastorem, haerodem throni et primatus Petri, caput denique Ecclesiae. Amen.“*

Na znanje.

Mislili smo vže prvi letnik „Rimskega Katolika“ končati s četrtim zvezkom. Ker je pa pri nas sploh v navadi, da se nov letnik pričinja z novim letom, in se po tem ravna tudi naše knjigotrštvo, smo se premislili ter sklenili prvi letnik, ki bo potemtakem obsegal šest zvezkov, nadaljevati do leta 1890.

Prosimo torej p. n. gospode naročnike, naj blagovolijo za 5. in 6. zvezek kot poluletno naročnino poslati 1 goldinar, in sicer tje, od koder prejemajo list: ali opravištvu „Rimskega Katolika“ v Gorici, ali pa „Katoliški Bukvarni“ v Ljubljani.

Liberalna kritika

proti

„Rimskemu Katoliku“ in njegovemu vredniku.

«Slovenski Narod».

« . . . Čitali smo nedavno, kako dodatkologični dr. Mahnič črni in obira izredno priljubljenega pesnika Gorazda, čegar vsaka posamična pesen je več vredna, nego vsi zvezki «Rimskega Katolika» in še Mahnič po vrhu . . . »

«Ljubljanski Zvon.»

«Vprašamo Vas, kakšen bi bil Shakespeare v svitu najnovejše goriške modrosti?»

«B r u s.»

«Literatura je bila tudi na slabih nogah, kar nam pričajo ostanki v Emoni, izkopanega «Rimskega Katolika» . . . Kelti so imenovali to pomlajenje Mahničevo spolno ljubezen.»

«Zatorej . . . bodite brez skrbi, kakor smo mi gledé Mahničeve pile, ki je od lesa, prav slabega lesa.»

«Pošljite nam fotografijo Mahničevo in takoj bomo vstregli Vaši in mnogih čitateljev želji.»

«Dr. Mahnič.» (Pesen).

«Da Ti duhovnik si učen,

Pravičnik ne tají nobèn» . . . .

«Vsak učenjak ima svojo šolo, Dr. Mahniča sicer ne prištevamo učenjakom» . . .

« . . . Bilo je do osorej nezaslišano, da bi vsak šušmar priobčeval v učenjaški podobi spise, v kojih bi sodil popolnoma subjektivno naše velmože in s svojimi omajanimi nazori prevstrojal pravila leposlovja. Dandanes doživeli smo tudi to srečo. V krinki modroslovja objavljajo se knjige spisane z najskrajnim verskim fanatizmom in polne psovk do vsega, kar se ne nahaja v malem katekizmu. Tem psevdofilozofom so vzor oni zlati časi, ko so človekoljubni inkvizitorji osrečevali vesoljni svet s svojim milosrčnim trinoštvom, ko so se coprnice na grmadah sežigale in grešniki v Rim po odvezo hodili. Res, aurea illa aetas! Iz ovega veka podedovali so versko toleranco, vsled katere jim človek ni človek, ako ni rimski katolik. Slovanska vzajemnost jih bode v oči . . . »

Ometavajo z blatom vsakega, ki ni njihovega mnenja. Prečeren in Turgenjev se pečeta na dnu pekla, Stritar . . . Gorázd in drugi . . . pridejo pa še za njima. Nekako tako pišejo naši novi filozofi.

Umevno je, da vzbujajo pri vsem razumništvu slovenskem veliko nejevoljo te vrste spisi, ki z nogami teptajo naše zaslužne pesnike in pisatelje ter nam naše vzore rujejo iz mladih src, vnetih za blagor in napredek slovenskega naroda. Nejevolja je tako narasla, da so se tukajšnji velikošolci že začeli v društvenih sejah posvetovati, ali naj storé tempamfletom, koliker jih je v društveni knjižnici, njihovi vsebini dostojni konec. «Esetaj hemar!»

«Postni leviti dr. Mahničus!»

«Dragi moj Tone od Kala! Ker sva vže takšna prijatelja . . . morava si danes kaj povedati . . . »

Kdor ni dobre volje, ta je — kisel, kaj ne, Tone? Vedel sem, da ti vse veš! Kdor je mej ljudmi, ni mej živaljo, ali pa lahko mej obojim, ker oboje vstvaril je eden stvarnik in dal prvim — jako dolg razum in drugim — nekoliko krajšega. Jaz in Ti Tone sva mej ljudmi — ne, tudi mej živalico — jaz mej seljaki, ti mej otročarijo — kjer tudi pišeš svoj korán — pa ker si še mladoleten (?), tvoj nauk v koránu po Mojzesovi postavi nema še veljave, dasi se tradiš v svojem koranu — v «Rimskem Katoliku» obuditi novo vero, a povem ti, da ne pojde, nikaker ne pojde, ker nisi Mesija, še Mahomed ne, najmanje pa kak prorok, tako ne vdobiš armade . . . »

Prišel si na dan z «Rimskim Katolikom» — Judeževo mavho, v katerem dokazuješ v jeziku, v materinem jeziku proste Krašovke, da: narodnostna ideja je hudičeva iznajdba. Povej mi, gospod Tone, ali se s tacimi poljubi gospod (slovenski narod) ne izdaja? Tvoj namen je: Kogar poljubim, tega primite. A Tone moj, nič ne bo, Ti promineš, a slovenski narod ne! Narodnostna ideja bode živeła, na veke živeła — a Tvoj Katolik — Judeževa mavha — propade. Tako, moj Tone od Kala, ali prav za prav iz Kala, sin Kraške burje; plavanje po žabjem kalu ni pravo niti zdravo.»

«V temi raste samo mah in znani Mah — — nič! nič! O tem ne govorim rad.»

«Pismo iz Gorice»:

« . . . Še nekaj, gospod vrednik. Pred mano leži «Rimski Katolik», katerega mi je posodil Štefan Hodulja za pol litra črnega petijota. Tu vam je knjiga, učena knjiga! Jaz in Vi, ki nesva dovršila «črne šole», je bodeva kaj malo razumela. Rajna moja predbabica — Bog jej daj vse dobro, kjer je — mi je večkrat, ko me je pestovala v naročji, pripovedovala o «črnih bukvah», o «črni šoli» in — Bog si ga vedi še kaj! In stoprav zdaj silijo mi na pamet one pripovedke, in večkrat, prebirajoč stranice «Rimskega Katolika», sem vzdihaval, kakšna nesreča je zame, da me ni bolje rajna predbabica poučila o «črnih bukvah» in o «črnej šoli», da bi ložje zdaj umel Mahničeve «črne bukve» — «Rimskega Katolika.» Oh, gospod vrednik, srečo, veliko srečo imava, da nema več zdaj moči nekdanji španski jezuitizem — slaba bi nama pela, ne vém, kakšne baže muk odločil bi nama Tone od Kala, ali recimo dohtar Mahnič. Čuden svetnik res! Danes propoveduje o ljubezni — pardon — a ne o spolni, jutri že veje iz njega samo golo sovraštvo in hinavstvo. Pač res, lep namestnik Krista! »

